

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛАХ УКРАЇНИ

3-4 • 2022

Ілюстрація до казки «Фарбований шакал».

Автор: Яна Садовська, учениця 5 класу Вілійського НВК, Шумської ОТГ Тернопільської обл.

Вчитель: Тетяна Смутенко.

Ілюстрація до роману Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея».

Автор: Анастасія Ткаченко, учениця 11 класу Прилуцького ліцею № 6 Чернігівської обл.

Вчитель: Людмила Страх.

Зарубіжна література в школах України

№ 3-4,
БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ 2022

Свідоцтво про ДР Серія KB № 16666-5238 ПР

ЗАСНОВНИКИ:
Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
та ТОВ «Антросвіт»

Головний редактор
Дмитро Лебедь

Відповідальний секретар
Валентина Рогозинська

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Н.М. Бібік, д. пед. н.
Г.В. Бітківська, к. пед. н.
А.І. Богосвятська, к. філол. н.
О.І. Бульвінська, к. пед. н.
М.С. Вашуленко, д. пед. н.
В.В. Гладишев, д. пед. н.
Р.Б. Голод, д. філол. н.
А.І. Гурдуз, к. філол. н.
С.О. Жила, д. пед. н.
Ю.І. Ковбасенко, к. філол. н.
І.В. Козлик, д. філол. н.
А.М. Мартинець, к. пед. н.
Т.П. Матюшкіна, к. пед. н.
Л.В. Мацевко-Бекерська, д. філол. н.
В.М. Назарець, к. філол. н.
Д.С. Наливайко, д. філол. н.
О.М. Ніколенко, д. філол. н.
О.В. Орлова, к. філол. н.
Р.Р. Петронговський, к. пед. н.
А.Л. Ситченко, д. пед. н.
О.В. Слоньовська, к. філол. н.
К.В. Таранік-Ткачук, к. пед. н.
С.І. Хороб, д. філол. н.
Р.Ш. Чілачава, д. філол. н.
Л.М. Шкаруба, к. філол. н.
Л.П. Юлдашева, к. філол. н.

Методисти:

К.Н. Баліна, Н.І. Белей,
О.П. Борківська, О.О. Гузь, Л.С. Зіневич,
І.О. Ткач, І.А. Хроменко, І.Г. Ціко,
О. Семенюк

Літературний редактор
Ірина Мокреєва

Веб-сайти: <https://ZL.KIEV.UA>
<https://SVITFILOLOGA.COM.UA/>

050-93-717-78

E-mail: antrosvit@ukr.net

Індекс видання 90230

ЗМІСТ

Незабутні імена

Н. Черняєва. «Я хочу небо на руки взяти...». *Поетизація і доля
Зельми Меєрбаум-Айзінгер – німецькомовної поетеси Буковини.* . . . 4

Розстріляні промені сонця

О. Ніколенко. Дві долі, які поєднала історія...
Лесь Курбас і Микола Куліш. 8

Позакласні заходи

Н.В. Кожукало, А.В. Нікітіна. «Я України син, України...».
Мистецький вечір-портрет, присвячений Олександрові Довженку. 16
Н.Н. Яворська. З Україною в серці. 20

Літературні паралелі

Н.І. Тутко. Герої, з якими завжди весело. *Урок-зіставлення (порівняльна
характеристика образів Тома Сойєра і Федька-халамидника).* 23

Казки народів світу

Т.Бойко, О.Ходорич. Бал квітів. (за мотивами казок Г.К. Андерсена). . 26
В.С. П'яташ. Кого шанують люди? (урок за казкою «Пані Метелиця»). . 29
Н.О. Меркунова. Подорож у казку на чарівний Схід
(до розуміння арабських народних казок «Розповідь про царя Шахріяра»,
«Про Аладдіна і чарівну лампу»). 32

У колі добрих героїв

О.І. Михальчук. Система уроків з вивчення казкової повісті
Астрід Ліндгрен «Міо, мій Міо». 33
В.О. Мележик. Система уроків з вивчення циклу творів Туве Янсон
про мумі-тролів. 42

Позакласне читання

Н.О. Меркунова. Особливості зображення світу дітей
в повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший». 50
О.О. Гузь, С.О.Тіхоненко. Художнє втілення ідеї єдності людини й
природи у повісті Е. Сетона-Томпсона «Маленькі дикуни». 52
Є. Кашуба. «Чайка, що летить до біло-червоного маяка».
Урок позакласного читання за повістю Анни Гавальди «35 кіло надії». . . 54
Ю. Волкова, Л. Некіга. Вивчення повісті Еріка-Еммануеля Шмітта
«Оскар і Рожева пані». 56

Жанр детективу

Н.С. Дець. Агата Крісті – всесвітньо відома «королева детективу».
Літературна вітальня. 60
Л.Соломка. «Щоб пізнати людство, треба вивчити людину...».
Життя і творчість Артура Конан Дойла. 64
С.Проценко. Шерлок Холмс як безпосередній учасник розв'язання
сімейного конфлікту в оповіданні Артура Конан Дойла
«Пістрява стрічка». 66

Фахові проблеми

А.І. Богосвятська. «Ранок» і «вечір» уроку як гармонійна зміна
природних психофізіологічних фазових станів дитини. 71

Майстерня класного керівника

І.С. Котова. З'ясування понять «довіра» та «людина, яка заслуговує
на довіру». *Тренінгові заняття з лідерами учнівського самоврядування
за Програмою формування довіри.* 80

На 1 обл. – ілюстрація до твору Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра».
Автор: Данііл Рабуш, учень 5 класу Вільнянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №2
Вільнянської міської ради Запорізької обл. Вчитель: Лілія Шулякова.

Формат 60х84/8. Ум. друк. арк. 7,46 Зам. 22-
Друкарня ТОВ «Видавництво «Барми»», м. Київ, вул. Михайла Максимовича, 2
© «Зарубіжна література в школах України», 2022

Незабутні імена

«Я хочу небо на руки взяти...» Поезія і доля Зельми Меербаум-Айзінґер — німецькомовної поетеси Буковини *

Мета: розширити читацький досвід учнів, поглибити їхні знання учнів про Другу світову війну, показати яка роль митця у боротьбі з фашизмом та як переосмислюється історія в долі конкретної людини; поглиблювати вміння зіставляти свої враження із задумом автора і робити власні висновки; формувати інформаційні компетентності та європейські цінності: патріотизм і розуміння значення життя як найвищої цінності; розвивати емоційну сферу; виховувати почуття поваги до героїв війни, спонукати до роздумів про призначення людини; виховувати розумного, людяного, наділеного гарним естетичним смаком, свідомого читача.

Обладнання: слайди до мультимедійної презентації «Цей світ тепер буде часткою усіх нас», портрет Зельми Меербаум-Айзінґер, відеофільм «Фільм про Зельму», фонозапис пісні «Колискова» на слова Зельми Меербаум-Айзінґер у виконанні Нори Гомрінґер, відеофільм «Чернівці – місто, де варто жити», відеофільм «Вулицями Чернівців. Місто, вулиці якого замітали трояндами».

Тип уроку: урок позакласного читання.

Епіграф: Я хочу жити.
Я хочу сміятись, дітей родити.
Хочу боротись, творити, кохати.
Я хочу небо на руки взяти.
Дихати вільно, співати пісні.
Не хочу вмирати. Ні.
Ні!

Зельма Меербаум-Айзінґер

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

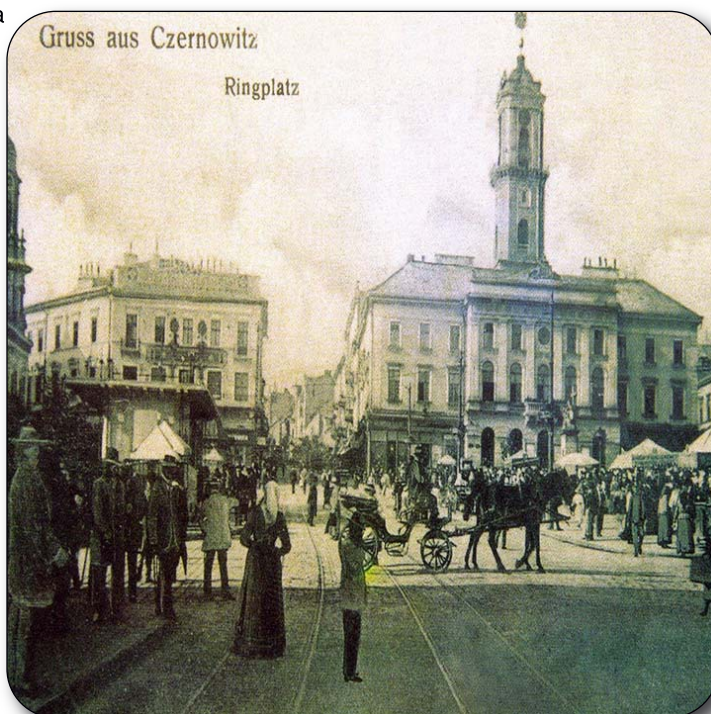
Слово вчителя. Зовсім не обов'язково робити далекі історичні екскурси в минуле певної літератури, щоб розкрити складні взаємостосунки історичних подій і людської особистості у вірші, драмі чи романі. Інколи для цього цілком достатньо такого невеличкого географічного регіону й обмеженого часового відтинку, як, наприклад, Буковина міжвоєнного періоду. Хаотичну й запутану історію Буковини новітнього часу намагається ескізно відтворити у своєму вірші «Чернівці» поетеса Роза Ауслендер:

Місто на схилах у суцільній зеленій
Дроздів непідробні трелі
Дзеркальний король
приправлений перцем
мовчав п'ятьма мовами
Циганка
читала нам долю
на картах
Діти монархії
під чорно-жовтим стягом
марили про німецьку культуру
Легенди Баал-Шема
Чудеса з Садагури
Після червоної рокировки
міняють барви...

Життєвий шлях і літературна творчість поета – далеко не рівнозначні поняття. Нерідко вони можуть існувати мовби у різних вимірах, так би мовити, у паралельних світах. Для Зельми Меербаум-Айзінґер це поняття нероздільні, а навіть тотожні, бо творчість німецькомовної поетеси, життя якої фатально спустошила злочинна ідеологія, тоталітарна влада й Друга світова війна, завжди бентежитиме наші серця унікальним поєднанням надзвичайної поетичної обдарованості та невідворотної фатальності долі, яка отримала в її поезії своє найвище втілення і звершення.

Віртуальна екскурсія містом, вулиці якого замітали трояндами.

II. Оголошення теми та мети уроку

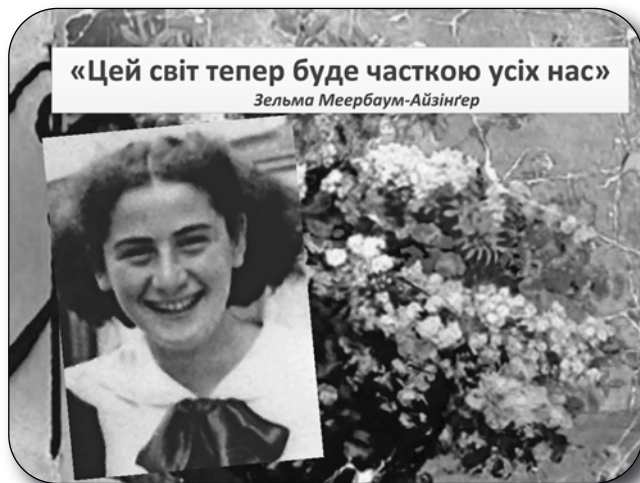

III. Робота над темою уроку

Слово вчителя. Зельма Меербаум-Айзінґер – єврейська поетеса з чернівецьким корінням та трагічною долею, яка назавжди залишиться юною в людській пам'яті, оскільки її коротке життя було безжалюдно обірване в одному з нацистських трудових таборів Трансїстрії в грудні 1942 року, коли дівчині не виповнилося ще й 19-ти років.

Словникова робота.

Трансїстрія (рум. Transnistria) — адміністративно-політична одиниця у південно-західній Україні, яку німці на підставі договору в Бендерах від 30 серпня 1941 року віддали під тимчасову румунську цивільну управу. Румунський регіон Трансїстрія був поділений на 13 жудеців (повітів) (19 серпня 1941-29 січня 1944).

Повідомлення мікрогруп про результати опрацювання статей в мікроблогах чи на сайтах в мережі Інтернет.

Творча група біографів.

Зельма Меєрбаум-Айзінґер була кузиною всесвітньо відомого німецькомовного поета Пауля Целана (обоє мали спільного прадіда по материнській лінії).

Вона народилася 5 лютого 1924 року в Чернівцях в бідній єврейській родині, помешкання якої знаходилося на околиці міста і складалося з єдиної кімнатки та маленької кухні, без електричного освітлення, води й каналізації.

Її батько Макс Меєрбаум, який походив з буковинського села й під час Першої світової війни воював за цісаря в австро-угорському війську, невдовзі осів у Чернівцях, де орендував маленьку галантерейну крамничку. Після його ранньої смерті від туберкульозу в 1926 р. мати Зельми Фріда вийшла заміж за Лео Айзінґера, чим пояснюється подвійне прізвище поетеси.

Зельма навчалася в єврейській гімназії Чернівців, була дуже товариською, багато читала, захоплювалася танцями й спортом, любила вилазки на природу. Завжди жвава, весела, вона немовби випромінювала радість життя.

Після окупації Чернівців німецькими військами влітку 1941 року її разом з батьками було загнано в чернівецьке ґетто, а згодом депортовано в «трудовий» табір у Трансністрії, звідки нікому з них вже не судилося повернутися.

Те, що умови існування в трудових таборах Трансністрії були практично несумісні з життям, нам стає відомо з листів буковинських євреїв, які вони у грудні 1941 року намагалися передати своїм рідним та знайомим, але були конфісковані жандармами залізничного посту м. Чернівці.

З листа невідомого, адресованого В. Ландверу в м. Чернівці від 6 грудня 1941 р.

«... Картина, яку ми постійно спостерігаємо, залишиться навечно в нашій пам'яті, як випалена вогнем. Геніальний письменник не зміг би описати реальність картин горя та злиднів. Люди самого шляхетного походження, високого матеріального статку просять допомоги через холод, голод, приниження, залякування. Велика кількість знайомих і незнайомих вмерли з голоду і з кожним днем вмирають, не хочу говорити про це. Неможливо передати почуття, коли дивишся на людей, котрі сидять на своїх клунках, тримають на руках грудних і малих дітей, вночі в зруйнованих

будинках, без вікон, а наступного дня їх женуть далі, не зважаючи на немилосердний мороз».

З листа пані Т. братові в м. Чернівці від 6 грудня 1941 р.

«... У мене тільки одне-єдине бажання — я хочу вийти звідси живою чи мертвою. І, при цьому, я підкреслюю, що тут є люди, які живуть в мільйон разів гірше, і що ми належимо, до числа тих, кому можна позаздрити. Я гину душевно і розумово, оточення вороже культурі; я і всі ми з нашими найскромнішими вимогами відкинуті на 2000 років назад. Я стверджую без пристрасті, що житла і обстановка ґуцулів всередині та зовні в Селятині були палацами в порівнянні з тутешніми ...».

З листа пана Германа доктору Л. Красновельському в м. Чернівці від 14 грудня 1941 р.

«Любий Люця! В нашій колонії 600 чоловік ... 10 чоловік в одній невеликій кімнаті, без їжі, в жакливих санітарних умовах — не життя, а ясна і близька смерть... Масло, цукор і т. ін. знаю тільки по пам'яті. Прошу тебе мені повірити, що я не перебільшую. Смерть тут має добрий врожай, адже вона і є метою нашого заслання. Якщо ти коли-небудь хочеш нас побачити, то не маєш права відмовитись від найтяжчих зусиль. Бог тобі за це віддячить, і ми ніколи цього не забудемо».

Зельма Меєрбаум-Айзінґер померла 16 грудня 1942 року в трудовому таборі с. Михайлівка від висипного тифу та загального виснаження. Її мати Фрідеріка теж не вижила в тих умовах...

Перед самою депортацією в Трансністрію, коли мати похапцем складала сумку з речами першої необхідності, Зельма дописувала свій альбом поезій. 57 віршів вже було записано. Один з останніх віршів Зельми, що має заголовок «Трагічне», складається лише з однієї строфи:

*Це найстрашніше — сліпо віддаватись
і бачити, що зайва ти.
Вже ні на що не сподіватись,
як дим у безвість відійти.*

Під цими рядками стоїть дата – 23.12.1941 – а відтак червоним олівцем нашвидкуруч дописано: «Я не мала часу закінчити...».

Творча група літературознавців.

Увесь літературний доробок Зельми – це невеличкий альбом з віршами, написаними олівцем, на обкладинці якого був зображений букет квітів. В день депортації вона ще встигла вручити його комусь із знайомих із проханням передати «своєму коханому Лейзеру Фіхману». Але оскільки Лейзер поклав собі за мету будь-що дістатися Палестини, то невдовзі він довірив ці вірші Зельміній подрузі Ельзі Шехтер, усвідомлюючи, що здійснення його наміру пов'язане з великим ризиком і по дорозі вірші могли б загубитися. Коли ж інша шкільна подруга Зельми – Рене Абрамович – наважилася після війни емігрувати до Ізраїлю, то вона взяла з собою й альбом Зельми, який потім багато років зберігала в сейфі одного ізраїльського банку, перш ніж ними зацікавився їхній колишній класний наставник, гімназійний професор Герш Сеґал, який в 1976 році опублікував невеликим накладом ці поезії власним коштом під назвою «Bltenlese» («Квітковий збір»). Згодом це видання потрапило до рук німецького публіциста й літературознавця Юргена Зерке, який

був глибоко вражений обдаруванням юної поетеси і в 1980 році видав її вірші під заголовком «Ich bin in Sehnsucht eingehlt: Gedichte eines jdischen Mdchens an seinen Freund» («Я тугою огорнута: Поезії єврейської дівчинки до свого друга») у гамбурзькому видавництві «Hoffmann und Campe» разом зі своїм есе «Історія одного відкриття». За короткий час книга стала літературною сенсацією.

Ліричний спадок Зельми Меєрбаум-Айзінґер налічує 57 віршів, серед них 5 перекладів з їдишу.

Хоча вірші Зельми були написані нею у 15-17-річному віці, однак вони засвідчують доволі зріле літературне обдарування. У вересні 2004 року у Чернівцях на будинку № 38 на вул. Чернишевського, де народилася й проживала Зельма Меєрбаум-Айзінґер, була встановлена меморіальна дошка.

В університеті Тель-Авіва (Ізраїль) засновано «Фонд Зельми Меєрбаум-Айзінґер», куди стікаються всі надходження від видання та виконання її творів. Отримані у такий спосіб кошти спрямовуються на підтримку єврейських студентів з незаможних родин.

У 2010 році німецькою Федеральною спілкою молодих авторів і Товариством Арміна Т. Веґнера було засновано літературну премію Зельми Меєрбаум-Айзінґер, яка присуджується наймолодшим письменникам, починаючи з шістнадцятирічного віку.

Вірші Зельми перекладені англійською, голландською, італійською, японською, українською мовами.

Учениця в ролі Зельми Меєрбаум-Айзінґер:

Я хочу жити.
Глянь, який барвистий світ!
В нім стільки є м'ячів і гарних платів.
І стільки уст чекають і горять,
Щоб пити щастя юних літ...

*«Поема», 07.07.1941
(збірник «Я тугою огорнута» (2012)
Автор: З. Меєрбаум-Айзінґер.
Переклад: Петро Рихло)*

Перегляд фрагментів відеофільму «Фільм про Зельму».

Із спогадів.

Про своє знайомство з Зельмою Меєрбаум-Айзінґер розповідає колишня чернівчанка Маргіт Бартфельд-Феллер, яка мешкає в Тель-Авіві. З кузиною Пауля Целана Зельмою Меєрбаум-Айзінґер вона навчалася у єврейській школі.

«Це була будівля біля тюрми на нинішній вулиці Нагірній, що в районі Соборної площі. І там я провчилася півтора року разом з Зельмою Меєрбаум-Айзінґер. Після гімназії часто ходили гуляти в парк за резиденцією митрополитів, що на горі Габсбург. Майже перед кожною віллою по дорозі всюди квітнув чудовий темно-ліловий бузок, і в травні його солодкий важкий аромат сягав аж до самої гірки. Мені його так не вистачає... Ми гуляли, а Зельма читала нам свої вірші. Вона їх не декламувала, а просто тихенько читала. Всього вона написала 57 віршів. Для нас це завжди було святом. Публікувати їх вона не збиралася. Бо мала лише 14-15 років. Була ще замолодою для цього. Адже у такому віці всі захоплюються віршуванням. Зельма була дуже бідною. Жила у будиночку на нинішній вулиці Чернишевського, де не було електрики, не було водогону. Ми жили заможніше. Тому до мене у гості вона приходила, а до себе ніколи не запрошувала. Вона цього трішечки соромилася».

Учениця в ролі Зельми Меєрбаум-Айзінґер:

Я – темна ніч. Одіяння мої
м'якші, ніж білої смерті покрови.
Я всі скорботи і всі жалі
беру в свій чорний, холодний човен.
Коханий мій – нескінченний шлях.
Йому я навек віддала свій посаг –
м'яке, як шовк, і п'янке, мов змах,
крило п'янки – моє чорне волосся.
Поцілунок мій – запашний, як мед.
Молодий мандрівець ним снитиме всюди.
Коли він до серця мого припаде –
найпалкіших жінок забуде.
Мої руки ніжні й білі, як сніг.
Погамують вони найлютіші болі,
і кожен, хто доторк відчує їх, –
всміхається мимоволі.
Я – темна ніч, Одіяння мої
м'якші, ніж білої смерті покрови.
Я всі скорботи і всі жалі
беру в свій чорний, холодний човен.

Творча група культурологів.

Вірші Зельми Меєрбаум-Айзінґер широко знані у німецькомовному культурному просторі, багато з них покладені на музику. Однією з перших до Зельминої поезії звернулася австрійська композиторка Луна Алкалей, яка на початку 1980-х років створила кантату «Я тугою огорнута: Сценічні рефлексії до любовних віршів Зельми Меєрбаум».

21 квітня 2001 року у театрі німецького міста Фюрт відбулася прем'єра вистави «Selma, oder eine Reise um den Tisch» («Зельма, або Подорож навколо столу», автори Ютта Чурда, Фред Апке й Гайнріх Гартль), яка роком пізніше була з успіхом зіграна німецькими акторами також на сцені Чернівецького обласного музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської, а 2008 року в німецькому місті Ессені відбулася прем'єра музичної казки «Windekind. Eine Ode an Selma Meerbaum-Eisinger» («Дитя горищ. Ода Зельмі

Меєрбаум-Айзінґер») Германа ван Веєна (музика) та Еви Шурман (лібрето).

31 березня 2011 року відома німецька актриса, президент Німецької Академії кіномистецтва Іріс Бербен виступила з читанням поезії Зельми у Єврейському домі Чернівців.

Аудіозапис пісні «Колискова» на слова Зельми Меєрбаум-Айзінґер у виконанні Нори Гомрінґер.

Поезія й доля Зельми знайшли своє відображення і в сфері образотворчого мистецтва – у малюнках відомого художника, уродженця Буковини Арнольда Даґґані, який під час війни перебував разом із Зельмою у Трансїстрії і зробив там декілька ескізів олівцем. Нині ці малюнки зберігаються в ізраїльському меморіальному центрі «Яд Вашем». Низку картин на мотиви віршів Зельми створила сучасна німецька художниця Гельґа фон Льовеніх.

Учениця в ролі Зельми Меєрбаум-Айзінґер:

Схились-но, коханий, до мене на руки
і з піснею так задрімай.
Це пісня про біль, і про смерть, і про муки,
це пісня про втрачений рай.
Ти очі зімкни, я тебе заколишу.
Ми вимрієм щастя вві сні.
Ми вимрієм золото злагоди й тиші,
ми вимрієм знади хмільні.
Вві сні до нас, любий, повернуться знову
дні, сповнені світлих жадань,
забудуться хвили образ випадкових,
години печалі, страждань.
Лиш потім – пробудження, наче розплата...
Ах, як це жажливо увіч!
Якби наші сні вміли щастям ставати
і тугу стирати з облич!

Роздуми на тему: «Чи відчувала Зельма себе поетесою?»

(Орієнтована відповідь)

– Сьогодні це питання видається не таким уже й важливим. Німецький поет Карл Кролов вважає, що ці вірші написані людиною, яка вже добре орієнтувалася в літературі. Достеменно відомо лише те, що вона була закоханою дівчиною, яка писала вірші, сповнені меланхолії, душевного неспокою і тужливих марень. Майже всі вони присвячені її коханому другу Лейзеру Фіхману, з яким вона познайомилася в молодіжній єврейській організації в Чернівцях і який пізніше трагічно загинув влітку 1944 р.

Бесіда:

- Який внесок Зельми Меєрбаум-Айзінґер у світову літературу?
- У чому особливість поетичного світу Зельми?
- Чи відображають вірші долю поетеси?
- Якою постає Зельма у своїх віршах?

Аналітичне питання для проведення роботи над епіграфом:

– Установіть відповідність між бажаннями поетеси та реальними картинами:

- А Хочу жити
- Б Хочу сміятись
- В Дітей родити
- Г Хочу боротись, творити, кохати
- Д Дихати вільно, співати пісні

1. Депортація
2. Приниження
3. Залюкування
4. «Смерть має добрий врожай»
5. Вороже оточення
6. Ізольованість
7. Душевне сум'яття

Аргументуйте думку, що поезія Зельми Меєрбаум-Айзінґер виражає тугу, надію й волю до життя, що надає її творінням вічної значущості й позачасової актуальності.

Експромт-промова на тему:

– «Які квіти для нащадків зібрала в свій поетичний кошик Зельма Меєрбаум-Айзінґер?» (Квіти кохання, надії, ніжності, вірності, «світлих жадань», «злагоди й тиші», «барвистого світу», «знади хмільної», квіти «найпалкіших жінок», щастя.)

IV. Домашнє завдання

Написати есе на тему: «Цей світ тепер буде часткою усіх нас».

V. Підбиття підсумків уроку

Слово вчителя. Творчість Зельми трагічно обірвалася на стрімкому злеті, вона не встигла повністю реалізувати себе ні в житті, ні в поезії. Але навіть та дрібка ліричних одкровенень, яка залишилася після неї, засвідчує незвично високий рівень поетичного промовляння й схиляє до думки, що за сприятливіших умов її художній хист міг би досягти найвищих вершин досконалості й стати ще одним проявом безмежних можливостей людського духу.

Відеофільм «Чернівці – місто, де варто жити»

Література

1. Валерія Чорней. «Нашу молодість украли» // Молодий Буковинець. – 2012. – 29 березня. – С. 8 (Місто).
2. Гусар Ю. Юна поетеса "тугою огорнута" [Зельма Меєрбаум-Айзінґер] / Юхим Гусар // Буковинське віче. – 2014. – 31 липня (№ 31). – С. 3.

Internet-джерела

- Відеофільм «Фільм про Зельму».
- Відеофільм «Чернівці – місто, де варто жити»
- Відеофільм «Вулицями Чернівців. Місто, вулиці якого замітали трояндами».

Наталія Черняєва,

вчитель зарубіжної літератури
Гімназія №136, м.Київ

* Шановні читачі! Усі матеріали цього числа часопису вже були раніше опубліковані в нашому журналі. Ми дібрали для вас актуальні та цікаві матеріали, які, сподіваємося, будуть для вас корисними.

Слава Україні!

Дві долі, які поєднала історія... Лесь Курбас і Микола Куліш

Серед холодного Білого моря, неподалік від Північного полярного кола розташований архіпелаг Соловецьких островів, куди в XV столітті прибули ченці Зосима і Савватій, котрі заснували монастир як острів спасіння в мирському морі пристрастей...

Але Соловки мали й іншу, сувору славу... Ці острови в Білому морі стали не тільки місцем палких молитов, а й людських страждань. Після жовтневого перевороту 1917 року монастир перейменували на Кремль, Біле озеро – на Червоне. Над шпилями соборів і церков з'явився червоний прапор і зірки – як символ нової влади. Монастир пограбували... Церковні цінності, рідкісні книги вивезли до столиці... Дзвони зняли, щоправда, не змогли їх ані розбити, ані вивезти...

Більшовики вирішили, що суворий клімат, боротьба з природою і трудовий режим стануть гарною школою для перевиховання «класових ворогів» і створили в 1920-му році на території монастиря, відомого своїми тюремними традиціями, концентраційний табір для своїх же співвітчизників – полонених громадянської війни та інших «ворожих елементів». Почорнілий і спустошений, без дзвонів, монастир почав приймати на початку 1920-х років перших в'язнів. З 1923-го року він отримав назву – СЛОН, тобто «Соловецкие лагеря особого назначения» (пізніше СТОН – «Соловецкая тюрьма особого назначения»).

«Особое назначение» Соловецького табору полягало в тому, що сюди для «виправлення»

направляли людей не за конкретну провину, а за спосіб мислення, людей, котрі самим фактом свого існування суперечили й несли загрозу радянському ладові.

Історична довідка. На Соловецьких островах було створено тоталітарну модель держави. Тут був свій Кремль, роти ув'язнених за класовими ознаками, своя армія охоронців, суд, в'язниця і матеріальна база, що дісталася від монастиря. Тут друкували «соловецькі» гроші, видавали газети й журнали, був навіть театр і наукове товариство, яке вивчало природу й пам'ятки історії на території табору. Але все це слугувало лише камуфляжем для величезної каральної машини, що набирала обертів не тільки на Соловках, а й в усій країні.

Соловецький монастир

Соловецькі в'язні жили в нелюдських умовах, до знесилення працювали на лісопавалі, розробці торфовищ і рибних промислах, на будівництві Біломорсько-Балтійського каналу, першої черги Байкало-Амурської магістралі. За найменшу провину їх кидали у карцер, залишали роздягненими на сильному морозі, позбавляли їжі.

«Железной рукой загоним человечество к счастью» – так більшовики прокладали шлях у «світле» майбутнє. Під тиском «железної руки» у Соловецькому таборі залишили свої життя майже мільйон людей. Це лише частина із двадцяти п'яти мільйонів жертв радянського режиму. Але

то був цвіт нації, інтелектуальна й духовна еліта. Серед них були й українські митці – Микола Зеров, Микола Куліш, Павло Филипович, Лесь Курбас, Марко Вороний, Григорій Епик, Олекса Слісаренко, Мирослав Ірчан та інші. Далекі від політики, вони самим існуванням, служінням мистецтву, а не радянській ідеології кидали виклик існуючій системі. Вони не мали іншої зброї, аніж Слово, за своє Слово вони й потрапили в далекий північний край. Але Слово й давало їм сили жити до останньої хвилини, й вберегло їх від небуття...

Сандармох (Карелія) – місце масових розстрілів. Лесь Курбас і Микола Куліш... Першого називали новим Шекспіром і невизнаним Гоголем у театральному процесі ХХ століття. А другого порівнювали із Гете, Мольєром, Ібсеном і Шоу. Однак справжні таланти не потребують порівняння. Лесь Курбас і Микола Куліш завжди залишалися собою, митцями, котрі торували нові шляхи українського театру, підносили його до європейських вершин. За те й поплатилися своїм життям в урочищі Сандармох, у далекій російській Карелії...

Доля назавжди поєднала імена Лесь Курбас і Миколи Куліша. Познайомившись у Києві, вони продовжили спілкування в Харкові, тодішній столиці радянської України. У середині 1920-х років Микола Куліш жив на Михайлівській площі, 19 (нині площа Руднева). Заручившись підтримкою наркомів освіти О. Шумського і М. Скрипника, Микола Куліш створює спільно із М. Хвильовим ВАПЛІТЕ – Вільну академію пролетарської літератури. У ті ж роки в Харків приїхав Лесь Курбас й організував новий театр «Березіль».

З того часу вони йшли поруч, поки не опинилися в Соловецькому таборі особливого призначення, звідки їх 3 листопада 1937 року вивезли на розстріл... Ув'язнених зв'язували по двоє, щоб вони не втекли. Пари бранців поєднували за алфавітом. Тому Куліш і Курбас в останні свої хвилини опинилися поруч. № 177-й – у Куліша, № 178-й – у Курбаса... Пліч-о-пліч, рука до руки... Щоб зекономити кулі, капітан Матвєєв ставив ув'язнених біля великого рову по двоє й стріляв одному з них в обличчя, інколи убиваючи однією кулею одразу обох. За цю «роботу» Матвєєв отримав цінний подарунок від радянського уряду.

Зі свідчень агента, який сидів із М. Кулішем в тюремній камері 1935 року. «Куліш висуває теорію існування радянського фашизму. Він каже, що письменники не можуть творити повноцінні речі, позаяк змушені замовчувати найважливіші проблеми. Куліш говорить, що ми не пережили щасливої пори демократії, а перескочили із царської деспотії до нової, радянської...»

Зі спогадів ув'язненого Соловецького табору О. Мане. «Драматической труппой на Соловках руководил Лес Курбас. В 1934 году его арестовали, кажется, за встречу с украинскими националистами

ми во время зарубежных гастролей и сослали на Соловки. Я видел поставленные им спектакли: «Аристократы» Погодина (о «перековке» в лагерях), «Интервенцию» Славина, остроумную французскую комедию «Школа налогоплательщиков», где бывшие эмигранты прекрасно играли французов начала 30-х годов. Ставил он и Островского, и даже «Свадьбу Кречинского» Сухово-Кобылина... На эти спектакли приезжали даже начальники из Медвежьей Горы».

Із прибуттям на Соловки Лесь Курбас Соловецький театр став помітним явищем. У ньому було дві трупи – драматична й оперна. Було навіть три оркестри – симфонічний, струнний і духових інструментів, а ще концертна бригада й циганський ансамбль. До складу театру входили лише ув'язнені. Вони репетирували вечорами, після роботи, і репетиції давали їм друге дихання. Перед виставами їх звільняли від роботи, вони навіть отримували додаткове харчування та право написати додаткові листи додому.

Зі спогадів ув'язненого Соловецького табору О. Мане. «Для заключенных театр был источником радости, его любили, им восхищались. В партере было около трехсот мест. Сцена, осветительные установки – все это было, как в настоящем театре. Начальство щедро субсидировало театр, гордилось им. Как правило, все начальники из области и из столицы непременно посещали премьеры и сидели исключительно в ложе».

Із заяви ув'язненого Якова Мотиля начальнику 1-го відділення Соловецького табору ОГПУ. «Театр идет по линии выкорчевывания советской идеологии в пьесах вроде «Дым», где мы видим, что революцию сделали люмпен-пролетарии, причем вместо революционных песен они неслись в бой с песней «Ах, барабан мой, американка, а я девчонка шарлатанка». Рабочие же в сцене заседания Совета по глупости своей предают революцию».

То же и в пьесе «Цилиндр». Причем часто дело не в содержании пьесы, а в оформлении. Пьеса «Цилиндр» рисует, как наша советская комиссия что-то закупает за границей... Получился антисоветский спектакль, потому что, во-первых, на первый план вышла сцена спаивания наших специалистов, во-вторых, сцены шантажа и эротики.

Вместо того, чтобы хорошо воспринимаемым сценам, где кокотки соблазняют наших специалистов, противопоставить сцены с образами положительных советских персонажей, из-за неумения режиссера и актеров получились чрезвычайно неубедительные шаржи». (Яків Мотиль після своєї заяви був відправлений в Кирилівську зону на острів Анзер, де 14 липня 1932 року за відмову від роботи був розстріляний командиром роти Максимом Плайковим.)

А в середині 1920-х років Харків шумів, вирував масами людей... Вулицями ще ходили групи чекістів у чорних шкіряних куртках із наганами. Водночас відкривалися нові крамниці, видавалися газети й журнали, а письменники й культурні діячі мріяли про нову Україну та нове мистецтво. Тоді Лесь Курбас і Микола Куліш були сповнені великих надій і планів на майбутнє.

Позаду в кожного з них був свій шлях у мистецтво... Микола Куліш часто згадував про дитячі роки, сповнені щему від ранньої смерті матері, й гірке сирітство та найми в селі Чаплине на Одещині (нині Херсонщина), навчання в гімназії в Олешках, що над Дніпром. А потім – вступ на історико-філологічний факультет Одеського університету... Перша світова війна перевернула всі плани Миколи Куліша, закінчивши офіцерську школу, він пішов воювати на фронт в Волині, Галичині.

Микола Куліш був справжнім лицарем і на війні, і в любові. Мобілізований в Одесі до війська, він, ризикуючи карою за дезертирство, встиг вирватися до Олешок попроситися й заручитися зі своєю коханою Антоніною. Згодом вони одружилися, вона подарувала йому дочку й сина...

Потім були дві революції 1917 року, робота в українському товаристві «Просвіта», фронт громадянської війни... Микола Куліш організував у Херсоні із олешківських містян Перший Український Дніпровський полк, який потім опише у своїх «Вершниках» Юрій Яновський...

У буремні пореволюційні роки ЧК заарештовувала Миколу Куліша двічі, і двічі його рятували щасливий випадок і добрі люди.

Микола Куліш працював у відділах народної освіти, закладаючи українські школи, дитячі притулки й садки. Створив власний український буквар «Первинка»... 1922 року олешківська організація КП(б)У прийняла Миколу Куліша в члени партії за його заслуги в галузі народної освіти.

Попрацювавши інспектором Одеської народної освіти, Микола Куліш за порадою наркома освіти Олександра Шумського переселився до Харкова на посаду шкільного інспектора Наркомосвіти УРСР. Він об'їздив усю Україну, пізнавши злидні й болі українського села пореволюційної доби.

Коли Лесь Курбас приїхав до Харкова, він уже був видатною людиною свого часу. Людиною широко освіченою, зі знанням восьми іноземних мов і європейської культури. За його спиною була акторська родина, рідний Самбір, де він народився, навчання в Віденському та Львівському університетах...

Хлопець із Галичини, Лесь Курбас, який уже мав досвід акторської та режисерської діяльності в Тернополі та інших містах, приїхав до Києва і потрапив у вир театрального життя. Його запросив до себе Микола Садовський – у перший український стаціонарний театр (нині будівля Оперети в Києві). Садовський був геніальний, умів знаходити таланти. Отже, Садовський запросив Курбаса. Вони обидва грали в «Ревізори» Гоголя: Садовський – Городничого, а Курбас – Хлестакова. То був незвичайний Хлестаков – і спокусник, і жертва спокуси...

Київ помітив Леся Курбаса і одразу відкрив йому серця публіки. А незабаром, у 1916 році, більше десятка молодих людей вирішили під проводом Леся Курбаса створити «Молодий театр». Це була авантюра, бо в Києві був російський театр «Соловцов», був театр Садовського, було ще повно інших театральних труп.

Курбас покинув Садовського і разом із друзями створив «Молодий театр», який розташовувався спочатку в будинку Бергонье (нині «Російська драма» в Києві), а потім на вул. Прорізній, 17.

Курбас зробив неможливе. Увесь світовий репертуар від Софокла до Ібсена вперше зазвучав з української сцени!

У Статуті «Молодого театру» сказано, що його мета – творити європейську культуру.

Зі спогадів Юрія Смолича. *«Він був справжнім джентльменом, безперечно, елегантним і вишуканим. Елегантний піджак під викотом модної сорочки «апах», широкий «англійський» пояс із кишеньками-гаманцями і фетровий капелюх, молодечки збитий на потилицю... Він припав мені до душі тим, що очолював нові течії в тогочасному українському театрі та заснував «Молодий театр». «Молодий театр» проголосив «революцію в театрі», йшов війною проти національної обмеженості – проти побутовизму та етнографізму й рятував за прилучення українського мистецтва до світової культури...»*

Микола Куліш був свідком страшного голоду в степовій Україні 1921 року, який навів йому тему його першої драми «97», закінченої вже в Одесі. З 1924 р. її ставили в театрах Харкова й інших міст України. Революційний фанатизм та голод – ось головна тема першої п'єси Куліша. Селянську тему продовжили п'єси «Комуна в степах» і «Прощай, село!». Одним із перших Микола Куліш розкрив трагедію знищення села внаслідок революційних перетворень. До драми «97» він повертався ще кілька разів, переробляв її фінал, посилював трагедійність... І в різних редакціях п'єса звучала все сумніше й сумніше...

Микола Куліш Івану Дніпровському, 1925 р. *«Ніколи не думав, що вийду на літературну арену з п'єсою».*

У студії «Молодого театру» в Києві була актриса Валентина Чистякова, дочка соліста Большого театру з Москви. Чистякови втекли в Київ з Росії від більшовиків. Лесь Курбас зачарував юну Валентину. Вона хотіла в нього вчитися. Він дав їй почитати Ібсена в оригіналі, норвезькою. Весь театр так ревнував, що Чистякову хотіли отруїти (звісно, це були лише чутки). А 6 вересня 1919 року в Андріївській

церкві у Києві обвінчалися «громадянин міста Самбора в Галичині Олександр Степанович Курбас, 32 роки, греко-уніатського віросповідання, і Валентина Чистякова, громадянка Москви, 19 років, православного віросповідання». Її батько так і не навчився вимовляти ім'я зятя і казав: «Лес!»

Вінчальне фото Курбаса і Чистякової
(З архіву Харківського літературного музею
і Музею театру "Березіль" (Харків))

Зі спогадів Валентини Чистякової. «Чулисть, лагідність, такт, а до того ж вимогливість, цілеспрямованість, не кажучи про людську чарівність, – все це не могло не покорити мене... Мої університети почалися з першого дня знайомства з Олександром Степановичем. Більш ерудованої і освіченої людини мені не доводилося зустрічати в житті... Його завжди вабило все нове. Гаряче й ніжно любив природу, мріяв про кругосвітню подорож...»

З моменту заснування «Молодий театр» формувався під значним впливом творчості Тараса Шевченка. Заповітною мрією Лесь Курбаса було поставити «Гайдамаки», і прем'єра відбулася 11 березня 1919 року. Ця вистава стала епохальною в розвитку українського театру ХХ століття, значною віхою й у житті самого Лесь Курбаса.

Із доповіді Лесь Курбаса 1927 р. «Один із коренів зародження «Молодого театру» – його жага учоби, нової театральної культури, єдність і чистота стилю спектаклю. Але «Молодий театр» не встиг дати покоління майстрів, він дав культурне настановлення, необхідну кількість знань і умінь своїм акторам до подальшої самостійної праці».

У 1922 році Лесь Курбас на базі «Молодого театру» створив Мистецьке об'єднання «Березіль». Це об'єднання стало справжнім всесвітом, де довкола Лесь Курбаса по орбітах рухалися різні майстерні, студії... А він був усемогутнім Богом театру – Творцем у найвищому сенсі цього слова. Його система мала і філософську глибину, і політичну гостроту, і яскравість, і гротеск, і психологічну достовірність, і несподівані ефекти. За задумом Курбаса, «Березіль» мав бути синкретичним явищем, поєднавши літературні, театральні, живописні, музичні студії... Йшлося про підготовку молодих кадрів європейського рівня для всіх родів мистецтв.

Із доповіді Лесь Курбаса 1927 р. «Що таке «Березіль»? Історично це продовження тієї лінії у відношенні до сучасності, яку намітив «Молодий

театр», вирішивши під змішаним впливом класики і модернізму, неоромантики і символізму... «Березіль» – театр революційний не тільки у формальному, але й, перш за все, в громадському відношенні. Своєю критикою безграмотності і некультурності тодішніх «вождів» українського театру «Березіль» здобув собі тільки неприязнь і ворожість. В наш переходовий час нема і не може бути стилю, на якому ми могли б стабілізуватись. Бо стиль наш – це динаміка становлення...»

Зі спогадів актора театру «Березіль» Івана Мар'яненка. «У нас у театрі є диктатура режисера. Цю диктатуру ми, актори, свідомо йому дали, тому що ми йому довіряли. Хай буде вам відомо, що майже кожний рух, кожна інтонація, кожний образ пророблені з Курбасом!»

Театр "Березіль" на гастролях
(З архіву Харківського літературного музею
і Музею театру "Березіль" (Харків))

Переїзд до Харкова став ключовою віхою в житті Миколи Куліша. Уже в перший рік життя в столиці – у 1925-1926-му – він написав одразу три п'єси. Це драма «Зона», інтермедія «Хулії Хурина» та комедія «Так загинув Гуска». У них виявився яскравий комедійний талант Куліша, шукання нових форм і гостра та незалежна думка. Це одразу відчула радянська цензура, не дозволивши жодної із трьох п'єс.

Якраз у той час Сталін оголосив похід проти Шумського, Хвильового і ВАПЛІТЕ, ясно давши зрозуміти, що політика українізації повинна вести не до культурної та політичної суверенності України, а всього лише до формальної «українізації» і закріплення рабського малоросійства. Микола Куліш боровся із цим усіма своїми силами.

Ставши в 1926 році на чолі ВАПЛІТЕ, замінивши її лідерів Хвильового, Ялового і Досвітнього, Микола Куліш у запеклій боротьбі обороняв ВАПЛІТЕ і об'єднаних у ній українських письменників. Але ВАПЛІТЕ була приречена... Як і ті, хто входили до її лав... Як, зрештою, усі, хто прагнув творити вільно й незалежно...

Обурений нахабними діями чиновників із ЦК ВКП (б) і розгромом ВАПЛІТЕ, Микола Куліш переорієнтував увесь шлях української революції, українсько-російських взаємин, і шлях українських комуністів, і свій власний шлях...

Історична довідка. У квітні-травні 1926 року Всеукраїнська театральна нарада ухвалила рішення

про перейменування київського театру «Березіль» на Центральний український театр Республіки і переведення його до Харкова.

Зі спогадів Юрія Смолича. «Курбас був постійно в русі – сам був рух, сам – у неспинній зміні: типовий шукач, новатор... «В мистецтві шукання не може припинитись», – так казав Курбас, так він і чинив. Переїзд в 1926 році «Березолу» до Харкова був і жаданий, і... не бажаний. Вибороти його було нелегко... Та все ж таки «Березіль» був перенесений до Харкова... То був на ті часи високий рівень розвитку українського театрального мистецтва.

У будинку «Слово» ми з Курбасем стали сусідами. Двері моєї квартири були якраз проти його дверей, і нам траплялось раз у раз зустрічатись... Він гаряче виступав проти поширеної в українському театрі декламаційності та афектації... Він твердив: дух п'єси, її філософський зміст мають визначати і самий стиль спектаклю... З курбасівських широт долинуло і вперше чуване слово «психотехніка»...

Курбас вимагав, щоб кожний актор, художник, композитор діяли з максимальним розумінням самого предмета: досконало вивчали обставини драматургічного сюжету – епоху, соціальне середовище, історичну перспективу... «Система Курбаса» рішуче й категорично переводила всі ланки сценічної творчості з хащів інтуїції у простори свідомості...

Прем'єра «Народного Малахія» Миколи Куліша в постановці Леся Курбаса відбулася на сцені «Березолу» 31 березня 1928 року. Малахія Стаканчика грав Мар'ян Крушельницький. Вистава одразу була піддана нищівній критиці. Обвинувачення мали політичний характер. Микола Куліш і Лесь Курбас пропонують другу й третю редакції...

П'єса Миколи Куліша побудована як історія хворої на шизофренію людини. Хвороба Малахія Стаканчика – це хвороба всього радянського покоління, фанатично відданого революційній ідеї. Перед глядачами розкривається історія утопічного мислення людини ХХ століття. Це і комедія, і велика трагедія особистості й усього суспільства.

Прагнучи фальшивих ідеалів, герой несе у світ тільки зло. Закінчує життя самогубством єдина істота, що любила Малахія – його дочка Любуня... Йде у дім розпусти «зreformована» Малахієм Оля, яка повірила «голубій мрії» про своє щастя... А сам Малахій свого сатанізму не відчуває, він уявляє себе всесвітнім месією...

До образу Малахія важко було пришити контрреволюцію, бо ж він фанатичний комуніст-ленінець і прихильник Москви... Цей новітній Дон-Кіхот революційної ідеї, повний лицарської самопожертви, безжально переступає через усе в всіх – навіть через труп своєї доні Любуні... Він вимагав негайної «реформи людини», а тимчасом близька йому людина гине через нього...

«Народний Малахій» у постановці Леся Курбаса справив на глядачів величезне враження. Божевілля героя захоплювало й відлякувало начальство. Тричі коригували Куліш і Курбас п'єсу на вимогу влади, але вони не могли переробити духовно-мистецький стрижень твору. І п'єса була заборонена наприкінці 1929 – на початку 1930 років. Микола Куліш і Лесь

Курбас дістали від ЦК попередження в найсуворішій формі...

Комедія «Мина Мазайло» була завершена Миколою Кулішем у грудні 1928 року, а вже за чотири місяці її було поставлено на сцені знаменитого театру «Березіль» Леся Курбаса. У виставі брали участь такі «зірки», як Наталія Ужвій, Мар'ян Крушельницький, Йосип Гірняк. П'єсі одразу було дано вищу репертуарну категорію, її рекомендовано до показу в усіх театрах України. Це був унікальний випадок в житті Куліша і Курбаса. Проте вже наступного 1930 року комедію, яка стала подією в культурі того часу й набула величезної популярності, було кваліфіковано як «махрово націоналістичну» і терміново знято з репертуару.

Історична довідка. На той момент Сталін та його поплічники вже дійшли висновку про те, що процес українізації необхідно згортати – швидко і нещадно силовими методами. Власне, згортання українізації відбилося на подальшій долі Миколи Куліша і Леся Курбаса, для яких розпочався хресний шлях, що згодом приведе їх на Соловки.

У комедії «Мина Мазайло» йшлося не лише про українізацію, а про значно ширшу проблему – про психологію національних перевертнів, про те, що радянський час спотворює саму людську природу. Люди перестають бути собою, вони лише прилаштовуються до соціальної дійсності до певного політичного моменту. Ось яку думку прагнули донести до глядачів Микола Куліш і Лесь Курбас.

У 1929 році в культурному житті Харкова відбулася визначна подія – театральний диспут, у якому взяли участь багато діячів мистецтва. Микола Куліш і Лесь Курбас тоді обстоювали творчу незалежність, право на свободу думки. Микола Хвильовий заявив, що п'єси Куліша можна порівняти з «Ревізором» і що вони, поставлені Курбасом у «Березолі», уже створили епоху і в театрі, і в житті. Куліш запекло боровив Курбаса, назвавши його геніальним режисером. Він гостро осудив радянських письменників, що заради кар'єри й власної безпеки бояться чіпати національну проблему.

Зі статті Миколи Куліша. «Шляхи розвитку українського театру», газета «Література і мистецтво» (Харків, 22 червня 1929 р). «І коли мені Раб'єв закидав, що я, так би мовити, прикипів до цієї проблеми, то на це дозвольте мені відповісти так: я, як член партії і громадянин, не можу обійти цієї проблеми і не хочу розв'язувати її в білих рукавичках. Навіть і в подальших своїх п'єсах (а я їх писав і писатиму) я все одно буду відбивати й освітлювати національну проблему. Рекомендую і вам».

Після цього офіційна Москва не допустила на українську сцену жодної п'єси Куліша на національні теми. Водночас московська публіка була у захваті від п'єси М. Булгакова «Дні Турбіних». Сталін теж ходив у МХАТ і вбачав у тому творі користь, оскільки автор, на його думку, правдиво показав загибель старого світу, старої інтелігенції, а ще й кризу українського визвольного руху... Він голосно аплодував і сміявся, то був сміх тирана над поневоленими, над тими, хто повільно вмирав на його очах...

Із листа Й. Сталіна драматургу В. Білль-Білоцерковському. 2 лютого 1929 р. *«Что касается собственно пьесы «Дни Турбинных», то она не так уж плоха, ибо она дает больше пользы, чем вреда...»*

На початку 1929 р. Й. Сталін приймав у себе делегацію українських письменників. На тій зустрічі Микола Куліш сміливо звернув увагу Й. Сталіна на суперечність між заборонаю українських творів і дозволом на п'єсу «Дні Турбіних» М. Булгакова, де зображено білогвардійський рух. Сталін відповів: *«А есть ли в пьесе Булгакова хоть капля пользы? Есть. И на этом спасибо»*. Такої «краплі корисного» Й. Сталін не хотів бачити у виставах Миколи Куліша і Леся Курбаса.

У відповідь на політику диктатора і на п'єсу «Дні Турбіних» Микола Куліш написав «Патетичну сонату», матеріалом для якої стали ті самі події української революції 1917-1919 років, що їх використав М. Булгаков. Побудована в ритмі однойменної сонати Бетховена, драма М. Куліша стала реквіємом за втраченими революційними надіями. Як одинока чайка над розораним бурєю морем, підноситься образ молодої Марини над супротивними стихіями, виростаючи у всеосяжність, об'єднуючи усіх патетичною сонатою українського відродження. Марина під іменем Чайки належить до комітету збройної самостійницької організації, сигналом для виступу якої є «запалена люлька» – символ вільного козацтва.

Із монологу Марини («Патетична соната»). *«Курите, аж поки все небо закурите, аж поки не пошле до вас Бог янгола спитати, як у тій казці: чого ж ти хочеш, роде козацький, що куриш і куриш? Своєї держави я хочу під прапором ось... Під цим!... Так, я Чайка! Я тая Чайка, що літала над Жовтими Водами, об дороги козацької билась, що літа і б'ється у кожному козацькому серцеві...»*

«Патетична соната» була категорично заборонена в Україні. Але російському режисерові Олександрові Таїрову ще пощастило поставити її в Камерному театрі в Москві, щоправда, з деякими змінами в тексті на вимогу цензури. Тоді там дебютувала Фаїна Раневська в ролі повії Зінки.

На прем'єрі 19 грудня 1931 року були члени дипломатичного корпусу, а також ЦК партії і Уряду. Успіх вистави був приголомшливий.

Зі спогадів актриси Аліси Коонен. *«П'єса вразила нас буквально з першого читання. То була саме соната, музичний твір, де замість нотних знаків – слова, барви, вчинки, характери. Соната про художника й революцію, написана не просто талановитою людиною – поетом, справжнім поетом. Цей пошук сенсу життя, це жадання чистоти й світла, в полум'ї якого згорають всі герої п'єси».*

Німецький письменник Фрідріх Вольф побачив виставу в Москві, переклав її німецькою мовою, а берлінське видавництво «Фішер» видало її фотокопією і поширювало серед німецьких театрів. Прихід Гітлера до влади обірвав зацікавлення п'єсою в Німеччині.

Зі спогадів Фрідріха Вольфа. 22 грудня 1929 року. *«Форма «Патетичної сонати» – цієї найбільшої української драматичної поезії – у світовій літературі може бути порівняна тільки з драматичними поемами «Фауст» і «Пер Гюнт».*

У 1930 році родина Миколи Куліша переїхала до третього під'їзду на третій поверх до квартири № 33 письменницького будинку «Слово» (тоді це була вулиця Барачна, нині вулиця Культури, 9).

Будинок «Слово»
Харків, вул. Барачна (нині вул. Культури, 9)

Історична довідка. 4 березня 1932 року в газеті «Правда» з'явилася розгромна стаття «О «Патетической сонате» Кулиша», підписана Українцем. Москвою прокотилася чутка, що під тим псевдонімом приховував своє ім'я Лазар Каганович. У статті п'єса Миколи Куліша була названа «фашистською», а її прихильникам докорялося за втрату «більшовицької пильності». Невдовзі «Патетична соната» була знята з репертуару театру Таїрова, а також зі сцен театрів у Ленінграді, Іркутську, Баку.

Йшов 1932-й рік... Початок організованого Москвою масового голоду в Україні. На початку 1933-го зацькований пресою Микола Куліш поїхав у село, до рідного Чаплинового. Він на власні очі побачив, як мруть від голоду його односельці... Він повернувся до Харкова із хворим серцем... Сусіди чули, як він кілька днів у себе в хаті кричав, стогнав, ніби божевільний. Якраз у той час, 13 травня 1933 року, сталося самогубство Миколи Хвильового.

Зі спогадів Миколи Куліша про Миколу Хвильового. *«Це наш натхненник. Він перший відкрив нам очі на Україну».*

Реакція Куліша на смерть друга була несамоовіта. Всю ніч стояв Куліш коло мертвого побратима, а коли вже на цвинтарі опускали в яму – кинувся на коліна до труни з криком: «Сонце мое!..»

Зі спогадів Антоніни Куліш про чоловіка. *«Після похорону чорна туга огорнула Миколу Куліша так, що я, боячись, щоб він не вчинив собі чого, заховала його револьвер. Помітивши це, Куліш сказав: «Будь спокійна, я не зроблю того, що зробив Хвильовий. Я знайду в собі сили і буду боротися до кінця».*

Восени 1933 року Кулішеві разом із Курбасом ще вдалося поставити в «Березолі» нову п'єсу «Маклена Граса». Щоб це могло статися, Куліш переніс дію п'єси в Польщу на тлі економічної кризи. Збанкрутілий біржовий маклер Зброжек з його демонською пристрастю грача пускає в гру не тільки чужу, а й власну смерть, щоб здобути страхову премію. Десятилітня дівчинка – жебрачка Маклена, щоб врятувати батька-робітника від голодної смерті, приймає пропозицію Зброжека вбити його за невеличку платню. На фоні гри демона й трагедії янгола, що мусить убити, виростає образ пропащо-го поета Падурі, який спить у собачій будці і грає на глиняному інструменту про самотню закинену у світі душу... Головний настрій вистави – самотність людини в спустошеному світі, де панує смерть... Це була лебедина пісня Миколи Куліша і Леся Курбаса.

Незважаючи на несприятливу для творчості атмосферу нерозуміння й тиску, Лесь Курбас до останньої можливості вів боротьбу з поширеними у той час тенденціями спрощенства, вульгаризації мистецтва. Саме тому, що режисер не відступав, не поступався своїми переконаннями, його було наклепницьки обмовлено, звільнено з посади керівника «Березолу» і позбавлено звання. Він переїхав до Москви, де ще трохи попрацював у єврейському театрі Міхоелса на Малій Бронній. Але це не врятувало його від арешту...

Історична довідка. Сам Павло Постишев переглянув виставу перед прем'єрою в присутності членів ЦК й верхівки та сотень охоронців із НКВС. Зі значними цензурними обмеженнями п'єсу все ж таки пропустили, але вже після сьомої вистави зняли спеціальною ухвалою ЦК... Заборонена була не тільки сама п'єса, сам Курбас став забороненим, і його «Березіль» також...

Зі спогадів Юрія Смолича. «Пригадаю, як кілька років пізніше я бачив Курбаса в останній раз. Він уже переїхав до Москви і став до праці в театрі на Малій Бронній: готував Шекспірового «Короля Ліра». Перед виїздом до мене забігла моя сусідка і приятелька, видатна актриса українського театру 20–30-х років, Курбасова дружина Валентина Чистякова і попросила захопити з собою в Москву та передати Курбасові невеликий пакуночок.

Приїхавши і спинившись в готелі, я подзвонив Курбасу, і він забіг до мене за посилкою. Було вже під вечір – синій зимовий смерк за вікном, і, коли я ввійшов у номер, Курбас уже був у мене. Він стояв біля вікна і дивився на вулицю – на засніженому матовому тлі віконного скла його силует вирізьблювався напрочуд чітко і карбовано... Наша зустріч не була тоді довга – Курбас поспішав на спектакль. На моє запитання про те, чи він задоволений роботою, Курбас відповів: «Уявіть собі, радість не цурається мене. Повірте, це велике щастя – працювати в такому театрі... Чудовий, творчий ансамбль!...» Більше я його ніколи не бачив...

26 грудня 1933 року Леся Курбаса заарештували в Москві. На слідстві Курбасу показували газети, де були видрукувані (вибиті силою) заяви деяких акторів «Березоля», що Курбас став «гальмом» і «контрреволюційним шкідником» українського театру.

Йому пропонували зберегти життя й підписати протокол про його приналежність до містичної Української Військової Організації, що зі зброєю в руках збиралася повалити радянську владу. Курбас не підписав жодного протоколу. Із тисячами українців він потрапив на будівництво Біломорканалу. Пізніше за доносом О. Алексєєва його переводять у табір суворішого режиму на Вян-Губі, а потім – на Соловки...

7 грудня 1934 року Куліш ішов по вулиці Сумській у Харкові на похорон свого друга Івана Дніпровського, котрий помер від сухот. Наступного ж дня Куліша перевезли до Києва. Кулішеві було висунуто обвинувачення в приналежності до неіснуючого «Всеукраїнського боротьбистського терористичного об'єднання націоналістичної групи ОУН (Організації українських націоналістів)».

Із допиту Миколи Куліша 25 грудня 1934 р.

Запитання. Чи продовжуєте ви наполягати, що пред'явлене вам обвинувачення неправильне?

Відповідь. Ні, я визнаю, що я був активним учасником контрреволюційної української націоналістичної організації, яка ставила за мету повалення Радянської влади на Україні шляхом організації збройного повстання та здійснення терористичних актів над рядом керівників партії та Радянської влади. Записано з моїх слів правильно і мною прочитано».

Микола Куліш підписався під усіма запропонованими слідчими «злочинами», одержав 10 років далеких концтаборів і був відправлений на Соловки, де сидів у в'язниці без права працювати на вільному повітрі й користуватися шпиталем (а він був тяжко хворий).

Зі свідчень агента, який сидів із Миколою Кулішем у тюремній камері 1935 р. «Про становище України 1932–1933 років він каже, що вона була приречена на голодне вимирання. Він розповідає, що вірив, що було багато померлих. І зараз ще Куліш стверджує, що радянські органи навмисно не реєструють смертність, аби приховати те, що відбулося на Україні.»

Родину Миколи Куліша викинули з харківського помешкання, кілька днів дружина і двоє дітей жили і спали буквально на вулиці. Піаніно Кулішевої доньки Олі, на якому вона грала йому «Патетичну сонату», коли він писав однойменну п'єсу, було від неї забране.

Зі спогадів ув'язненого Соловецького табору Семена Підгайного. «Славного драматурга Миколу Куліша, зацькованого ще на волі і згодом засланого й посадженого до другого соловецького ізолятора у Кремлі, ніхто не бачив. Він був хворий на туберкульоз і, по суті, не жив, а поволі вмирав у казематі».

Останній лист Миколи Куліша датований 15 червня 1937 року. З того часу родина про нього нічого не чула...

Із довідки НКВС про Леся Курбаса. «Держтеатр «Березіль» Курбас зробив рупором українського націоналізму і з цих позицій не схидав до жовтня 1933 року, коли його усунули з головного режисера. У грудні 1933 року, ще до арешту, у Курбаса відібрали звання народного артиста Республіки. Як Курбас переносить ув'язнення і як

розуміє його? На ув'язнення він дивиться, як на натуральний факт, і визнає, що він заслужив своє покарання, але що це – робота російських чорносотенців-шовіністів».

Із довідки керівництва Соловецького табору особливого призначення 9 жовтня 1937 р. «Перебуваючи у Соловецькому таборі на керівній роботі по лінії театру, наполегливо підбирав до нього кадри виключно з українських контрреволюційних націоналістів. Спілкувався з українцями Ірчаном-Баб'яком, Владимировим, Гоккелем, Генріксом, у середовищі яких говорив, що в Радянській Україні панує диктатура чорносотенної російської кліки і що ця кліка знищила ленінську національну політику, українську культуру та знищує українську мову».

Один із ув'язнених почав складати соловецький словник, в якому закарбовано жорстокість, яку мало хто міг витримати... Деякі слова й нині використовуються в нашому лексиконі...

Із соловецького словника 1920–1930-х рр.

Секирка (рос.) – гора на Великому Соловецькому острові, де знаходиться храм Вознесіння Христа, у якому чекісти створили катівню для в'язнів; перед храмом із камінців виклали зірку, де розстрілювали найбільш непокірних.

Барак (рос.) – дерев'яний будинок, де жили ув'язнені; зроблений із тонких дощок, він майже не опалювався, підлога була земляна, в ньому було холодно й волого; щоб зігрітися після роботи, в'язні лягали один на одного рядами або колом.

Ларёк (рос.) – тюремний магазин, де можна було придбати продукти харчування, побутові товари; відвідувати його можна було за спеціальним дозволом керівництва, оплата здійснювалася квитанціями, що заміняли гроші.

Командировка (рос.) – поїздки в'язнів із табору на роботу на лісоповал, торфовища, промисли; хто мав сили, просився в «командировку», бо там давали не 300 грамів хліба, як у таборі, а 1000 грамів, але того, хто не виконував денну норму (наприклад, зрубати 35 дерев), забивали насмерть.

Зі спогадів ув'язненої Ірини Васильєвої 1935 р. «Во время рабочего дня в проектной конторе я вдруг получила распоряжение Культурно-Воспитательной части явиться в театр. Руководил этим театром Лесь Степанович Курбас – необыкновенный, светящийся человек. Он собирался тогда поставить «Женитьбу Фигаро» и искал исполнительницу роли Сюзанны. Я сначала пыталась отказаться, но столько увлеченности, столько убежденности было у Лесь Степановича. Словом, я играла Сюзанну два спектакля. Все остальные женские роли исполнялись мужчинами.

Художник театра Пакшин по просьбе Курбаса в антракте набросал карандашом мой портрет в

костюме Сюзанны. Я смогла сохранить этот рисунок, зашив его за подкладку портфеля, который в годы заключения был единственным моим личным имуществом».

Із табірної характеристики на Лесь Курбаса 1936 р. «Лесь Курбас активности к общественной жизни не проявлял, замечалась тенденция получать освобождение от работ без достаточных оснований... Производит впечатление человека, имеющего большие знания и способности, но держит себя подчеркнуто выше окружающей его массы. На исправительно-трудовую политику смотрит как на зажим человечества и принуждение. Недоброжелательно относится к работникам культурновоспитачности за их указания себе в том, как нужно строить культурно-массовую работу в условиях лагерной действительности».

Зі спогадів Олесь Гончара. «Існував вибір: або замовчати, йти до ГУЛАГу, або творчістю своєю хоч якось оживити дух нації. Ось правда нашого часу... Найважче було бачити серед ворогів

свої колишніх колег. Корнійчук із фальшивою усмішкою казав: «Послухай моєї поради, викинь Курбаса із тексту свого виступу». – «А він, до речі, ставив на Соловках ваші п'єси». Корнійчук почервонів... «А його театр Соловецький, кажуть, був одним із найкращих у Європі». – «Уперше чую», – пробурчав Корнійчук».

Зі спогадів ув'язненого Соловецького табору Павла Монакова. «Нас в камере было семеро, в том числе Лесь Степанович. Замечательный человек, он пользовался колоссальным авторитетом среди заключенных. На Соловках сидело много украинцев, и все они ходили к нему за советом, просто поговорить. И, конечно же,

играли в его театре. Он оказывал какое-то успокаивающее влияние. Хотя сам был очень быстрым и энергичным. Лесь Степанович никогда не расставался с портретом жены: если ночевал в театре – портрет был с ним, а если возвращался в нашу камеру, то обязательно приносил его с собой...

На Соловках существовало неписаное правило: если в камеру к кому-то приходят гости, то остальные либо уходят, либо отворачиваются. Как-то я пек картошку в печке, когда к Лесю Курбасу пришел Рак-Михайловский, «украинский Бухарин». У них начался разговор, я вышел из камеры... Но когда пришел забрать картошку, услышал окончание разговора и слова Курбаса: «Коммунизм не совместим с природой человека, как огонь с водой»...

Ольга Ніколенко,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

«Я України син, України...»

*Мистецький вечір-портрет,
присвячений Олександру Довженку*

Читець. Прогримів золотим салютом,
Молодим повесняним громом,
Наче виклик скупим і лютим,
Наче промінь над отчим домом,

Обійнявши весь цвіт нагорний,
Охопивши долини світу,
Сивочолий і мудрозорний,
Наче вийшов із заповіту.

Що там листя із зелен лавра,
І зітхання, і тихі жалі?
Не вмирають твої литаври
І деснянські твої скрижалі...
(А. Малишко)

Ведучий. «Все життя О. П. Довженко поєднував у собі і художника-образотворця, і письменника, і кінорежисера, і мислителя, і громадського діяча, – писав М. Рильський. – Весь вік ця людина шукала і ніколи не заспокоювалась на знайденому, була органічним новатором, відкривачем нових обріїв у мистецтві і в житті. А мистецтво і життя були для нього нероздільними.»

О. Гончар стверджував: «Мабуть би, зустріч із живим Мікеланджело не справила враження більшого, ніж те, що зосталось після зустрічі з ним, автором «Землі» та «Арсеналу». Великість. Крилатість. Могутня духу... Довженко в усьому поет, і це його виділяє з-поміж багатьох як митця. Він поет у думанні, у барвах, у зображенні характеру людини, у погляді на природу, на комаху, на квітку...»

Ведуча. Йому був лише рік, коли брати Люм'єри в Парижі вперше продемонстрували диво технічної думки – «рухливі фотографії». Це було народження кінематографа у світі. А в Україні саме він, Олександр Петрович Довженко, підніме це мистецтво до найвищого рівня.

Першим поетом кіно назвали його американці, Гомером XX століття – греки. Японці вважали, що найкращі їхні фільми створено під впливом українського режисера. Чарлі Чаплін, відомий американський актор і кінорежисер, був переконаний, що слов'янство дало світові в кінематографі одного митця – Олександра Довженка.

Літературний статист. Довженко створив 14 фільмів, 15 літературних і кіноповістей, 2 п'єси, понад 30 оповідань і новел, також писав публіцистичні статті та аналітичні праці щодо питань кіномистецтва, живопису, архітектури. Його мистецтво, попри всі зовнішні ідеологічні нашарування, – зразок вишуканої, елітної культури. Такий наш Довженко!

Читець. Благословенні води літ,
Літа Десни благословенні
І часу вічного політ
В однім осяянім іменні.

Благословенна срібна твердь
Землі і неба, дня і ночі,
І золоті вогневі очі,
Де обнялись життя і смерть.

Священна чаша доброти
В руках всепільності й любові
І світ, об'єднаний у слові
Краси, і правди, і мети.

Благословення світлотінь
Судьби в щасливім одкровенні...
І многокрилля поколінь
В однім озоренім іменні.
(М. Вінграновський)

Історик-біограф. Чернігівщина – це великі незаймані луги, трави в людський зріст, лелечі гнізда майже біля кожної оселі. Було таке гніздо і біля хати, де десятого вересня 1894 р. в родині Одарки Ермолаївни та

Петра Семеновича Довженків народився син – майбутній видатний письменник, кінодраматург, режисер. Повітове містечко Сосниця, Десна, Олександр Довженко – ці поняття невіддільні одне від одного, ніби триєдине християнське благословення.

Ось як письменник писав про батьківську оселю: «Хто й коли збудував нашу хату, які майстри – невідомо. Здавалось нам, ніби її зовсім ніхто й не будував, а виросла вона сама, як печериця, між грушею і погребом, і схожа була також на стареньку білу печерицю. Дуже мальовнича була хата. Одне, що не подобалося в ній, і то не нам, а матері, – вікна повростали в землю і не було замків. У ній ніщо не замикалось. Заходьте, будь ласка, не питаючись – можна? Милості просимо!»

За дослідженнями Любові Запесочної, предки Довженка прийшли з Полтавщини, ймовірно, не пізніше XVIII ст. З документа рекрутського списку, складеного 1 січня 1846 р., довідуємося про родовід митця у такій послідовності імен: Карпо – Григорій – Тарас – Семен – Петро – Олександр. Рід був великий і згодом розділився на чотири родини.

Читець. Заходжу в священну Довженкову хату.
«Добридень Вам, хато», – схиляю чоло.
Зі столу вкраїнська хлібина пухната
В одвіт випромінює власне тепло.
І дрібочки солі зорять, мов росини,
Здивоване сонце крізь вікна влилось.
Усе тут ревниво чекає на сина.

Він вибіг до річки, так хаті здалось.
І скоро увійде – веселий, щасливий,
У синяві весь, мов веселка ясна,
До неньки всміхнеться і скаже щасливо:
– Яка зачарована, мамо, Десна!
Піснями її солов'ї вчарували,
І листям до неї шептали гаї,
Вітрила черемхи цвіли над причалом.
Я плавав під ними у мрії свої.
– Синочку! – і знову підводиться ненька,
Світлицю осіннє тепло огорта.
Квітує рушник на портреті
Шевченка
І в хаті оцій зупинились літа.

(В. Струтинський)

Ведучий. Батько був і хліборобом, і рибалкою, і смолярем, і перевізником на Десні, мав золоті руки, романтичну душу, та не мав щастя. У «Зачарованій Десні» письменник напише: «Багато я бачив гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку: тяжкі кайдани неписьменності і несвободи. Весь у полоні сумного і весь в той же час з якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів.

Скільки він землі виорав, скільки хліба накосив! Як вправно робив, який був дужий і чистий... Жарт любив, точене, влучне слово... Так розумів і шанобливість. Зневажав начальство і царя...

З нього можна було писати лицарів, богів, апостолів, великих учених чи сіятелів, – він годивсь на все. Багато наробив він хліба, багатьох нагодував, урятував од води, багато землі переорав, поки не звільнився від свого смутку...»

Ведуча. Дуже любив слухати Олександр Петрович материні пісні. «Народжена для пісень», Одарка Ермолаївна «проплакала все життя»: з її 14 дітей вижило лише двоє – Сашко та його сестра Поліна. Делікатна в поводженні, шанувальниця краси, невсипуща робітниця коло землі. Ось як про неї говорив Довженко: «Соняшник, мак, буряки, морква, гарбузи, огірки, квасоля – все цвіте. Чого тільки не насадить наша невгамовна мати.

– Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало. Коли вилізає із землі всяка рослиночка, ото мені радість, – любила показувати вона...»

(Виконується пісня «Чорнобривці»)

Сашко (монолог про дитинство О. Довженка із «Зачарованої Десни»):

Любив, їдучи на возі з луку, дивитися, лежачи, на зоряне небо.

Любив, коли скидалась велика риба в озері чи в Десні на заході сонця.

Любив засинати на возі і любив, коли віз спинався коло хати в дворі і мене переносили, сонного, в хату.

Любив скрип коліс під важкими возами в жнива.

Любив пташиний щебет у саду і в полі. Ластівков любив у клуні, деркачів – у лузі.

Любив плескіт води весняної. І жаб'яче ніжно-журливе кумкання в болоті, як спадала вода весняна.

Любив співи дівочі, колядки, щедрівки, веснянки, обжинки.

Любив гупання яблук в саду у присмерку, коли падають вони несподівано в траву. Якось тайна, і сум, і вічна неухильність закону почувалися завжди в цьому падінні плода.

І грім, хоч мати і лякалась його, любив я з дощем і вітром за його подарунки в саду.

Але більш за все на світі любив я музику. Коли б спитав мене хто-небудь, яку я музику любив у ранньому дитинстві, який інструмент, яких музик, я б сказав, що більш за все я любив слухати клепання коси. Коли тихого вечора, десь перед Петром і Павлом, починав наш батько клепати косу під хатою в саду, ото й була для мене найчарівніша музика.

Читець. Десно! Моє слово до тебе,
Хороша поліська ріка.

Давно ти не бачиш край себе

Хлопчину Довженка Сашка.

Він виріс, пізнавши багато

Річкових і плес, і глибин.

Та ти йому – наче та мати,

Якою пишається син.

Він душу свою незбагненну

Розкрив у словах чарівних,

І силу любові вогненну

Серцями відчули ми в них.

(П. Дорошенко)

Ведучий. Довженко 1926 р. влаштувався на роботу на Одеській кінофабриці режисером і мав глибоке переконання, що саме тут буде максимально корисним. Щоб зробити такий крок у невідоме, потрібна була воістину велика мужність і одержимість. У кіно Олександр Петрович прийшов людиною зрілою, з великим художнім досвідом, продовжуючи пошуки не тільки свого місця в житті, а й своєї сфери мистецької творчості, своєї теми, героя, жанру. Цікавий факт: саме тоді з живопису прийшли працювати в кінематограф С. Ейзенштейн, Г. Козінцев, а в Україні уже в кіно працював В. Кричевський.

Ведуча. З часу переїзду до Одеси починається найяскравіший період творчості О. Довженка: життя в кінематографі. Новий, неспокійний етап творчих пошуків та експериментів. Юрій Яновський, який був тоді головним редактором Одеської кінофабрики, написав роман «Історія майстра», присвятивши його режисерові Олександру Довженку: «Довженко знайшов те, чого він шукав... Він знайшов полотно, на якому постаті й образи, покладені пензлем, рухаються, живуть, ненавидять і кохають. Його прямування довело його до правдивих шляхів і до живих обріїв...»

Кінокритик. На Одеській кінофабриці О. П. Довженко почав свою діяльність із комедій «Вася-реформатор», «Ягідка кохання» і шпигунського фільму «Сумка дипкур'єра».

Але справжній кінодебют режисера відбувся у 1927 р., коли він зняв свій шедевр «Звенигора» – епічне полотно, у якому показано декілька століть української історії: козаччину, гайдамаччину, польську навалу, революцію, громадянську війну і утвердження диктатури більшовиків. У центрі – міфічна Звенигора, в якій у давні часи були заховані скарби. Вороги полюють за ними, але не потрапляють багатства ні до чийх рук, бо їх охороняє дід – древній, як сама гора.

Фільм «Арсенал» сюжетно історичний. Він зображує конкретну подію, яка відбулася в Києві у січні 1918 р.: робітники військового заводу «Арсенал» протягом шести днів протистояли військам Центральної Ради, яка захопила місто.

«Земля» – це гімн праці на землі, хліборобству та людині, яка працює на землі, є частиною космічного ритму буття. Довженко першим у світовому кіно виразив світогляд, якісно відмінний від досі зображуваного. Це світогляд нації хліборобської, в якій спокійна гідність зумовлена її способом життя. Середовище і люди – єдине і нероздільне, а їхній спосіб буття є споконвічним, світогляд – непохитним. У цьому фільмі режисер звернувся до трьох одвічних тем: життя і смерть, людина і земля, старе й нове. Згоден із думкою англійського публіциста Айвора Монтегю: «Земля» Довженка – це твір генія, йому мусили поступитися першим місцем російські кіномитці Ейзенштейн і Пудовкін.»

(Демонструється фрагмент фільму «Земля»)

«Звенигора», «Арсенал» і «Земля» – ця трилогія з величезним успіхом демонструвалася в Англії, Голландії, Бельгії, Франції, Південній Америці, Канаді, США, Греції та інших країнах.

Художник. О. П. Довженко ще у 1923 р. стає одним із провідних українських художників. В автобіографії він писав: «Отримай я правильне виховання й освіти, був би більш сильнішим художником у живопису, ніж у кіно». Багато картин написано було олією й тушшю (на жаль, майже всі полотна втрачено). Він ілюстрував збірку Остапа Вишні «Літературні усмішки» (карикатури на самого Павла Михайловича Губенка подані на колажі), створював обкладинку нового журналу «Всесвіт» і, звичайно ж, невтомно у кожному номері «Вістей ВУЦВК» відгукувався на події суспільно-го життя дотепними й гострими карикатурами.

Публіцист. О. Довженко – автор унікального літературного твору – «Щоденник», уперше надрукованого 1958 р. Найімовірніше, що записувати свої думки митець почав ще до початку війни, але до нас дійшли тільки записи, зроблені в 1941–1954 рр. Спочатку Олександр Петрович називав свої нотатки «Записними книжками», чотири таких книжки й становлять «Щоденник». Навіть у тому вигляді, в якому текст дійшов до нас, – це справжній звинувачувальний документ. Не тільки писати, а й говорити про таке пошепки й найкращим друзям у той час могли тільки найсміливіші.

У щоденникових записах відчувається мистецький розмах думки О. Довженка, його любов до життя й краси, його захоплення гармонією. Всі записи красномовні, але хочеться виділити кілька тем: українська жінка («Хто виніс і винесе на своїх плечах найбільше лиха, жорстокості, ганьби, насильства? Українська мати, сестра, жінка, улюблена... Буде лунати українська пісня недолі по всіх горах, по долинах, по всіх суворих і непривітних Українах...»), майбутнє рідної України (на жаль, бачив майбутнє у найчорніших

барвах), мова й історія («Єдина країна в світі, де історія вважалася чимось забороненим і контрреволюційним, – це Україна»), совість та віросповідання («Бог в людні. Він є або нема... В майбутньому люди прийдуть до нього... До божественного в собі. До прекрасного. До безсмертного. І тоді не буде гнітючої сірої нудьги, звірожерстокого, тупого і скучного безраднісного будня»). «Щоденник» писаний кров'ю серця великого митця.

Читець. Довженків світ...

Краса. Людина. Творчість.

Снага Дніпра і думи Кобзаря.

Де все було правдивим, як пророчість,

Де все було високим, як зоря.

Де все народжувалось і літало,

Щоб обізватись піснею здаля.

Де проростало все і зацвітало,

І в яблуках гойдалася земля...

Довженків світ...

Сучасне і прийдешнє,

Де ми самі – творці і ковалі,

Де молодість квітує, мов черешня,

На всіх екранах неба і землі.

Там він живе – у зорянім братерстві,

Землі і людства полум'яний син:

Немов солдат стоїть на полі честі

Поет життя.

Творець.

Громадянин.

(М. Сингаївський)

Мовознавець.

Твори О. Довженка – це справжня скарбниця мудрості. Афоризми, авторські вислови, цитати із творів підтверджують цю думку:

«Людина повинна завжди пам'ятати, звідки вона пішла в життя. Людина не повинна бути безбатченком».

«Українська пісня – це геніальна поетична біографія українського народу».

«Життя таке коротке. Поспішайте творити добро!».

«Двоє дивляться вниз. Один бачить калюжу, другий – зорі. Що кому».

«Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців».

«У всьому людському я хочу шукати красу, себто істину».

«Сучасне – завжди на дорозі з минулого в майбутнє».

«Приберіть геть усі п'ятаки мідних правд. Залишіть тільки чисте золото правди».

«Якщо ти за все життя не посадив жодного дерева – плати за чисте повітря».

«Думай неухильно тільки про велике».

«Про людей слід судити з того, в чім вони мали успіх, а не з того, в чім вони зазнали невдачі».

«Чи може бути надмірною любов до батьківщини? Ні. Немає такої любові».

«Я син свого часу і весь належу сучасникам своїм».

Журналіст. Запрошую вас на віртуальну виставку цікавих фактів про О. Довженка:

- Рішенням вищої академічної ради загальнонаціональної програми «Людина року – 99» О. Довженка (разом із М. Грушевським і В. Вернадським) визнали Людиною України ХХ століття.

- У 1958 р. на Всесвітній виставці в Брюсселі в результаті опитування, проведеного серед 117 видатних критиків і кінознавців із 26 країн світу, фільм «Земля» було названо у числі 12 найкращих картин усіх часів і народів.

- Державна премія України імені О. Довженка існує із 1994 р. і присуджується щорічно до 10 вересня за видатний внесок у розвиток українського кіномистецтва як окремим представникам кінематографічних професій, так і творчим колективам.

- Сосницький меморіальний музей відкритий у 1960р.

- Щорічні міжнародні науково-практичні конференції, семінари, літературні читання, лекції, виставки, телепрограми, присвячені великому митцю.

- Ім'я О. П. Довженка носять Глухівський національний педагогічний університет, Сосницька гімназія, школа №1 міста Нова Каховка та інші заклади освіти; вулиці багатьох міст України; Центральна дитяча бібліотека та Бібліотека естетичного виховання у Києві, Чернігівська міська центральна бібліотека; Національна кіностудія і школа-студія, ін.

- Пам'ятники видатному письменнику та кінорежисеру встановлено у Сосниці, м. Нова Каховка, на території Київської кіностудії.

- У Берліні – меморіальна дошка українському класику світового кіно.

- У Чернігівському обласному театрі ляльок ім. О. Довженка йде вистава «Ріка... Життя» за творами і сторінками життя великого митця.

- Щорічний тиждень кіно у Києві (демонстрація фільмів «Земля», «Щорс», «Мічурін», «Арсенал», «Звенигора», ін.).

Читець. Ви звикли за Шекспіром хвилюватись:

Отелло, Дездемона, гнів і ніжність,
Залізний Річард, молодий Ромео
І всіх облич таємна глибина.

А ви загляньте у одне обличчя,
Де ніч і день, пожеги й самота,
Добро і зло, печаль і тиха смута,
І кривда й сміх тяжке поклали тло.
То лиш ясне обличчя одинокі
Довженка Олександра. Він, як міг,
Людей виносив на плечах своїх,
Із болями, із смутком, із пожегом,
Із тюрмами вночі, із свистом куль,
Із голодом, з розлуками важкими.
І дивиться зчудований Шекспір
На диво те, якого й він не бачив.

(А. Малишко)

Ведучий. «Довженко! Як багато сплелось в цьому слові, у звучному прізвищі митця, – сказав І. Цюпа. – Ми вимовляємо це прізвище, і перед нами постає на диво красива, струнка людина, ясноока, кристально чиста і натхненна. Які він залишив по собі кінокадри, новели, повісті і щоденники – щирі сповіді власного серця!» Поет А. Малишко вважав: «Він лишився як дерево, що вічно цвіте, вічно плодоносить, як великий мислитель, який може стояти поряд із Сократом і Гомером».

(Демонструється фрагмент документального фільму «Олександр Довженко. Роздуми після життя»)

Ведуча. Він був мрійником і фантазером. Мріяв усю землю перетворити на розкішний квітучий сад. Його називали «живим акумулятором ідей». Мав пристрасть усе перебудовувати й змінювати, а точніше – вдосконалювати, покращувати. Виношував план архітектурної забудови і реставрації Києва, створив проект архітектурного оформлення Дніпра, проектував пам'ятники видатним діячам.

С. Тримбач переконаний: «Наш час є часом здригнення ідеологій, ідей, а нерідко й думок. І в цій ситуації нам особливо потрібен Довженко – його зухвалість, мужність мислити і бачити реальність».

Насолоджуймося яскравою й неповторною творчістю митця й не забуваймо Довженкове: «Життя прекрасне, інакше люде давно би вже зневірилися в ньому!»

Література

1. Бабишкін О. К. Олександр Довженко – публіцист: Літературно-критичний нарис. – К. : Радянський письменник, 1989. – 200 с.
2. Безручко О. В. Невідомий Довженко. – К. Фенікс, 2008. – 310 с.
3. Вовкочин Л. Ю. Творчість Олександра Довженка – невичерпне джерело формування громадянської гідності молоді. – Черкаси: ЧНУ, 2005. – 68с.
4. Гончар О. Довженків світ //Полум'яне життя: Спогади про О. Довженка. – К. : Дніпро, 1973. – С. 38–45.
5. Довженко і кіно ХХ століття: 36 статей / Л. Брюховецька, С. Тримбач (упоряд.); І. Дзюба. – К. : Редакція журналу «Кіно-Театр»: Видавництво Поліграфцентр «ТАТ», 2004. – 264с.
6. Довженко О. Зачарована Десна. –К. : Дніпро, 1983. – С. 9–18.
7. Довженко О. Автобіографія//Довженко О. Твори в 5-ти т. – К. : Дніпро, 1983. –Т. I
8. Землі і людства полум'яний син: Вінок Олександрові Довженку: Вірші/Упоряд. В. Пригоровський. – К. :Український письменник, 1993. – 125с.
9. Коваленко М. М., Мішурін О. О. Син зачарованої Десни: Спогади і ст. – К. : Радянський письменник, 1984. – 272с.
10. Кудін В. О. Зоряний шлях: Художньо-документальна повість. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 224с.
11. Кудін В. О. Сашко: Художньо-документальна повість. – К. : ЕКМО, 2004. – 263с.
12. Панасенко Т. М. Олександр Довженко. – Х. : Фоліо, 2012. – 120с.
13. Тримбач С. Олександр Довженко: Загибель богів. – Вінниця: Глобус – Прес, 2007. – 760 с.

Н. В. Кожукало,
учитель-методист зарубіжної літератури
м. Київ
А. В. Нікітіна,
учитель-методист української мови та літератури
м. Миколаїв

З Україною в серці

Мета: ознайомити учнів з віршами українських і зарубіжних поетів про Україну, її одвічну боротьбу за волю; удосконалювати навички виразного читання поетичних творів; виховувати любов і шанобливе ставлення до неньки України, до історії українського народу; збагачувати духовний світ дітей; розвивати почуття патріотизму, громадянської свідомості, любові до поетичного слова.

Обладнання: презентація «Це моя Україна».

Хід уроку

Пісня «Україно моя! Ти найкраща у світі»

Вчитель. «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі», – стверджує Ліна Костенко.

Поезію називають голосом серця. Поезія – це світло, витвір народного генія, вона супроводжує людину від сивої давнини і до наших днів.

Вірші – це не просто римовані рядки, це історія душі, серця, історія народу, країни. Це наші думи, відчуття, переживання. Справжній поет ніколи не залишиться байдужим до тих подій, якими живе його країна.

Сьогодні ми присвячуємо наш урок поезії, яка була і є актуальною у всі часи. Це вірші про рідну землю, отчий край, про рідну неньку Україну.

Пісня «Мой Україні» у виконанні Наталії Валевської

Ведуча. Ось вона, горда як пісня, стоїть переді мною незрівнянною красунею. Дозволь надивитись на тебе, знаменита Україно, – писав Раміс Рисулов, киргизький поет.

Світ постав зі Слова, і Україна постала зі Слова, і слово те було в Шевченка.

*Свою Україну любіть,
Любіть її. Во время люте
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Поет дав розпіяти себе за народ і Україну, як Христос. Він карався, мучився, але не каюся, хоч знав, що може воскреснути хіба що його дух. А воскреслий дух воскресить Україну...

Ведучий.

*І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України...*

З цією надією, вірою і любов'ю відійшов Шевченко у вічність. Обірвалася пісня Поета, обірвалася на веселій ноті, щоб ніколи не вмерти і не скласти крил, а зрости на материнській землі і підняти в отче небо крилатий пісенний хор, в якому чути на весь світ одне найрідніше слово – Україна.

Ведуча. Віримо у воскресіння України, що явиться нам в думі, пісні, в поетичному слові і збудить українську душу, і сповниться вищою любов'ю, як у цих рядках Пантелеймона Куліша:

*Святе слово – рідна мати;
Єсть іще святиня
Вища, Богові милійша –
Рідная Вкраїна.*

Ведучий. Сьогодні ми говоримо про чарівний світ поезії, який відкриває нам багатство слова, його магічну силу. Поетичними рядками можна передати все: красу рідної природи, глибину почуттів, силу дружби, вірність батьківській землі, безмежну любов до Вітчизни.

Ведуча. Україна – золота, чарівна сторона. Скільки ніжних слів придумали люди, щоб висловити свою гарячу любов до краю, де народились і живуть. В глибину століть сягає історія нашого народу. Пізнати цю історію нам допомагають книжки і самотутня творчість нашого народу та народів інших країн.

Ведуча. Сидить на високій могилі старенький кобзар, пригортає до грудей кобзу та, промовляючи до неї, як до вірної дружини, говорить зі степом. І небо плаче над долею козака, і оживають у слові наші лицарі в борні за волю, і крешуть копитами козацької коні та дзвенять мечі. З ясною думою на чолі виходить перед очі здивованого світу воскресла мати Україна і простягає руки до своїх дітей, і молить за них Бог і пригортає до серця лицарів, яких віками чекає з переможного походу.

Учень читає вірш Петра Осадчука «Символ віри»

*На цій землі, яку терзали битви,
В яку неволя в'їлась до основ,
Приречені свій рідний край любити,
В єдину зброю віримо – в любов.*

*На цій землі нам жити й помирати,
І жить по смерті, як не є.
Життя людського варіанти
Вінчає царствіє твоє.*

*Мені відкрилася дорога,
Яку давно обрав я сам.
Хто в землю вірить, як у Бога,
Не зрадить отчим небесам.*

*Життя спішить життю на зміну,
Мій смертний птах літа кує.
Я той, хто вірить в Україну,
Як вірять в царствіє твоє.*

Ведучий. Чуємо нині з глибини віків послання Великого Кобзаря «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні...»

Ведуча. Одна у нас земля і одна доля, одна калинова кров у тілі, одні діти. А Україна пригортає до себе дітей теплою рукою, небо прихилиє дітям своїм, єднає всіх, бо козацькому роду нема переводу.

Вірш Дмитра Чередниченка «Єдина Україна»

Нехай ніхто не половинить
Твоїх земель, не розтина,
Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на всіх у нас одна.

Одна від Заходу й до Сходу,
Володарка земель і вод -
Ніхто не ділить хай народу,
Бо не поділиться народ.

І козаки, й стрільці січові
За тебе гинули в полях.
У небесах сузір'я Лева
Нам світить на Чумацький Шлях.

Стражденна чаєчко-небого,
Єдині два твої крила.
Виходим, нене, у дорогу,
Аби ти вільною була.

Нехай ніхто не половинить
Твоїх земель, не розтина,
Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на світі в нас одна.

Ведуча. Квітучий край вишневих садів, кучерявих чорнобривців, усміхнених соняшників, гордих мальв. Такою залишилась Україна в пам'яті багатьох зарубіжних поетів. Не випадково у їхніх віршах вона порівнюється з квітом, який назавжди причарує кожного, хто хоча б раз побачив його.

Ведуча. Поетичним освідченням у любові до нашої землі звучать слова німецького поета Райнера Марії Рільке, закоханого в Україну, її культуру, звичаї. В листі до матері Рільке писав:

«Я вже два тижні в Києві... це місто близьке до Бога, я хотів би тут оселитися назавжди... в українських степах відчуваю безмежність простору. Я зустрів тут дивних людей – кобзарів. Такого в Європі не побачиш...»

Пісня у виконанні Квітки Цісик «Взяв би я бандуру»

Ведучий. «Пісня про правду» Рільке – це докір за бездіяльність і наказ до дій, до боротьби за справедливість, за Правду. Сліпий кобзар Остап «був як Бог», він ніс Боже слово до людей і цим робив велику і корисну справу.

Учень читає «Пісню про Правду і Кривду» Р. М. Рільке

Нема в світі Правди, не знайти, немає.
Хто забуту Правду нині відшукає?
Нема в світі Правди, не знайти до скону,
Правда — під п'ятою лютого Закону.
Тепер свята Правда сидить у темниці,
а вельможна Кривда — з панами в світлиці.

Правду зневажають, як сірому голу,
а Кривда сідає до панського столу.
Тепер святу Правду топтано ногами,
а вельможну Кривду поєно медами,
Правдо, мати рідна, орлице крилата,
де ж той син, що прийде тебе відшукати?
Стане Бог великий йому на підмогу
І вкаже, єдиний, праведну дорогу.

Ведуча. Багато чудових віршів присвячено золоточолому Києву. Ось яким у середині ХХ ст. побачив славне місто турецький поет Назим Хікмет.

Я на порозі міста зупинився.
І зрозумів, що це ж про нього мріяв,
А ще як в очі карі подивився,
То так відразу ж й закохався в Київ.
У ньому гори й води – все священне,
І золотих пісків Дніпро насіяв,
Стоять каштани, мовби наречені,
І я відразу ж закохався в Київ.
Йому вже тисяча п'ятсот. Віками
Його точили люті буревії,
Обличчя помережане пружками,
Та я відразу ж закохався в Київ.
Над ним блакить, як у моїм Стамбулі,
І ніби рідний вітерець повіяв.
Я Київ славити у віршах буду,
Бо я відразу закохався в Київ.

Пісня П. Майбороди «Київський вальс»

Ведуча. Найрізноманітніші куточки нашої землі надихали на творчість майстрів слова. Художники слова не тільки оспівували красу української землі, а й, звертаючись до її історії, прагнули осмислити глибину патріотизму волелюбного народу. Поляк Юзеф Лободовський назвав Україну першою батьківщиною (по лінії батька його рід походить від знаменитого козацького гетьмана Григорія Лободи). Польський поет вірив у світле майбутнє України.

Вірш Ю. Лободовського «Славлю тебе, Україно»

Ти, Україно, листків цих сердечний біль,
листоків, що універсалом бути хотіли б,
а відлітають за вітром, мов голуби білокрилі,
колись, як щасливіші дні у твій край завітають,
прочитаєш, як в мить перед боєм,
молитву читають, і сином признаєш своїм,
як не нині – в прийдешніх днях,
поета, що ляхом був, та славив тебе у піснях.

Ведучий. Поети різних національностей люблять Україну. Люблять за пісенність, величавість і м'який гумор народної мови, що живила і поетичний голос Шевченка, і іскрометну іронію вічного слова Гоголя.

Учень читає вірш Миколи Брауна «Українська мова»

Щасливий я і гордий, що читаю
Шевченка, і Франка, і Українку
На українській незрівнянній мові
Й не потребую більше словників.
О, що за мова! Лиш торкнешся слова –
І заспіва воно, немов би вітер

Струни торкнулись – і враз вона зітхнула.
Струна? Чи слово? Чи сама душа?
Ну що за мова? Мова ця як пісня.
Я мовою цією кличу друга –
І сам ловлю, хоч ще й не дуже вдало,
Вилловлю я сам за словом слово.
Згрібаю їх, мов у рибацький волок,
В криницю чисто пам'яті моєї.

Пісня у виконанні Н. Бучинської «Моя Україна»

Учениця читає вірш Дмитра Павличка «Пісня» (Вставай, Україно, вставай...)

Ведучий. Безмежно люблячи Україну, пишуть поети її історію, прокладаючи мости пам'яті між героями Крут і героями Небесної Сотні. Плаче бідна Україна-мати за вірними синами, плаче і вже готує нових оборонців, незламних, міцних борців за волю України.

Вірш Оксани Максимішин-Корабель «Мені наснилось, що вони зустрілись...»

Мені наснилось, що вони зустрілись, –
Убитий в Крутах й вірменин Сергій.
В саду едемським на травичці всілись:
«За що тебе?» – «За Україну, друже мій.»
«Ти знаєш і мене за неї вбили,
Та це було вже років майже сто.
Тоді померли ми, щоб ви нам жили.
А вас вбивають... Вас тепер за що?»
«Ти пам'ятаєш, друже. Звісно, пам'ятаєш,
Як біло-біло в нас цвітуть сади.
І ти цей запах п'єш. І ти його вдихаєш.
... Я б все віддавав, щоб хоч на мить туди.»
«А я ще ввечері узяв дівча за руку
Й тихенько так до серця притулив.
Тоді не знав, що Бог уже розлуку
Навіки на землі нам присудив.
Під Крутами стояли ми стіною.
В очах не страх, а злість до ворогів.
Більшовики готовились до бою,
Я йшов на смерть... а жити так хотів.»
«Мені твій попіл стукав, брате, в груди.
Я вірменин, а теж Вкраїни – син.
Зібрав Майдан людей – за волю України,
Небесна Сотня нас – я не один».
... Мені наснилось, що вони зустрілись, –
Убитий в Крутах й бородач Сергій.
В саду едемським на травичці всілись:
«За Україну нас вбивають, брате мій.»

Ведуча. Ми віддаємо данину пам'яті й любові визволителям рідної землі. Запалюємо поминальні свічки за тих, кого в сорок п'ятому не дочекались матері, дружини, діти. Поезія прокладає мости між героями Другої світової війни і героями АТО. Час загладив шрами землі, зарівняв окопи світової війни, а вже свіжі ями від мін, «градів», снарядів розривають рідну землю.

Ведучий. Поезія, обпалена полум'ям війни, затьмарена гіркотою втрат, б'є на сполох.

Учень читає вірш Оксани Максимішин-Корабель «Мамо, не плач, я повернусь весною»

Мамо, не плач. Я повернусь весною.
У шибку пташинкою вдарюсь твою.
Прийду на світання в садок із росою,
А може, дощем на поріг упаду.

Голубко, не плач. Так судилося, ненько,
Що слово "бабуню" не буде твоїм.
Прийду і попрошуся в сон твій тихенько,
Розкажу, як мається в домі новім.

Мені колискову ангел співає,
І рана смертельна уже не болять.
Ти знаєш, матусю, й тут сумно буває,
Душа за тобою, рідненька, щемить.

Мамочко, вибач за чорну хустину,
За те, що віднині ти будеш сама.
Тебе я любив. І любив Україну.
Вона, як і ти, була в мене одна.

Ведуча. Поезія жива, бо зародилася з Любові. Поезія сильна, бо зросла на Вірі. Поезія віща, бо несе в слові Надію. Вслухаємося в багатоголосий поетичний хор і усвідомлюємо, хто ми, чий ми діти.

Ведучий. Україна має в серці те, що не вмирає, – це одвічна правда і одвічна любов. Ми горді зватися українцями. Віримо, Україна – воскресне! Нас чекають випробування, які ми мусимо витримати, щоб захистити Батьківщину від будь-якої агресії.

Ведуча. Нема життя без України, бо Україна – це доля, яка випадає раз на віку, бо Україна – це мати, яку не вибирають, як і долю, бо Україна – це пісня, яка вічна на цій землі. Є на світі одна Україна, як тільки одна в нас є мати, і їй наша найсвятіша, дитинна любов!

Учень читає вірш Олеся Лупія «Суверенна Україна»

Встаньте, сестри, встаньте, браття, час підня-
тись із землі –

Воскресає наша мати, гине чорний вік в імлі...

...Боже-Отче всемогутній, захисти коханий
край!

Дай нам вийти у майбутнє, мужність і сміливість
дай!

Хай ковтне свободи раю той, хто тільки – но вос-
крес,

І ворожі чорні зграї віджене від рідних крес.

Захисти нас від свавільних хижаків, жорстоких,
злих,

Захисти від божевільних, від Чорнобилів нових!

Хай собори на руїні стануть там, де Ти прорік.

Суверенній Україні – слава нині і повік!

Ведучі: СЛАВА УКРАЇНІ!

Всі: ГЕРОЯМ СЛАВА!

**Мелодія «Заспіваймо пісню про Україну»
О. Пономарьова**

Н. Н. Яворська,
вчитель зарубіжної літератури
Теребовлянської ЗОШ І–ІІІ ступенів №1
Тернопільська обл.

Герої, з якими завжди весело

Урок-зіставлення (порівняльна характеристика образів Тома Соєра і Федька-халамидника)

Мета: формувати навички компаративного аналізу образів літературних героїв; характеризувати дійових осіб твору, визначати й оцінювати життєві позиції персонажів; розвивати вміння висловлювати власне ставлення до образів; показати радісний світ дитинства в творах літератури; допомагати дитині зростати в умовах успіху; сприяти вихованню моральних якостей.

Обладнання: тексти творів, учнівські презентації, малюнки.

Тип уроку: урок-зіставлення.

Епіграф: *Природа бажає, щоб діти були дітьми, перш ніж бути дорослими. У дітей своя власна манера бачити, думати і відчувати.*

Жан-Жак Руссо

Хід уроку

I. Організаційний момент

Вже дзвінок нам дав сигнал:

Працювати час настав.

Тож і ви часу не гайте,

Працювати починайте.

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Обмін побажаннями: «Ти – мій друг, і я бажаю тобі...

»

(успіхів на уроці; добре засвоїти матеріал, що будемо вивчати; здоров'я і багато друзів; щоб твоє шкільне життя було веселим...)

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Ліричний вступ.

«Мистецький калейдоскоп»

(На слайдах демонструються картини художників, присвячені дитинству)

Слово вчителя.

У миті туги і скорботи,

хвилини важкості й жалю

полишу всі свої турботи, –

в дитинство рідне загляну.

Туди, де босими ногами

топтали ниви і гаї,

де днями й довгими ночами

плекали мрії ми свої.

Раділи сонцю, небу, вітру...

дощу краплинам молодим

і кольорів життя палітру

збирали з духом запальним.

Там сміх і радість, хвилювання,

очей замріяний політ,

падіння, злет, розчарування,

життя грайливе юних літ.

Дитинство – це пора казкова:

цікава, добра, золота,

у ньому вічність дріб'язкова,

живе лиш мрія молода.

Ми там раділи кожній миті,

співали радісно пісні,

і духом щастя оповиті,

летіли дні наші ясні.

Робили перші свої кроки

у пошуках життя мети.

В дитинстві ми лічили роки

і мріяли добро знайти.

Нехай пора, що наче казка,

живе у серці повсякчас,

тоді ми скинемо ті маски,

що так пригноблюють всіх нас.

Дитинство – один із найсвітліших і безтурботних періодів життя кожної людини, коли світ пропонує багато нових відкриттів, коли все навколо здається яскравим і барвистим, коли поруч із тобою вірні друзі, що прийдуть на допомогу. Це ігри, розваги, витівки...

Діти, перед вами висловлювання видатних людей про дитинство. Прочитаємо їх.

Дитинство – це найважливіший і найприголомшливіший час в житті людини.

Сергій Бодров

Коли навкруги все дивне, ніщо не викликає здивування, це і є дитинство.

Антуан де Равіроль

Дитинство – це коли ти можеш здійснювати непростимі помилки і сподіватися, що ти будеш пробачений.

Роберт Дауні

Мені здається, що одна з найбільших удач у житті людини – щасливе дитинство.

Агата Крісті

Ви ознайомилися із афоризмами про дитинство відомих усьому світу людей. А яким дитинство є для вас?

2. Прийом «Незакінчене речення».

Дитинство —...

III. Повідомлення теми і мети уроку

Слово вчителя. Героями сьогоденного уроку стануть ваші ровесники, літературні персонажі, які віддалені від нас у часі, але їхній дитячий світ сповнений загадок, таємниць, пригод. Ці герої – улюбленці кількох поколінь юних читачів – Том Соєр – бешкетник, фантазер, лірик, лицар і Федько-халамидник.

Тож тема нашого уроку: «Герої, з якими завжди весело» (діти записують у зошит).

Наше завдання: проаналізувати і зіставити образи персонажів, оцінити їхню поведінку, зрозуміти, які цінності заклали автори у свої твори, збагатити власний життєвий досвід.

На уроці працюватимуть дві дослідницькі групи та група експертів, які узагальнюватимуть роботу.

Впродовж уроку вам необхідно заповнити картки «Головні цінності життя дітей».

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда.

— Головні герої творів Марка Твена і В. Винниченка – діти. Чому автори називають твори їхніми іменами?

(Усі події пов'язані з життям Тома і Федька, вони перебувають у центрі уваги, автори зображують своїх героїв у різних ситуаціях.)

— Чому В. Винниченко назвав свій твір не просто «Федько», а «Федько-халамидник»?

(Автор вказав на те, що його герой – пустун, бешкетник.)

— Де відбуваються події творів Марка Твена і В. Винниченка?

(Події твору Марка Твена відбуваються в американському містечку з амбітною назвою Сент-Пітерсберг, на березі річки Міссісіпі, у творі «Федько-халамидник» – у передмісті).

— Яким є життя у цих містечках?

(Це «глухі провінційні містечка», у яких не відбувається нічого особливого. Містечка мирні, спокійні).

Висновок групи «експертів»

Ми бачимо, що події у творах Марка Твена і В. Винниченка відбуваються у містечках, де панує певний замкнений простір, застінний, сонний. Життя було розміреним, повільним. Були бідні і багаті. Дітлахи майже увесь час проводять на вулиці, біля річки, де вони почуваються господарями свого життя.

Слово вчителя. Саме у таких мирних містечках живуть наші герої – Том і Федько. Щоб краще скласти уявлення про хлопчиків, ви готували мистецький проєкт, у якому порівняли зовнішні дані, побут дітей. Краще зрозуміти героїв і їхні вчинки допомагають обставини життя.

2. Захист мистецького проєкту «Порівняймо».

	Том	Федько
Вік	Томові 10 років	Автор не вказує у творі, скільки Федькові років, але ми можемо здогадуватися, що він ровесник Тома.
Портрет	«Його мокра чуприна була ретельно пригладжена щіткою, і короткі кучерика лежали рівно й гарно»	«Чуб йому стирчаком виліз з-під картуза, очі хутко бігають», «руки в кишені, картуз набакир, іде, не поспішає»
Побут	Том живе у будинку тітоньки Поллі	Живуть у комірному будинку батьків Толі
Сімейний стан	Виховує тітка Поллі, Том – дитина її покійної сестри. Тітка називає його «сердешною дитиною»	Федько – син «типографщика» і домогосподарки. Єдина дитина у сім'ї. Мати називає сина «розбишака-халамидник», «сибіряка», «люципер»

Висновок групи «експертів»

Обидва хлопчики – однолітки, живуть в однакових достатках. Зі словесних характеристик видно, що вони непосиди, бешкетники. Дуже часто тітка Поллі і Федькова мати жаліються на хлопчиків, адже вони приносять їм своїми витівками багато клопоту.

Слово вчителя. Дитинство – це барвиста веселка, події, витівки, пригоди, ігри змінюють одна одну. Саме в пригодах розкривається справжня сутність Тома і Федька. Щоб краще побачити вчинки, характер героїв, ми попрацюємо у дослідницьких групах.

3. Робота в дослідницьких групах.

Дослідити пригоди, витівки героїв, визначаючи риси характеру, ілюструючи власними малюнками.

I група. Радісний світ пригод Тома Сойєра.

II група. Веселі витівки Федька.

4. Презентація роботи в групах.

Радісний світ пригод Тома Сойєра.

Ситуації	Риса характеру
Том вдома	Не слухає тітоньку Поллі. Хитрун, бешкетник, вигадник. «...він був не лихий хлопчик, а тільки неслух, бешкетник. Але зла він нікому не хотів і серце мав предобре». Тітка вирішила покарати за непослух – у вихідний день застала білити паркан. Але він зумів це перетворити у цікаву справу, ніби маленький бізнесмен, назбирав різних дрібничок.
Поведінка в церкві	Порушник порядку і підвалин благочинності. Він не сприймає лицемірства дорослих. Том приносить жука – і всі тамуватимуть сміх через витівку хлопця
У школі	«Навчання для Тома у школі – це нескінченні тортури». Йому нецікаво. Ледар, порушник дисципліни і шляхетний лицар.
На кладовищі	Сміливий, надійний друг
Поведінка на острові	Пустун, фантазер з невичерпною уявою, добрий.
Виступ у суді	«Язык застряг у роті». Але Том мав благородне, відважне серце, здатне на смертельний ризик в ім'я порятунку чужого життя. «Неодмінно стане президентом, якщо, звісно, його доти не повісять»
Перебування у печері	Там узяв на себе відповідальність за життя Беккі як сильний, як дорослий.
У лісі	Том фантазує. Він являє себе сильним, мужнім. Він захоплюється книжками про благородних розбійників.
Пошуки скарбу	Любов до таємниць, прагнення розбагатіти.

Веселі витівки Федька

Ситуації	Риса характеру
На вулиці, у піску	Непосидючий – «...неодмінно щоб битися, щоб що-небудь перевернути догори ногами, Спокій був його ворогом, з яким він боровся на кожному кроці». Сильний – «...перший по силі на всю вулицю». Відкритий – «Він міг би підійти тихенько, так, щоб не почув ніхто, але Федько того не любив. Правдолюб – «Якби не схотів, то міг би одбредхатися, але Федько брехати не любить». Спритний – «Ловкий був хлопчик», «жилаве, чортове хлопча. Стриба, як кішка»
Історія зі змієм	Добрий – «...він вертається й віддає змія. Навіть принесе ще своїх ниток і дасть»
Поведінка під час дощу	Веселий, бешкетник. Разом із друзями у воді вишукує різні дрібнички.
Поведінка під час сварки з батьками	Впертий. «Він не проситься, не плаче, не обіцяє, що більше не буде. Насупиться і сидить. Мати грозиться, а він хоч би слово з уст, сидить і мовчить».
На річці	Відвага, спритність
Порятунок Толі	Благородство, мужність. Справжній герой, виявив спритність, врятував життя Толі, але сам помирає.

Виступ групи «експертів»

Том

Федько

Сирота, розбишака, хлопчисько, «в якому біс сидить», кмітливий, фантазер, веселий, життєрадісний

Бешкетники, надійні друзі, рятують життя іншим

Непосидючий, «спокій був його ворогом», сильний, відкритий, правдолюб, спритний, добрий, впертий, сміливий, чесний.

В оточенні дитячого товариства обидва герої перебувають у ролі дитячого отамана, ватажка, завдячуючи своїй кмітливості, багатій фантазії. Однолітки їх поважають, слухаються, для них хлопці – авторитет.

Це натури, сповнені суперечностей. Але вони виявляють високі духовні риси характеру: людяність, сміливість і навіть героїзм.

5. «Журналістський проект»

Учні отримали випереджальне завдання: підготувати запитання для Тома і Федька.

Орієнтовні запитання учнів-журналістів.

— Томе, яке почуття вдалося побороти у собі, щоб врятувати Мефа Поттера?

— Чи змінилося у містечку ставлення городян до «розбишаки» і «поганця» Тома Сойера після виступу у суді?

— Федю, у чому полягає незвичність твоєї поведінки?

— Тобі, Томе, випало непросто випробування – ти заблукав із Беккі у печері. Які почуття охопили тебе?

— Федю, чому саме такою була поведінка тоді, як батько тебе лупцював?

— Томе, ти зі своїм другом Геком Фінном знайшли скарб – 12 тис. доларів. Чи змінило це твоє життя і життєві цінності?

— Федю, як ти поясниш ставлення батьків до тебе?

— Чому, Федьку, ти залучаєш до своїх ігор Толю?

— Що б ви могли побажати хлопчикам ХХІ століття?

Слово вчителя.

6. Перевірка заповнення карток

Які цінності життя дітей ви вписали у запропоновані вам картки?

I група

Добро
Честь
Благородство
Порядність
Взаємоповага
Взаєморозуміння
Прагнення допомогти людям
Рятувати людське життя навіть ціною власного життя

II група

Справжня дружба
Порядність
Сміливість
Шляхетність
Доброта
Романтика пригод
Терплячість
Толерантність

7. Презентація «Образ бешкетника у світовій літературі»

V. Підсумок уроку

Робота з епіграфом

Рефлексія

— У Тома і Федька я навчився...

— Урок допоміг мені...

— Герої твору змусили мене задуматись...

— Із дитинства у доросле життя я візьму...

— Щоб стати успішним у дорослому житті, треба пам'ятати...

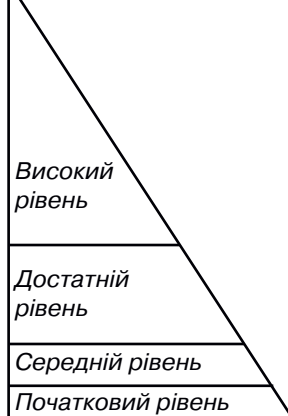
— У свою папку успіху після сьогоднішнього уроку я покладу...

Слово вчителя.

Перегорнуті сторінки книг відкрили перед нами напрочуд загадковий світ дитинства, пам'ятник дружби. І доки в душі дорослих залишиться мрія хоч на мить стати дітьми, а діти у снах прагнуть подорослішати, такі герої, як Том, Федько, житимуть на планеті Земля. Дитинство – це сподівання на краще.

VI. Оцінювання роботи учнів на уроці

Самооцінювання.

(Учні замальовують на картках той сегмент піраміди, рівня навчальних досягнень якого вони досягли на уроці. Піраміда розділена навпіл, учитель коментує оцінку і замальовує відповідний сегмент.)

VII. Домашнє завдання

Високий рівень.

Створити рекламний ролик «Світ дитинства у творах Марка Твена і В. Винниченка».

Достатній рівень. Написати творчу роботу «Якби моїм другом був Федько (Том)»

Середній рівень. Скласти запитання за змістом твору.

Н. І. Тутко,

учитель зарубіжної літератури
Завадівської ЗОШ І-ІІ ст.
Тернопільська обл.

Бал квітів (за мотивами казок Г. К. Андерсена)

Мета позакласного заходу:

- формувати полікультурні, комунікативні компетентності учнів, а також компетентність саморозвитку та продуктивної творчої діяльності;
- сприяти створенню у дітей позитивної Я-концепції, навичок співпраці, колективної взаємодії, формувати в учнів потребу в продуктивній діяльності;
- розвивати морально-емоційний компонент світогляду та пізнавальний інтерес;
- сприяти поглибленню знань про творчість Г.К. Андерсена.

Міжпредметні зв'язки:

музика – «Вальс квітів» П.Чайковського, «Вальс квітів» Ф.Шопена;
мультимедіаційний фільм «Дюймовочка».

Очікувані результати

Учні зможуть:
створити презентацію «Квіткової фантазії»;
виступити в ролі героїв вистави;
співпрацювати у межах колективної взаємодії,
розвинути творчі здібності та навички співпраці.

Хід заходу

Інтерлюдія 1

Флешмоб

Напередодні на телефон учні отримали повідомлення: по одному рядку з вірша про Андерсена, знають рядок попередній і наступний. Учасники флешмобу по черзі встають і виразно декламують свій рядок, виходять і стають перед сценою.

Вірш про Андерсена

Чудовий казкар Андерсен Ганс
Дав людству останній шанс:
Щоб жити в любові і злагоді всім,
Добро й милосердя дітям неси.
Герої його серця полонять –
Це живий соловейко і олов'яний солдат.
Маленька Герда Кая знайшла,
Русалонька танком серця відкрива.
У казках тих біль живе і любов,
Смукот і щастя, хвилюють нас знов,

Серця звеселяють й засмучують теж.
«О Андерсен! Диво!» – говорять без меж.
Справжній казкар Андерсен Ганс
Взяв у безсмертя, мабуть, аванс:
Казки його люблять й читають усі,
Герої його приходять вві сні.
Назавжди ви з нами, Великий Казкар,
До Вас буде линути увага землян.
Відкрили прекрасний казковий світ –
Данської нації цвіт.

Далі інтерактивна гра продовжується загадками про героїв казок Андерсена, які загадують учням учасники флешмобу.

Усіх хат вони найвище,
Їх гніздо завжди на криші.
Жаб з комахами їдять
Та ще й дзьобами тріщать.
(Лелека)

Птахами стали одинадцять принців –
Чари мачухи зло принесли.
Але кропива розвіяла кривду,
Ким для Елізи були птахи?
(Брати)

Сорок штук пір'їн пухових
Настелили в ліжко їй.
Що ж принцесі вночі знову
Заважало міцно спати?
(Горошина)

Дівчинка маленька
У квітці народилася.
В тарілці усе плавала
На пелюстках тюльпана.
(Дюймовочка)

Тепер щонайбільше
Сердечко бережи!
Бо витвір Тролля злючого
Розбився на друзки.
(Дзеркало)

Дуже сильно вихвалялась
І себе любила – жаж!
Та не вміла, я дізналась,
І не шити, й не блищать.
(Голка)

Народився я на славу,
Квітом синім квітну я.
І поглянути не встигнеш –
Стану я шматком тканини.
(Льон)

Балдахін, панталони та мантия,
Шлейф, що летить за камзолом,
А народ-то дивився уважно,
Зрозумів він, що король його голий!
(Нове плаття короля)

Весілля грали вісім днів
Солдату та принцесі.
Завдяки чому вона з ним
Подружжям стали, честь по честі?
(Кресало)

В казці в принца закохалась,
З голосом ніжним без жалю розсталась,
Заради кохання готова на все.
Хвилі її синє море несе.
(Русалонька)

Він скинув одяг принца,
Сміливо йшов на принцип,
Провчив принцесу враз,
Дуже хитрий...
(Свинопас)

Як у казці говориться,
Став прекрасним птахом він,
А пташиний двір сміявся,
Називав його «гидким».
(Каченя, що стало лебедем)

З маленькою Ідою
В темному залі
При місячнім сяйві
Танцюють усі ...
(Квіти)

Квіткова фантазія 1

Дія розпочинається з презентації слайд-шоу
«Квіткова фантазія» за мотивами казок Андерсена.

Сцена 1

На сцену виходить Іда з казки Андерсена з букетом зів'ялих квітів, у кімнаті сидить студент, до якого вона звертається.

Іда. Бідні мої квіточки померли. Ще вчора ввечері вони були такі красиві, а тепер усі посхилялися. Чому так?

Студент. Знаєш що? Сьогодні вночі квіти були на балу, от вони і посхиляли головки.

Іда (здивовано). Та квіти ж не танцюють!

Студент. Танцюють! Уночі, коли темно і ми всі спимо, вони весело танцюють одна з одною. Майже щоночі у них буває бал.

Іда. А дітям можна піти до них на бал?

Студент. Можна. Адже маленькі маргаритки і конвалії також танцюють.

Іда. А як же мені потрапити до них на бал?

Студент. Я дам тобі чудову пораду: ти скажи їм тихенько, що знаєш їх таємницю, і, можливо, ти зможеш потрапити до них на бал. Тільки дивись, щоб тебе ніхто не почув сторонній, бо квіти бережуть своє життя – адже вони такі тендітні – і довіряють тільки дітям.

Іда. На мене вони можуть покластися!

Сцена 2

Маленька Іда сама на сцені, звертається до свого букета.

Іда. А я знаю, що вночі ви підете на бал! Прошу, візьміть мене з собою, я ніколи не розкрию таємниці. *(Квіти мовчать)* Невже ви мене не чуєте?

А може, студент просто посміявся з мене.

Гасне світло. Годинник б'є дванадцятку. Починає тихо лунати «Вальс квітів» П. Чайковського. До Іди, що щойно прокинулася і прислухається, підходить ромашка.

Ромашка. Ідо, прокидайся, час збиратися на бал!

Іда. Не може бути, ти хто?

Ромашка. А ось послухай мене, сама здогадаєшся:

Я ромашка скромна і біленька,
На полях і в квітнику росту,
Бережу невинність, чистоту.
Тож в букет ромашку без вагання
Ставте скромну, ніжну і просту.
Іда обіймає ромашку.

Іда. Я так рада, що можу потрапити на бал. Почекай, я швидко одягну бальну сукню.

Квіткова фантазія 2

На сцені з'являються, взявшись за руки, Флора, Фауна та двоє ведучих під «Вальс квітів» Шопена.

Ведучий 1.

Були у матері-Природи
Дві донечки такої вроди –
Хто їх побачив хоча б мить,
Не міг забути і розлюбить.

Ведучий 2.

Голубооку звали Флора,
У неї очі, наче зорі.
Завжди замріяна, тендітна,
Ласкава, ніжна і привітна.

Флора. Чудовий світ моїх квіток
Гостинно вас зустрине,
Разом з нами веселіше,
Тож, сідайте всі зручніше.

Сцена 3

Флора сідає, біля неї Іда, а квіти розповідають про себе, виходячи на середину сцени.

Троянда

Я квітка чарівна, чудова, незвичайна –
Відтінків, форм і різних кольорів,
Червона, біла, голуба і чайна,
Ну хто б всі кольори перелічив!
Але колючки завжди виставляю,
Це захисна реакція моя,
Так пелюстки тендітні захищаю,
Так честь і ніжність захищаю я.
Я радість, щастя і любов дарую,
Завжди на святі і в буденний день,
Слова найкращі від людей я чую,
А скільки про троянду є пісень!

Гвоздика

До мене всіх прикована увага.
Бо я – Гвоздика, квітка-дивина.
Це мужність, стійкість і сама відвага –
Чоловікам призначена вона.
Як в гості ви йдете до чоловіка,
Найкраще з того, що б хто не приніс, –
На довгій ніжці чарівна гвоздика
Як визнання його найкращих рис.

Фіалка

А я Фіалка синя і вродлива,
Завжди у колі друзів, не сама.
Хоч скромна дуже і сором'язлива,
Та, кажуть, кращої за мене і нема.

Лілія

Я біла Лілія – це чистота і свіжість,
А ви зайдіть під час цвітіння в сад.
В нас грація підкреслена, і ніжність,
І дивний, тонкий, чистий аромат!
Тому то так дівчаток називають:
Дають дитині «Лілія» ім'я.
Дівчатка теж, як квіти, розцвітають,
Красунями стають такі ж, як я!

Айстра

Я Айстра, хоч сумна, але багата
На різні форми, різні кольори,
Мене з любов'ю прийме кожна хата,
Мене так гріє сонечко згори.
А сум за тим, що літо догорає
І хмари насуваються сумні.
Та й холод аж до серця допікає
І обпікає пелюстки мені.
І кажуть люди, схожі ми з зірками,
Із самоцвітів народились всі.
Як диво-зорі, що вгорі над нами, —
Ми стоїмо у вранішній росі.

Жоржина

Тепло і ніжність сонце віддавало –
Я кольори ввбирала геть усі.
І від тепла сама, як сонце, стала
Й пелюсточки скупала у росі.
Я гарна квітка, квіточка-жоржина,
Про осінь нагадала вам, мабуть.
Тому я людям розказать повинна:
За мною скоро холоди прийдуть.

Хризантема

Ми найпізніші квіти в нашім краю,
Тому й на свято йду пізніш за всіх,
Людей зустріла, хоч я їх не знаю,
Але на свято запросила їх.
Вони здивовані і дуже вже незвичні,
Якісь, напевно, навіть не земні,
Але вони всі дуже симпатичні
І дуже добрі, віряться мені.

Квітова фантазія 3

Квіти танцюють разом з Ідою, утворюючи хоро- вод під музику Штрауса «Казки Віденського лісу».

Сцена 4

Після танцю з'являється лялька Іди Софі, яка своїми рухами намагається привернути увагу квітів, але вони не зважають на неї, тоді вона з гуркотом сідає на підлогу, квіти обступають Софі і голосно висловлюють співчуття.

Софі. Ви всі такі милі, можете жити у моїй кімна- ті скільки бажаєте, з вами так весело.

Троянда. О, ні! Дякуємо!

Гвоздика. Ми не можемо жити так довго! Вранці ми помремо!

Бачачи, що Софі засмучена, до неї звертається ромашка.

Ромашка. Скажи маленькій Іді, щоб вона нас поховала у садочку; влітку ми знову виростемо й будемо ще прекраснішими.

Софі. Ні, ні, ви не можете померти.

Флора. Звичайно, ні. Мої друзі, квіти, знову проростуть з землі та порадують всіх красою. Не сумуйте за ними, вони відновляться.

Сцена 5

Іда виходить на сцену, солодко позіхаючи, три- маючи в руках ляльку.

Іда. А ти пам'ятаєш, що тобі треба мені переда- ти? Мовчиш? От ти завжди така, а вони ще з тобою танцювали! (Бере коробочку і кладе туди квіти). Тепер я поховаю свої квіти, щоб вони виростили ще прекраснішими!

Квітова фантазія 4

На сцену виходить Флора.

Флора. Я хочу розказати вам про дівчинку, яка народилася у квітці. Вона була такою маленькою, що її звали Дюймовочка.

У залі гасне світло, діти дивляться мультфільм «Дюймовочка».

Флора. Ніжні квіти дарують нам радість,
Радість серцю, душевне тепло.
Земля стала б сумна, як могила,
Якби квітів на ній не було.
Квіти стають поряд з Флорою, співають пісню.

Тетяна Бойко, Оксана Ходорич,
учителі зарубіжної літератури
гімназії міжнародних відносин №323
Дарницького району м.Києва

Кого шанують люди?

(урок за казкою «Пані Метелиця»)

Тема. Характеристика персонажів казки «Пані Метелиця». Антитеза у творі

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст казки; розвивати навички співвіднесення казкових подій із реальними, уміння аналізувати й порівнювати образи героїв за їхніми вчинками та моральними якостями; виховувати працьовитість, чесність та інші моральні якості, що становлять загальнолюдські цінності.

Цілі уроку

Учні знатимуть: окремі факти з життя відомих німецьких фольклористів; прізвища українських збирачів народної творчості; *алгоритм вироблення умінь самостійно формулювати цілі уроку.*

Учні вмітимуть: переказувати казки братів Грімм, визначати моральні цінності в казках, *колективно формулювати цілі уроку.*

Міжпредметні зв'язки: музичне мистецтво, російська мова, українська література, жанр кіно.

Тип уроку: засвоєння нових знань, формування умінь і навичок.

Обладнання: портрети братів Грімм, виставка збірок казок братів Грімм, ілюстрації до них, роздатковий матеріал, мультимедійна презентація до уроку.

Епіграф: Людину визначають її вчинки.

Італійське прислів'я

Перебіг уроку

I. Орієнтаційно-мотиваційний етап

Позитивне налаштування на роботу.

Внутрішня мотивація навчально-розвивальної діяльності

Звучить музика Антоніо Вівальді. Учитель читає вірш Марійки Підгірянки «Сипле сніг».

Сипле, сипле, сипле сніг...

Мов метелики сріблісті,

Ті сніжинки білі, чисті

Тихо стеляться до ніг...

Сипле, сипле, сипле сніг...

То пані Метелиця вибиває свої подушки, і на світі йде сніг. Я запрошую вас, діти, у чарівний світ німецької народної казки, яку записали німецькі фольклористи брати Грімм.

Створення образно-асоціативного грона «Якоб і Вільгельм Грімм»

– Що ви знаєте про братів Грімм?

Брати Грімм записали понад 200 казок. Назвіть відомі вам казки, записані братами Грімм.

Чого вчить народна казка?

Орієнтація учнів: оголошення теми уроку, місце заняття в навчальному процесі

Всі ми з дитинства любимо казки. У житті завжди існувало добро і зло, люди мали вади і чесноти. Усе це відображалось в характерах героїв казок. Сьогодні на уроці, проаналізувавши вчинки персонажів казки «Пані Метелиця», ми спробуємо дати відповідь на запитання: кого шанують люди?

(Запис у зошити теми уроку.)

II. Етап визначення мети, планування роботи

Визначте для себе, що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку. Хто хотів би поділитися своїми очікуваннями?

(Записують на сніжинках і прикріплюють на дошці на хмаринку.)

2.1. Мої очікування від уроку:

Визначитися з власними очікуваннями вам допоможуть слова, записані на сніжинках.

Схарактеризувати персонажів казки.

Порівняти ставлення до праці пасербиці й рідної дочки вдови.

Дізнатися, чому пані Метелиця по-різному нагородила дівчат.

З'ясувати, кого шанують люди.

2.2. Для чого мені це знадобиться?

– Де можна застосувати знання з цієї теми?

(Можливі відповіді учнів: у реальному житті, адже на вчинках казкових героїв ми вчимося.)

III. Етап організації пізнавальної діяльності

3.1. Словникова робота.

Випробування – це перешкоди, які постають на шляху казкових героїв.

Перешкоди – те, що перепиняє рух, заступає шлях, закриває доступ куди-небудь.

Вчинки – це наші дії.

Чеснота – це схильність постійно чинити добрі справи.

Добро – усе позитивне в житті людей.

Зло – щось погане, недобре.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, що призводить до ускладнень, боротьби.

Антитеза – протиставлення протилежних персонажів, характерів, понять, явищ.

3.2. Робота з текстом.

– Перегорнуто останню сторінку німецької народної казки «Пані Метелиця». Чи сподобалася вона вам?

– З якими героїнями знайомимося ми на початку казки?

– Якими постають персонажі казки на ваших ілюстраціях? Чи збіглися ваші уявлення і враження з описами героїнь у тексті?

– Як жилося пасербиці з мачухою та її донькою?

3.3. Втішаємо пасербицю. Прийом «Незакінчене речення».

Мабуть, їй хотілося хоча б інколи почути від когось слова втіхи. Давайте пофантазуємо. Уявімо, що ми опинилися поруч із героїнею після важкого дня. Спробуймо знайти слова, щоб хоч якось втішити бідну дівчину.

Завдання. Зроби чотири кроки назустріч пасербиці і продовж фразу:

1. Усміхнися хоч на хвилинку, ти така ...

2. Відпочинь трохи, хай тобі насниться...

3. Твоя мачуха та сестра злі, вони не подобаються читачам, а ...

4. Не сумуй, все ще буде добре...

Дійсно, на пасербицю зовсім скоро чекають події, які змінять її долю.

– Яка проблема постає перед героїнею? До кого вона звертається по допомогу?

– Яким чином дівчина потрапляє на чудову луку? Чому її дивує ця небачена місцевість?

– Які випробування повинні пройти обидві героїні?

3.4. Робота в групах.

3.4.1. Уважно прочитавши текст, заповніть таблицю:

I група – як діє пасербиця, коли на її шляху трапляються перешкоди?

II група – як діє рідна донька, коли на її шляху трапляються перешкоди?

Перешкоди	Як діють, коли трапляються перешкоди	
	пасербиця	рідна дочка
Починок		
Піч		
Яблушка		
Зустріч зі старою бабою з великими зубами		
Хатня робота у пані Метелиці		

3.4.2. Література і культура. (Казкові образи у кінематографі)

За казкою «Пані Метелиця» німецьким режисером Готфрідом Кольдицем у 1963 році був відзнятий фільм «Пані Метелиця». Пропоную вам переглянути його фрагменти, скомпоновані за принципом одночасності. Тобто, на екрані ви одночасно будете бачити, як ведуть себе на службі у пані Метелиці пасербиця і рідна дочка вдови. Після перегляду фільму групи дадуть відповідь на запитання:

На кого з героїв ви б хотіли бути схожими? Чому? – I група

Хто з героїв вам не сподобався? Чому? – II група.

3.5. Фізкультхвилинка

Духовний світ людини схожий на світ природи: бурі, дощі, сльози знесилюють людську душу. Я думаю, що наша фізкультхвилинка навчить вас перемагати не тільки природні явища, а й духовні негаразди.

1. Піднявся сильний вітер (шарудіння долонями).

2. Починає накрапати дощ (ляскання пальцями).

3. Дощ стає сильнішим (плескання в долоні).

4. Починається злива (плескання руками по ногах).

5. І ось справжня буря (тупання ногами).

6. Що це? Буря стихає (плескання руками по ногах).

7. Злива перетворюється в дощ (плескання в долоні).

8. Краплі ледве-ледве капають на землю (ляскання пальцями).

9. Вітер стихає (шарудіння долонями).

10. І ось з'являється веселка, наче **диво** (струшуються краплі й руки піднімаються догори).

– Чому ж з'являється ДИВО:

A) розважити;

B) встановити справедливість у світі.

3.6. Випереджальне завдання. Рольова гра «Інтерв'ю з пані Метелицею».

– Чому пані Метелиця нагородила дівчаток по-різному? Чи справедливо це? Відповіді на ці запитання шукали наші журналісти.

Журналіст. Доброго дня, пані Метелице! Ми раді вітати вас у нашому часі і в нашому класі.

Пані Метелиця. Доброго дня всім! Я теж рада перебувати в Україні в чарівному селі Тарандинцях в гостях у таких чудових діток.

Журналіст. Всі ми хочемо дізнатися, чому одна й та сама пригода для пасербиці і рідної дочки мачухи закінчилася по-різному?

Пані Метелиця. А все дуже просто: «Людину визначають її вчинки». Я щаслива, що мені випала нагода познайомитися з доброю, чуйною дівчинкою – пасербицею. Не з власної волі вона потрапила у мої володіння. На шляху до моєї оселі на неї чекали випробування, які вона з гідністю витримала. Пасербиця витягла лопатою з печі хліб, допомогла яблуні звільнитися від стиглих плодів... Коли дівчинка була у мене в гостях, вона робила всю хатню

роботу, відчувала себе справжньою господаркою. Все горіло у неї в руках. Вона і зовні мені подобалася. Білолиця, чорноброва, з довгими косами, охайно вдягнута. Мені було шкода відпускати від себе цю дівчину, але вона дуже сумувала за домівкою, і я її відпустила, щедро віддячивши.

Мабуть, мої подарунки викликали заздрість у мачухи пасербиці та її дочки. Дочка вдови вирішує повторити шлях сестри. Але дівчатка різні. Ця – ледача, груба. І зовні неприваблива. Вона неохайна, полюбає спати, а не працювати. Не дивно, що вона не одержала від мене винагороду. А щоб надалі не кортіло їй заздрити і одержувати блага не по заслугі, я облила її смолою. Гадаю, урок піде їй на користь.

Журналіст. Що ви побажаєте дітям, які слухають вас?

Пані Метелиця. Бажаю мріяти і вірити, що мрії здійснюються. Бажаю працелюбності і наполегливості у досягненні мети. І нехай вам щастить у всьому.

Журналіст. Дякую вам за інтерв'ю.

Пані Метелиця. І вам дякую за запрошення.

3.7. Творче конструювання.

– Які асоціації виникають у вас коли ви чуєте слово «добро»?

– Що є протилежністю добра? Які ваші асоціації пов'язані зі словом «зло»?

Створіть портрет добра і зла (робота в групах).

Під час відповіді дотримуйтесь формули щодо висловлювання думки.

Ми вважаємо, що символом добра (зла) є ... тому що...

3.8. Засвоєння літературознавчих понять.

Учитель. Ми бачимо, що автор протиставляє образи героїнь твору. В літературі такий прийом називається антитезою.

Запис в зошити літературознавчого терміна.

Антитеза — протиставлення протилежних персонажів, характерів, понять, явищ.

3.9. Рольова гра «Психологічна консультація».

Методична заувага. Робота в парах. Один учень грає роль психолога, інший – казкового героя, який прийшов на прийом до нього. Учитель має назвати казкового героя та описати ігрову ситуацію. Казковий герой повинен чітко сформулювати свої проблеми. Психолог ставить запитання, з'ясовує всі обставини та розробляє поради для казкового героя.

Ігрова ситуація. Рідна донька вдови із казки «Пані Метелиця» відразу після того, як повернулася додому вся облита смолою, переживає велике психологічне потрясіння. Вона усвідомила свої помилки, їй соромно з'являтися на люди, але як виправити становище – вона не знає. За порадою ледащиця приходить до психолога.

– Які б поради ви дали дочці вдови?

IV. Контрольно-оцінювальний етап

4.1. Рефлексія.

– Ось і завершується наша мандрівка сторінками казки «Пані Метелиця». Якими знаннями збагатив вас цей урок? Чи справдилися ваші очікування?

Можливі відповіді учнів:

ми розширили уявлення про добро і зло; зрозуміли, що винагороду отримують люди чесні, працюючі, готові прийти на допомогу; вивчили новий термін – антитеза.

– А чи знайшли ми з вами відповідь на питання: «Кого шанують люди?» (Відповіді учнів).

– Ви теж заслуговуєте на шану і винагороду, бо працювали старанно і наполегливо. За це отримуєте гарні оцінки. (Оцінювання учнів)

– У вас на партах лежать «сердечка». Напишіть на них своїм однокласникам слова-підтримки. (дарують один одному «сердечка» зі словами: «Ти молодець, тому що...»)

– Я теж хочу зробити вам усім комплімент. Ви в мене розумні, добрі, талановиті й працюючі. Саме таких діток шанують люди. Залишайтеся такими й надалі.

V. Домашнє завдання

Напишіть листа другові про свою працю вдома, скориставшись народними прислів'ями і приказками, або продовження казки «Пані Метелиця».

Використані джерела:

1. Світова література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013.
2. Ніколенко О.М., Конєва Т.М., Орлова О. В., Зуєнко М. О., Кобзар О. І. Світова література. Підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Грамота, 2013
3. Відеоролик «Пасербиця-Ледащиця».
4. Антоніо Вівальді. Пори року. Лютий.

В. С. П'яташ,
учитель зарубіжної літератури
Тарандинцівської ЗОШ І–ІІІ ст. ім. В.А.Симоненка
Лубенської районної ради
Полтавської обл.

Подорож у казку на чарівний Схід

(до розуміння арабських народних казок

«Розповідь про царя Шахріяра», «Про Аладдіна і чарівну лампу»)

Мета: ознайомити учнів зі збіркою арабських народних казок «Тисяча й одна ніч», її структурою; виявити місце й роль у загальному контексті «Розповіді про царя Шахріяра»; показати перемогу добра над злом у казці «Про Аладдіна і чарівну лампу»; знайти ознаки фольклорної казки, чарівні елементи, визначити національний колорит; привити інтерес до художньої літератури.

Обладнання: слайд-презентації «Арабські казки «Тисяча й одна ніч», «Аладдін і чарівна лампа», музика з фільму «Чарівна лампа Аладдіна».

Методичний коментар для вчителя

Урок позакласного читання за казками «Розповідь про царя Шахріяра» і «Про Аладдіна і чарівну лампу» зі збірки арабських казок «Тисяча й одна ніч» доцільно проводити перед вивченням казки «Синдбад-мореплавець», оскільки він знайомить учнів зі структурою збірки, показує місце і роль казки про Шахріяра і Шахразаду для розуміння цілісності всієї книжки. Казка «Аладдін і чарівна лампа» зацікавить учнів фантастичним змістом і динамікою пригод. Доцільно урок проводити з використанням відеоряду (ілюстрацій до казок у порядку розвитку подій) та фрагментів екранізацій, що створить емоційний фон для кращого сприйняття казок та їх обговорення. Такий підхід сприятиме розумінню цілісності й цінності збірки «Тисяча й одна ніч» і допоможе текстуальному дослідженню казок про Синдбада-мореплавця.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казок зі збірки «Тисяча й одна ніч»

I. Аналітико-інтерпретаційне дослідження текстів казок (використовуються слайд-презентації «Тисяча й одна ніч» та «Аладдін і чарівна лампа»)

– Наша подорож – на чарівний Схід.

«Розповідь про царя Шахріяра»

(звучить арабська народна музика)

– Яку країну вважають батьківщиною збірки арабських казок «Тисяча й одна ніч»? Як ви думаєте, куди ми з вами помандруємо? (Індія, Іран (Персія), Греція – дали багато казок, оповідок, анекдотів у збірку, а імена Шахріяра і Шахразада мають іранське походження.)

– Чи можна вважати збірку надбанням одного народу? Чому ці казки прийнято називати арабськими?

– Що ви знаєте про Шахріяра та про Шахразаду?

– Яку роль відіграє казка «Розповідь про царя Шахріяра» у збірці «Тисяча й одна ніч»?

– Розкажіть про Шахразаду. Чому саме вона склала опозицію жорстокому цареві? Яким чином назва та структура збірки казок «Тисяча й одна ніч» пов'язана з розповіданням казок Шахразадою?

– Звідки дівчина брала сюжети для своїх казкових розповідей? Як це її характеризує?

– Пригадайте, на які групи науковці традиційно розподіляють фольклорні казки. Чи мають місце в

збірці «Тисяча й одна ніч» казки про тварин, чарівні казки та соціально-побутові?

– Якого жанрового оновлення зазнала фольклорна казка у збірці «Тисяча й одна ніч»? (Крім традиційних груп казок до неї увійшли ще й героїчні, авантурні та шахрайські казки, що пізніше стали основою для розвитку романів відповідних жанрів.)

Казка «Про Аладдіна і чарівну лампу»

– Яке враження справила на вас казка?

– Пригадаймо основні події, які трапилися з головним героєм. (Для активізації діяльності учнів доречно використати слайд-презентацію «Аладдін і чарівна лампа», у якій представлено фрагменти тексту з ілюстраціями до них.)

– Хто з героїв казки вам подобається, а хто – ні? Чому?

– Розкажіть про Аладдіна. Доведіть, що це улюбленець народу.

– Що допомагало герою виходити переможцем із найскладніших ситуацій?

III. Рефлексія

– Пригадайте, яку роль відіграють у казках чарівні предмети. Відгадайте, з яких казок ці чарівні предмети та герої. (Чарівний перстень, срібна лань, чарівна паличка, чарівна лампа.) Поміркуйте, як би змінилися випробування казкових героїв, якби у них не було чарівних предметів.

– Чи завжди чарівні предмети допомагають персонажам казок. У чому полягає причина страждання героїв, які володіли такими чарівними предметами? Що ви порадили б власникам чарівних предметів?

– Чим сподобалася вам казка, яку ми сьогодні опрацювали? Які важливі думки цього твору ви занесли б до своєї скарбнички? Що в ній схвалюється? А що засуджується? Аргументуйте свої висновки.

– До якої жанрової групи належить казка «Про Аладдіна і чарівну лампу»?

– Чи могла б така казка народитися в Україні? Чому? Які елементи вказують на те, що це казка іншого народу? У чому проявився арабський національний колорит?

IV. Домашнє завдання:

Написати твір-мініатюру «Чарівна лампа в руках доброї людини» або «Чарівна лампа в руках злої людини», спираючись на текст арабської казки «Аладдін і чарівна лампа» (7-8 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Збірка «Тисяча й одна ніч». Вибрані казки чарівних ночей для дорослих і дітей».
2. Художній фільм «Чарівна лампа Аладдіна» (1966).
3. Мультиплікаційний фільм «Чарівна лампа Аладдіна». Ляльковий театр С.Образцова.
4. Мультиплікаційний фільм «Аладдін». Уолт Дісней. США.

Н. О. Меркунова,

учитель зарубіжної літератури
м. Помічна Кіровоградської області

Система уроків з вивчення казкової повісті Астрід Ліндгрєн «Міо, мій Міо»

УРОК 1

Астрід Анна Емілія Ліндгрєн (1907–2002).
Основні відомості про життя і творчість письменниці, популярність її творів у різних країнах. «Міо, мій Міо»

Мета: розповісти про життєвий і творчий шлях письменниці; розкрити секрет популярності її творів у різних країнах; ознайомити із твором «Міо, мій Міо»; розвивати навички виразного читання, коментування, зв'язного мовлення; виховувати позитивні риси характеру, активну життєву позицію, оптимістичний світогляд.

Тип уроку: урок формування знань, умінь, навичок.

Методи, прийоми, форми роботи на уроці: рольова гра «Монолог письменниці», робота в парах, «Групування», «Сенкан».

Обладнання: фото Астрід Ліндгрєн, виставка творів письменниці, картки кольорової феєрії, ілюстрації до твору, комп'ютер, проектор, мультимедійна презентація.

Епіграфи: Література вимагає не тільки талановитого письменника, а й талановитого читача.

Й. Гете

Творять не тільки письменники, а й читачі.

Г. Ібсен

Хід уроку

Організаційний момент Вчитель.

Усі сідайте тихо, діти.
Домовляємось – не шуміти,
Руку гарно піднімати,
На уроці не дрімати,
А знання мерщій хапати –
Щоб не було нам мороки.
Всі готові до уроку?
Тож гаразд. Часу не гаймо
І урок наш починаймо.

Мотивація навчальної діяльності

Вчитель. «Я думаю, що діти в усіх країнах дуже схожі один на одного. Очевидно, мені вдалося вловити щось важливе у дитячій душі, і тому діти впізнають себе в моїх книгах», – саме так якось сказала Астрід Ліндгрєн. І сьогодні ми поговоримо саме про цю цікаву особистість і не менш захопливі її книжки.

Сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу

1. Слово вчителя. Астрід Анна Емілія Еріксон – всесвітньо відома і улюблена як Астрід Ліндгрєн, чудова шведська письменниця, "мама" Карлсона і Пеппі Довгапанчоха. Вона прожила довге і щасливе життя, майже 95 років. Пропонуємо вам, хлопчики та дівчатка, ознайомитися з її життям і творчістю ближче.

Шведську письменницю Астрід Ліндгрєн називають сучасним Андерсеном. Серед її численних відзнак, які вона дістала за свої твори, – орден Посмішки, медаль Нільса Хольгерсона, диплом почесного доктора університету в Лінгепінзі – є Міжнародна золота медаль Ганса Крістіана Андерсена та дві премії великого казкаря.

Народилася письменниця 14 листопада 1907 року в південній Швеції, в невеличкому містечку Віммербю провінції Смоланд, у фермерській родині. Вона стала другою дитиною Самуеля Августа Еріксона і його дружини Ханни. Її батько займався сільським господарством на арендованій ділянці в Нессі, на самій окраїні містечка. В Астрід був старший брат Гуннар та дві сестри – Стіна і Інгерд.

Як написала сама Ліндгрєн в автобіографічному збірнику «Мої вигадки» (1971), вона росла у вік «коней та кабріолета». Основним засобом пересування для сім'ї був кінний екіпаж, темп життя був повільнішим, розваги – простіші, а стосунки з навколишньою природою більш тісними. Такі обставини сприяли розвитку у письменниці любові до природи – цим почуттям проникнута вся творчість Ліндгрєн, від ексцентричних історій про доньку капітана Пеппі Довгапанчоха до повісті про Ронні, доньку розбійника.

Сама письменниця завжди називала своє дитинство щасливим (в ньому було багато ігор і пригод) і вказувала на те, що саме воно служило джерелом натхнення для її творчості. Батьки Астрід не тільки відчували глибоку прихильність один до одного та до дітей, а й не соромилися виявляти її, що було великою рідкістю у той час. Про особливі відносини в сім'ї письменниця з великою симпатією і ніжністю розказала в єдиній своїй книзі, не зверненій до дітей, – «Самуель Август із Севедсторпа і Ханна із Хюльта» (1973).

У дитинстві Астрід Ліндгрєн була оточена фольклором, і багато жартів, казок, історій, які вона чула від батька чи від друзів, лягли потім в основу її власних творів. Її здібності стали очевидними вже в початковій школі, де Астрід називали «віммербюньською Сельмою Лагерльоф».

За своє життя Астрід Ліндгрєн написала понад 40 повістей, які отримали високі відзнаки і нагороди.

Нагороди і відзнаки

У 1958 році Астрід Ліндгрєн нагородили медаллю Ханса Крістіана Андерсена, яку називають Нобелівською премією в дитячій літературі. Крім нагород, які присуджуються суто дитячим письменникам, Ліндгрєн отримала і ряд премій для «дорослих» авторів, зокрема, засновану Данською академією медаль Карен Бліксен, медаль СРСР імені Льва Толстого, чилійську премію Габрієлі Містраль і шведську премію

Сельми Лагерльоф. У 1969 році письменниця отримала Шведську державну премію з літератури. Її досягнення в галузі благодійництва були відзначені Премією миру німецької книготоргівлі за 1978 рік і медаллю Альберта Швейцера за 1989 рік (присуджується американським Інститутом покращення життя тварин).

2. Бесіда.

- Письменницею якої країни є Астрід Ліндгрєн?
- Що ви дізналися про дитинство Астрід Ліндгрєн?
- Які риси особистості, на вашу думку, сформувались у неї в юнацькі роки?
- Які книжки написала Астрід Ліндгрєн?
- Які нагороди отримала письменниця?
- Що у біографії письменниці вас вразило?

3. Рольова гра. Монолог Астрід Ліндгрєн

Вчитель. Сьогодні до нас у гості завітала сама письменниця, тож пропоную її послухати.

Моє повне ім'я Астрід Анна Емілія Ерікссон. Я народилася у звичайній селянській родині й ніколи навіть не мріяла бути письменницею.

Моє дитинство було дуже щасливим, зігритим піклуванням та любов'ю батьків, братів, сестер. Життя було схоже на казку. Ми любили взимку кататися на санчатах, влітку слухати спів птахів, гралася з ранку до ночі.

Казка закінчилася тоді, коли мені виповнилося 18 років. У пошуках роботи я поїхала до столиці Швеції — Стокгольма. Там у мене не було ні родичів, ні друзів, ні грошей. Я страшенно страждала від самотності й бідності. Та доля нарешті усміхнулася мені: я знайшла роботу в Королівській спілці автомобілістів.

А через деякий час вийшла заміж за свого шефа Стуре Ліндгрєна. У нас народилася донька Карін. Я була дуже щасливою жінкою. Та якось узимку я впала, зламала ногу й мусила довго лежати. Це було занадто нудно, і я вирішила записати одну з історій, які навігадувала для своєї маленької доньки. Це була історія рудоволосої дівчинки. Саме так з'явилася дівчинка, котру донька назвала Пеппі Довгапанчоха. Казка сподобалася, і донька умовила мене надіслати її у видавництво. Рукопис повернули, але через деякий час я знову його туди ж надіслала і сталося диво: на конкурсі творів для дітей саме цей твір визнали найкращим. Ось так я й почала видавати свої книжки. Усі вони написані для дітей і про дітей. Сподіваюся, що вони вам знайомі.

4. Робота в групах (4 групи), повідомлення учнів. (Представлення творів Астрід Ліндгрєн)

Слово вчителя.

Плідна праця Астрід Ліндгрєн на літературній ниві залишила нам її безцінну спадщину. Діти різних континентів знайомі з популярними книжками цієї всесвітньо відомої шведської письменниці. Більшість з прочитаних ними казок-повістей перевірені часом і стали справжніми бестселерами. Презентація творів Астрід Ліндгрєн.

1 група. «Пеппі Довгапанчоха»

З перших сторінок книжки «Пеппі Довгапанчоха» ми дізнаємося, що героїня твору «сама-самісінька» мешкала в старому будинку на віллі «Хованка». Її мама давно померла, а батька — капітана корабля — змила велика хвиля під час бурі. Однак дівчинка сподівалася, що він врятувався і живе на одному з островів.

Пеппі Довгапанчоха навіть уявляла його королем «із золотою короною на голові». Дівчинка вірила, що її батько збудує корабель і обов'язково повернеться до неї. Для того, щоб дочекатися батька на суші, Пеппі вирішила оселитися в будиночку, який він для них придбав. Дівчинка залишила корабель, взявши з собою лише маленьке мавпеня, «що звалось паном Нільсоном», і велику торбу золотих монет. Пізніше на одну з них, вона купила собі коня, про якого давно мріяла.

Зі слів автора книжки ми бачимо, що Пеппі була неймовірно сильною дівчинкою і тому «жоден поліцейський на світі» не подумав би її. Коли їй хотілося випити кави на веранді, то вона могла спокійно підняти свого коня і перенести його в садок.

З точки зору дорослих людей з їх «застарілими» поглядами, Пеппі мала досить дивний і непривабливий вигляд. «Її волосся морквяного кольору, цупко заплетене в дві кіски, стирчали. мов палички, ніс нагадував картоплинку і був весь поцяткований ластовинням, рот був великий з білими зубами». Одяг Пеппі, позбавлений смаку, теж викликав велике здивування. Так, дівчинка носила «екстравагантну» сукню, яку сама пошила з блакитної тканини, додавши до неї декілька червоних клаптиків. Цей наряд доповнювали довгі різнокольорові панчохи. Одна — руда, друга — чорна. До того ж дівчинка носила дивне взуття — чорні черевики, які були рівно вдвічі довші за її ступні.

Пеппі Довгапанчоха подружилася з Томмі і Аніки, а також іншими дітьми, які жили поблизу її вілли «Хованка». Виникає питання: чому вони товаришували з цією досить дивною дівчинкою? По-перше, Пеппі була надзвичайно справедливою і доброю, вона ніколи не жалкувала свого часу і грошей, щоб зробити життя друзів трохи веселішим і яскравішим. Вона завжди була готова пригостити їх тістечками, поспіяти з ними на гілках дуба; погратися у пошуковців та відправитися у далеку подорож до острова Химерія. Пеппі могла витратити купу грошей, щоб купити сусідським дітям смачні цукерки та різні іграшки. Головна героїня повісті ніколи не сумує. Пеппі завжди готова прийти на допомогу всім, хто її потребує. Так, під час пожежі в житловому будинку вона без страху врятувала двох хлопчиків, які залишилися самі вдома. Крім того, під час перебування на острові Химерія Пеппі встигла «вправити мізкі акули», яка заважала дітям пірнати за перлинами. Вона також зробила серйозне попередження справжнім бандитам Джімі і Букку, за те, що вони хотіли бити її «доброго коника» та забрати у дітей коштовні перлини. Незважаючи на те, що Пеппі мала багато достоїнств, її манери з точки зору дорослих, не завжди були взірцем для наслідування. Але хіба можна зустріти дитину, яка у дев'ятирічному віці відповідала б усім вимогам «моралістів». Не треба забувати, що Пеппі — маленька дівчинка, яка живе самотійно, без рідних, і її поведінку ніхто з дорослих не «корегував».

2 група. «Малій і Карлсон, що живе на даху»

Наступну фантазійну книгу «Малій і Карлсон, що живе на даху» (1955), «Карлсон прилітає знов» (1962), «Нові пригоди Карлсона, що живе на даху» (1968) Астрід Ліндгрєн присвятила двом чарівним героям — маленькому і звичайнісінькому хлопчикові Свантесону та його другу Карлсону, чоловічку з пропелером на спині. Появленню цього надзвичайно цікавого персонажа передували такі події. Якось увечері Карін, дочка Астрід Ліндгрєн, попросила маму розповісти історію про доброго пана

Лільонкваста, що прилітає до дітей. Письменниця погодилася. Так, несподівано з'явилася історія про нового літературного героя, який почав прилітати до тяжкохворого хлопчика і показувати йому Казкову країну, яка існує між Світлом і Мороком.

Минав час, і незабаром пана Лільонкваста замінив Карлсон, який «мешкав на даху багатоповерхового будинку в Стокгольмі», де знаходилася квартира семирічного хлопчика на прізвище Малий. Астрід Ліндгрєн вдалося створити образ незабутнього фантазійного героя, в якому є багато привабливих і негативних рис характеру. Як вважає сам Карлсон, він «вродливий і розумний», в міру вгодований чоловічок, «не позбавлений чарівності». Проте читачам не завжди подобається його жадібність, постійні хвастощі, надмірна надутість, а також хвилини періодичного жаління себе. Та незважаючи на ці недоліки, Карлсон — «маленький кругленький чоловік у самому розквіті сил», стає єдиним другом Малий.

Дитині сподобалося, як Карлсон постійно його підбадьорював, кажучи прості і зрозумілі слова: «неприємності — це дурниці, справа житейська і засмучувати тут нічого».

Розглянемо один з невдалих днів Малий, про який розповідає Ліндгрєн на перших сторінках своєї книжки. За словами головного героя, в той день у нього все йшло шкереберть. Мати сварила його за те, що він знов розірвав штани. Тато розсердився на нього тому, що він пізно прийшов зі школи, а сестра Бетан образливо викрикнула йому «мала замурза».

Хоча у Малий в школі були друзі — Крістер і Гунілла, він більше всього на світі мріяв завести собі маленького песика. Проте батьки були категорично проти цього. Лише наприкінці першої частини трилогії бажання Малий здійснилося, і йому на день народження подарували «справжнього живого песика Бімбо».

Астрід Ліндгрєн захоплює розповідає читачам про знайомство Малий з Карлсоном, їхні захоплені ігри, прогулянки на дахах міста. З появою нового друга, хлопчиків стало надзвичайно цікаво жити, гратися з дітьми і розповідати їм про свого товариша. **Успіх книжки був настільки приголомшливим, що маленькі читачі наповняли, щоб Астрід Ліндгрєн написала продовження історії про Карлсона.** З часом на полицях магазинів з'явилася друга частина повісті-казки «Карлсон прилітає знов». У цьому творі письменниця розповіла, як нудьгував головний герой за своїм веселим другом, як він вечорами лежав і думав про нього, а часом схлипував нишком під ковдрою, щоб ніхто не бачив.

Новим пригодам Карлсона, що живе на даху, була присвячена остання частина трилогії книжок Астрід Ліндгрєн. У цьому творі Малий виступає проти переслідувань свого «найкращого приятеля», за якого газета запропонувала винагороду «десять тисяч крон». Хлопець вважає, що кожен має право бути Карлсоном, хоча погоджується з дорослими, що його друг трохи «незвичайний». Так, у нього є «складний пропелер на спині і пусковий ґудзик на животі, і він живе в окремій хатці на даху».

3 група. «Лотта з Бешкетної вулиці»

У 1958 році Астрід Ліндгрєн написала книжку, присвячену дітям з Бешкетної вулиці. Три роки потому читачі побачили продовження цієї повісті. У новому творі «Лотта з Бешкетної вулиці» письменниця більш докладно знайомить читачів з молодшою сестрою родини Нюманів.

Ми бачимо як часто діти — Юнас, Марія і Лотта стають учасниками пустотливих витівок, як вони насміхаються з молодшої сестри, вважаючи її «дурненькою».

Посварившись з матусею, Лотта вирішила полишити батьківський дім і оселитися у тітоньки Берг. Там дівчинка несподівано проявила домовитість і практичність, наводячи порядок у своєму приміщенні. У творі «Лотта з Бешкетної вулиці» Астрід Ліндгрєн показує, наскільки тонко, вміло і тактовно виховують батьки свою неслухняну дочку. Їй не кажуть, що вона погана дівчинка, тому що без дозволу покинула дім. Власними діями дорослі дають можливість дитині усвідомити свої помилки.

Так, рідні не соромляться вибачитися перед дочкою за непорозуміння, яке відбулося з її переїздом до тітоньки Берг. Мати навіть приходить провідати Лотту в нову оселю і дарує їй горщик з червоною геранню. Оглянувши нову кімнату дочки, вона відмічає, що в неї «затишно». Батько теж навідує Лотту і розповідає, як без неї горює мати, а увечері він буде плакати, якщо не побачить вдома своєї маленької дівчинки. Лотта усвідомлює свою помилку і повертається до батьків. Вона просить пробачення у матері за свою поведінку, говорячи такі слова: «Прости, мамо, прости, що я стільки разів безглуздо поводитися з тобою».

4 група. «Міо, мій Міо»

У 1954 році Астрід Ліндгрєн познайомила читачів з чарівною казковою повістю «Міо, мій Міо». Письменниця присвятила книжку долі дев'ятирічного хлопчика на ім'я Бу Вільгельм Ульсон (або просто Буссе), який рано залишився без батьків і виховувався в чужій сім'ї. Дратівливість і байдужість прийомних батьків часто викликали у Буссе страждання і відчуття самотності. Проте у казковій повісті все раптово змінюється, і герой несподівано потрапляє в Країну Далеку. З часом він дізнається, що королем цієї красивої Країни був його рідний батько. За задумом автора, Міо, як тепер усі називали хлопчика, судилося битися зі злим лицарем Като, який перетворив підвладні йому землі і води на Мертвий Ліс і Мертве Озеро.

Головний герой долає свій страх заради спасіння королівства Країни Далекої. Він вступає в боротьбу з різними чудовиськами і жорстоким лицарем Като, який захопив у полон багато людей. Вірними помічниками Міо в цій боротьбі стають його вірний друг — хлопчик Юм-Юм і досвідчений зброяр, який зробив для нього чарівний меч, здатний розсікати кам'яне серце лицаря Като.

Дія твору відбувається на тлі чарівної природи, яка чутливо реагує на події, що відбуваються, нібито підкачуючи героям книжки про пересування війська супротивника.

Хлопчикам Міо і Юм-Юму допомагають добрі сили. Так, в Мертвому Лісі дітей врятувало «дуплисте дерево», а «найчорніша в світі гора» впустила їх до себе. На боці сміливих дітей виступають також «колодязь, що шепотів», яма в лісі і навіть скелі і птахи.

Книга «Міо, мій Міо» викликає у читачів віру в перемогу справедливості; розкриває безмежні фізичні і духовні можливості людей, які готові пожертвувати собою заради щастя інших.

5. Вчитель. Гадаю, певне уявлення про Астрід Ліндгрєн як про письменницю й загалом людину у вас склалося. Виставку книжок письменниці ви вже самостійно розглянули. А тепер спробуйте словесно створити ескіз обкладинки книжок Астрід Ліндгрєн.

6. Робота учнів над власними ескізами обкладинки до творів Астрід Ліндгрен та їх захист

Закріплення вивченого матеріалу Приєм «Грунування»

Відома усьому світу письменниця	Астрід Ліндгрен	Рано почала писати
Народилася у шведському містечку Віммербу в сім'ї фермера		Володарка численних нагород та премій
Росла у вік «коней та кабріолета»		Авторка дитячих книг

Підсумок уроку. Оцінювання учнів

1. Вчитель. Книжки Астрід Ліндгрен цікаві не тільки дітям, а й дорослим. Вони показують світ дорослих та їхнє сприйняття дітей, розкривають мотиви деяких вчинків дорослих, що дає змогу дітям краще розуміти батьків і сприймати їх такими, якими вони є. Твори Ліндгрен вчать милосерддю, щедрості, доброти, співчуттю, дружелюбності, відкритості та щирості.

2. Сенкан

Астрід Ліндгрен

Розумна, інтригуюча

Творить, працює, інтригує

Авторка численних книг

Талант

3. «Кольорова феєрія»

Чи справдилися ваші очікування?

Чи задоволені ви своєю роботою?

Червоний – так

Помаранчевий – ні

Зелений – не зовсім

Домашнє завдання

Вміти розказувати про життєвий та творчий шлях Астрід Ліндгрен.

Прочитати твір «Міо, мій Міо».

УРОК 2

Тема: А. Ліндгрен «Міо, мій Міо». Основні події у творі. Перемога добра над злом.

Мета: повторити відомості про життєвий і творчий шлях Астрід Ліндгрен; зацікавити казковою повістю «Міо, мій Міо»; розкрити ідейно-художній зміст, актуальність твору та його сюжетно-композиційні особливості; навчити школярів стежити за авторською думкою у творі; розвивати навички виразного читання, коментування, зв'язного мовлення; розвивати логічне мислення, спостережливість; донести до дітей суть гуманістичних ідеалів письменниці.

Тип уроку: урок формування знань, умінь, навичок.

Методи, прийоми, форми роботи на уроці: інтерактивна вправа «Мікрофон», тестові завдання, літературний диктант «Незакінчене речення», усний переказ «ланцюжком», розв'язування кросворда, ігрова вправа «Вірю – не вірю», робота в групах «Акваріум», ігрові вправи «Плутанка», «Чи уважний ти читач».

Обладнання: фото Астрід Ліндгрен, ілюстрації до твору «Міо, мій Міо», текст казкової повісті «Міо, мій Міо», тестові завдання, картки із завданнями.

Епіграф:

Мужність – це безстрашність,

Розум – означає збагнути добро й зло,

Сила – це здатність до дії,

Герой – це той, хто поєднує у собі ці три позитивні якості.

Відьопаті (індійський письменник XV ст.)

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Дайте відповідь на запитання: «Що нового ви дізналися про Астрід Ліндгрен та її творчість?»

Анна Емілія Еріксон, всесвітньо відома і улюблена як Астрід Ліндгрен, чудова шведська письменниця;

письменниця була освічена;

уміла фантазувати та вигадувати;

любила дітей і писала для них;

здобула визнання у усьому світі;

була скромною, людяною;

її твори повчальні та пізнавальні;

отримала багато нагород та премій.

III. Перевірка домашнього завдання

1. Вчитель. Отже, відома шведська письменниця Астрід Ліндгрен є авторкою численних дитячих творів. Саме її казки рятують дітей від самотності у великому світі. Вона не сюсюкається з малюками, не повчає, а дарує радість. Одну таку казкову повість ви мали прочитати вдома. А зараз ми перевіримо, чи читали ви твір «Міо, мій Міо», чи зрозуміли його зміст.

2. Тестове завдання

Астрід Ліндгрен «Міо, мій Міо»

1. Коли розпочалися події у творі?

а) в Стокгольмі, 15 жовтня;

б) в Ваксгольмі, 25 серпня;

в) в Брудгольмі, 5 грудня.

2. Як звуть головного героя твору?

а) Конрад Бартолотті;

б) Бу Вільгельм Ульсон;

в) Бенк Тегнер.

3. Хто займався вихованням хлопчика?

а) батьки;

б) дідусь та бабуся;

в) опікуни тітка та дядько.

4. Що дала тітка Лундін Вільгельмові?

а) листа та золоте яблуко;

б) червоне яблуко та цукерки;

в) пляшку із духом.

5. Де хлопчик зустрів духа?

а) по дорозі до друга Бенка;

б) в парку Тегнера у плящі;

в) по дорозі до пекарні Дротнінгатан.

6. Куди дух забрав Вільгельма?

а) до Країни Загадкової до своєї матері;

б) до Країни Чарівної до своїх батьків;

в) до Країни Далекої до свого батька.

7. Яке справжнє ім'я головного героя?

- а) Міо;
- б) Нонно;
- в) Грі.

8. Хто став найближчим другом Міо в Далекій Країні?

- а) Зброяр;
- б) Мілімані;
- в) Юм-Юм.

9. Ким виявився батько Міо?

- а) лицарем;
- б) королем;
- в) садівником.

10. При згадці чийого імені ніби «мороз огортав душу»?

- а) Като;
- б) Ено;
- в) Сікстен.

11. Як звали коня, якого батько подарував Міо?

- а) Міраміс;
- б) Джигун;
- в) Кале-Джигун.

12. Чим кінь відрізнявся від інших коней?

- а) мав золоті копита, гриву та вмів розмовляти;
- б) мав золоті копита, гриву та вмів літати;
- в) мав золоті копита, гриву та вмів пророкувати.

Ключі до тесту:

а б в а б в а в б а а б

IV. Оголошення теми, мети та завдань уроку

Вчитель. Сьогодні ми з вами поговоримо про хлопчика Бу Вільгельма Ульсона, справжнє ім'я якого Міо. На перший погляд, це звичайний дев'ятирічний хлопчик із білявим чубом та блакитними очима. Проте не все так просто, як здається, адже він був сином короля Країни Далекої, Країни такої незвичайної, як і незвичайні його пригоди.

На уроці ви навчитеся розкривати ідейно-художній зміст та актуальність твору «Міо, мій Міо» та його сюжетно-композиційні особливості.

– У чому полягає таємниця успіху письменниці та актуальності її творів для сучасних читачів, адже перші її книжки вийшли дуже давно? (Авторка має чудове почуття гумору, твори її веселі та захопливі, вона відчуває і розуміє проблеми та страхи своїх персонажів і, допомагаючи власним героям їх долати, допомагає і читачам)

V. Робота над змістом твору

1. Вчитель. Хлопчик Міо, повертаючись до свого батька в Країну Далеку, зазнає неймовірних пригод. Йому судилося битися зі злим лицарем Като, який перетворив підвладні йому землі і води на Мертвий Ліс і Мертве Озеро.

Головний герой долає свій страх заради спасіння королівства Країни Далекої. Він вступає в боротьбу з різними чудовиськами і жорстоким лицарем Като, який захопив у полон багато людей. Вірними помічниками Міо в цій боротьбі стають його вірний друг хлопчик Юм-Юм і досвідчений зброяр, який зробив для Міо чарівний меч, здатний розсікати кам'яне серце лицаря Като.

2. Бесіда.

- Що вам сподобалося у творі?
- Що не сподобалося?
- Що видалося дивним, незрозумілим?

3. Жанрова специфіка твору.

Казкова повість – це епічний прозовий твір (рідше віршований), який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття посідає проміжне місце між романом та оповіданням. А оскільки це казкова повість, то в основі сюжету – захоплива історія про вигадані події та явища, які сприймаються і переживаються як реальні. У казковій повісті є чарівництва та дива; зіткнення з чарівною силою; чарівні персонажі та предмети.

4. Тема та ідея твору.

Тема – пригоди хлопчика в казковій Далекій Країні.

Ідея – віра в перемогу справедливості; розкриття безмежних фізичних і духовних можливостей людей, які готові пожертвувати собою заради щастя інших.

Проблема повісті – перемога добра над злом.

Літературний диктант «Незакінчене речення» (до 1-го розділу «Він у дорозі день і ніч» та 2-го розділу твору «У трояндовому саду»)

Стокгольмська поліція розшукує... (дев'ятирічного хлопчика Бу Вільгельма Ульсона)

Хлопчик мешкає на... (Упландській вулиці, тринадцять)

Хлопчика усі називають... (Буссе)

Він був годованцем... (тітки Едлі та дядька Сікстена)

Тітка раз по раз казала... («Проклятий той день, коли ти з'явився у нашому домі!»)

Щоб не потрапляти на очі годувальникам. Буссе здебільшого сидів у ... (свого друга Бенка)

Усе почалося одного... (жовтневого дня)

Тітка Лундін дала хлопчикові... (яблуко та поштову картку)

На картці тітка написала... («Королю Країни Далекої»)

У парку Тегнера хлопчик познайомився із... (Духом із пляшки)

Дух відніс хлопчика до... (його татка короля Країни Далекої)

Найпрекрасніше, що бачив хлопчик був... (трояндовий сад батька)

У саду хлопчик познайомився... (із Юм-Юмом та його сім'єю)

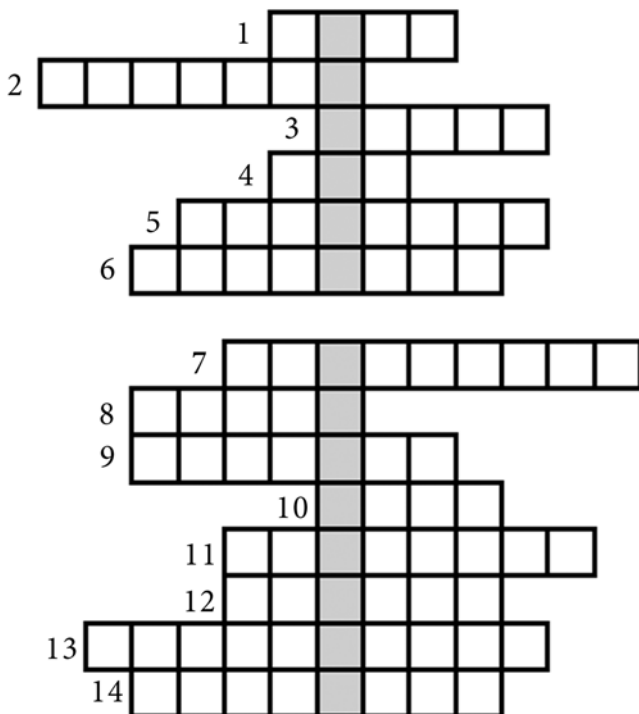
6. Усний переказ «ланцюжком» розділу 3-го «Міраміс» та 4-го «Чи слухають зірки, коли ми граємо для них?»

7. Розгадування кросворда (за 5-им розділом «Колодязь, що ввечері шепоче» та 6-им «Він їхав Пущею...» розділами казкової повісті).

Запитання

1. Кого боявся Міо?
2. Як звали незвичайного коня Міо?
3. Кого зустріли хлопці у Пущі в хатинці?
4. На чийому подвір'ї стояв незвичайний колодязь?
5. Як звався птах, що співав чудову сумну пісню?
6. Хто нашіптував ввечері казки?
7. Який сад ріс посередині Пущі?
8. Коли потрібно прямили чарівне полотно?

9. Що побачили Юм-Юм та Міо посеред лісу?
10. Хто, за стародавніми переказами, міг поїхати із королівським сином боротися з Като?
11. На якій землі росте Пуща?
12. Що збудував Міо у своєму трояндовому саду?
13. Як звалася земля, що перебувала у вічній темряві?
14. Що знали усі, проте не знав лише Міо?

8. Ігрова вправа «Вірю – не вірю» (за 7-им «Зачаровані птахи» та 8-им «У мертвому лісі» розділами казкової повісті)

Брама до Землі Чужинецької була схожа на вузьку ущелину між скелями? (Так)

Коли Міо та Юм-Юм їхали, їм заважало дуже яскраве світло? (Ні, страшна темрява)

На думку Міо, «страшніше за страшніший» сон було Мертве озеро? (Так)

Над озером літали моторошні кажани? (Ні, зачаровані птахи)

Міо від голодної смерті врятував стареньку жінку Нонну? (Ні, старенького чоловічка Ено)

Хлопці дізналися, як знайти Зброяра, підслухавши розмову ворогів? (Ні, їм підказав Ено)

Міраміса викрали вороги і переправили в замок Като? (Так)

Служників Като авторка називає чорними лицарями? (Ні, відвідувачами)

Щоб знайти Зброяра, потрібно переплисти Мертве озеро? (Ні, пройти Мертвий ліс)

Вперше від відвідувачів врятувало мертве дерево? (Так)

Вдруге від відвідувачів врятував сам Зброяр? (Ні, земля)

Зброяр жив у глибокій чорній печері? (Так)

9. «Акваріум». Робота в групах над завданнями карток (9-й розділ «Найглибша печера у найчорнішій землі» та 10-й «Залізний пазур».)

Картка № 1

Розкажіть яким був шлях Міо та Юм-Юма до Зброяра?

Які почуття їх переповнювали?

Картка № 2

Розкажіть, як Міо загубив та знайшов свого друга Юм-Юма у найглибшій печері?

Картка № 3

Яким авторка зобразила Зброяра? Що ви дізналися про його долю?

Картка № 4

Як ви гадаєте, чому один із розділів твору називається «Залізний пазур», що ви знаєте про його «власника»?

Картка № 5

Розкажіть, як наші герої дісталися до замку Като? Хто пожертвував собою, щоб допомогти юним сміливцям?

Картка № 6

Як ви гадаєте, чому усі та усе навколо допомагали Міо та його другу? Висловіть свою думку.

10. «Плутанка» (за 11-им розділом казкової повісті «Страшнішого меча я ще не бачив у своєму замку»)

Відстеження плину подій казкової повісті в логічній послідовності, вибір епізоду для переказу.

1. (2) Меч на дні Мертвого Озера
2. (3) Міо та Юм-Юм за сімома замками
3. (1) У покоях лицаря Като
4. (5) Незвичайна срібна ложечка
5. (4) Гра сопілки у вежі
6. (6) Допомога зачарованих птахів
7. (8) Герць із лицарем Като
8. (9) «Ніч скінчилася, настав ранок»
9. (7) Плащ-невидимка

11. «Чи уважний ти читач» (за 12-им розділом казкової повісті «Міо, мій Міо»)

.... Ох, який то був жахливий (гарний) день! Я глянув на воду, побрижену ранковим вітерцем. Мені закортіло кинутись в озеро – адже кожному кортить скочити у воду, як він дивиться на неї згори. Може, не завжди, але майже завжди кортить. Я уявив собі, як бризнула б вода, якби я щось кинув у неї з такої висоти. Я не мав чого кидати, крім своєї сопілки (меча), і я кинув його. Приємно було дивитися, як він летів у повітрі і як бризнула на всі боки вода, коли він упав у неї. Меч зник у глибині, а на поверхні води почали розходитись великі кола, що дедалі більшали й більшали і розійшлися по всьому озері.

Але я не мав часу стояти, поки ті кола зникнуть. Треба було швидко вертатися до Юм-Юма. Я знав, що він тривожиться й чекає на мене.

Я побіг тим самим шляхом, що годину тому мчав сюди...

Скрізь було тихо й порожньо, і я злякався, що Юм-Юм також зник. Я побіг ще швидше. Та коли наблизився до вежі, то почув, що Юм-Юм плаче (грає на сопілці)...

Я відчинив двері до нашої в'язниці й побачив на долівці Юм-Юма. Він весь засяяв мені назустріч, схопився з долівки і сказав:

– Я дуже тривожився, тому весь час плакав (грав на сопілці).

– Тепер уже нема чого тривожитися, – відповів я.... Ходімо і більше сюди не вертаймося.

Ми взялися за руки й вибігли з замку лицаря Като. Ми опинилися на подвір'ї. І хто б, ви думали, кинувся мені назустріч? Мій батько (Міраміс)! Мій золотогривий Міраміс! Побіч нього бігло руде (біле) лошатко.

Міраміс підскочив до мене. Я обняв його за шию, пригорнувся до його чудової голови й зашепотів йому на вухо.

Він дивився на мене переляканими (відданими) очима, і я знав, що він так само тужив за мною, як я за ним.

– А де решта тих, кого викрав лицар Като? – спитав Юм-Юм. – Де ділися відвідувачі (зачаровані птахи)?

– Їдьмо до озера й пошукаймо їх там, – сказав я. Ми сіли на Міраміса, а лошатко чимдуж побігло за нами. Ми виїхали з замку, і тієї миті почули щось веселе та дзвінке (дивне й страшне). Почули позад себе такий жажливий гуркіт, що аж земля задрижала. То завалилася велика гора Зброяра (розвалився замок лицаря Като), за одну мить обернувся у величезну купу каміння. Не було вже вежі, не було порожніх зал, не було ні темних кручених сходів, ні вікон галереї, не було нічого. Була тільки величезна купа каміння.

На кам'яній плиті під самою кручею зібрався табун золотогривих коней (стояла зграйка дітей). Вони, видно, чекали на нас, бо кинулись нам назустріч, і їхні обличчя засяяли.

– О, та це ж брати Нонно! – вигукнув Юм-Юм. – І сестричка Їрі, і всі решта! Зачарованих птахів уже немає!

Ми зіскочили з Міраміса. Діти оточили нас. Вони троху бентежились, але були радісні й привітні...

Підсумок уроку. Оцінювання учнів

1. Вчитель. У ряду найкращих зарубіжних дитячих письменників ХХ століття Астрід Ліндгрєн належить особливе місце. Сьогодні важко порахувати, скільки разів перевидавалися її твори в різних країнах світу, скільки мільйонів дітей зачитувалися її книжками, дивуючись і насолоджуючись пригодами улюблених літературних героїв, скільки театральних постановок і скільки фільмів було поставлено за сюжетами найпопулярніших книжок цієї талановитої шведської казкарки.

Повість «Міо, мій Міо» викликає у нас надію на перемогу справедливості, перемогу Добра над Злом; розкриває безмежні фізичні і духовні можливості людей, які готові пожертвувати собою заради щастя інших.

2. «Незакінчене речення»:

«Для мене сьогодні цікавим було...»

«Книга вчить мене...»

«Мені хотілося б ...»

Домашнє завдання

Охарактеризувати героя твору (вчитель розподіляє клас на 6 груп, кожна характеризує свого героя).

Намалювати ілюстрацію до твору (за бажанням).

УРОК 3

Тема: Астрід Ліндгрєн «Міо, мій Міо». Образи головних героїв

Мета: продовжити роботу над змістом та образами казкової повісті Астрід Ліндгрєн «Міо, мій Міо»; формувати вміння характеризувати, зіставляти образи на основі їхніх портретів, вчинків, переживань та ставлення до інших персонажів; розвивати навички зв'язного мовлення учнів, вміння користуватися цитатним матеріалом; виховувати потребу в духовному спілкуванні з книгою.

Тип уроку: закріплення нового матеріалу.

Методи, прийоми, форми роботи на уроці: робота в групах, виразне читання, складання цитатної характеристики героя, «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куц», «Сенкан», «Гронування», «Кола Вена», усне «словесне малювання», інсценізація.

Обладнання: портрет Астрід Ліндгрєн, ілюстрації із зображеннями головних героїв казкової повісті, дитячі ілюстрації до тексту «Міо, мій Міо», магнітофон, диск із піснею про друга.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Вчитель. Сьогодні на уроці ми продовжимо роботу над казковою повістю Астрід Ліндгрєн «Міо, мій Міо». Та перш ніж розпочати вивчення цієї теми, нам потрібно з'ясувати, кого називають «справжнім другом». (Відповіді учнів.)

Прийом «Гронування».

Підтримає у важкій ситуації	Не запитуватиме зайвого	Виручить з бід
Прийде на допомогу	Справжній друг	Розрадить
Не розкаже таємниці	Безкорисливий у дружбі	Завжди порадить

Про дружбу, справжніх друзів написано багато творів, зокрема віршів, що згодом були покладені на музику і стали піснями. Одну з них ми зараз і послухаємо.

(Звучить пісня про дружбу.)

III. Сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу

Вчитель. Отже, сьогодні на уроці йтиметься про головних героїв казкової повісті Астрід Ліндгрєн «Міо, мій Міо» – Юм-Юма та Міо. Ми будемо розвивати вміння характеризувати, зіставляти ці образи на основі їхніх портретів, вчинків, переживань і ставлення до інших персонажів, доведемо, що дружба, справжні друзі мають велике значення в житті кожної людини. Проте нам не слід забувати і про інших персонажів твору, адже так чи інакше усі вони вплинули на становлення наших головних героїв.

Робота в групах

Кожна група отримала випереджувальне завдання – схарактеризувати образи повісті.

1 група. Образ Міо.

2 група. Образи Ттти Едлі та дядька Сікстена.

3 група. Образи Бенка та тітки Лундіни.

4 група. Образ Юм-Юма.

5 група. Образ тата короля.

6 група. Образи Като та Зброяра.

1 група. Образ Міо

Вчитель. Прочитайте уривок з першого розділу твору, де ми вперше дізнаємося про головного героя повісті.

Що ми дізналися про Бу Вільгельма Ульсона з перших сторінок твору?

Яке його справжнє ім'я?

Чи був він слухняним хлопчиком?

Чи мав герой друзів?

Творча робота. Схарактеризуйте головні риси вдачі Міо. Доберіть цитати з тексту.

Вірний друг

(«...От якби тут був Бенко, щоб затіяти з ним бійку, звичайно, тільки жартома! Так, я хотів, щоб тут був Бенко... Хотів би я побачити його. Нам із ним часто

було весело, і тут, серед татових троянд, я раптом затужив за Бенком. Він був єдиний із того давнього життя, кого мені бракувало тут...»; «...– У мене тільки один невидимий плащ, – мовив я. – І тільки один друг. Ми разом помremo, якщо немає способу врятуватися обом...»)

Дуже любить коней та природу

(«...О, мій Міраміс, я полюбив його з першої хвилини! Та він і був найкращий кінь на світі...»; «...Хіба вчителька зрозуміла б, як я люблю Калле-Джигуна?...»; «...Колись давно я поїхав був із Бенком до їхнього літнього будиночка у Ваксгольмі. Ми тоді сиділи на прискалку й вудили рибу, саме як заходило сонце. Небо взялося загравою, а вода стала зовсім нерухома. Якраз цвіла шипшина, і її повно росло відразу за прискалком. Адесь далеко, по той бік затоки, голосно кувала зозуля. Я тоді подумав, що більшої краси немає на світі...»)

Співчутливий до чужого горя

(«...Я розумів, що небезпечно йти на голос того, хто там стогнав. Бо то могла бути пастка. Але я подумав собі: хай буде, що буде, а я підійду до нього й подивлюся, може, йому справді потрібна допомога...»; «...Як я міг радіти, як міг тішитись, коли Мілімані загинула через мене?... Я загорнув Мілімані у свій плащ, підбитий чарівною тканиною. Та тканина була м'якіша за яблуневий цвіт, ніжніша за нічний легіт, що пестить траву, тепліша за червону кров серця, і її виткала мати Мілімані. Я обережно загорнув бідолашну дівчинку в плащ, щоб їй було м'якше лежати на кам'яній плиті...»)

Слухняний, люблячий син

(«...Я дуже люблю свого тата-короля, і він мене також дуже любить...»; «...Я і мій тато-король йшли, трималися за руки й вимахували ними. Мій тато-король дивився на мене згори й усміхався, а я дивився на нього знизу й радів, що йду поруч із ним...»)

Дуже любить казки

(«...Я страх як люблю казки, тому ліг животом на цямрину, щоб не пропустити жодного слова з того шепоту. Часом голос із колодязя починав співати – і які чудні, невимовно гарні пісні!...»)

Сміливий та відважний

(«...Я думав про свого тата-короля. І знав, що й він думає про мене. Ось-ось почнеться бій. Він мене не лякав. Я був безстрашним лицарем з мечем у руці. І я мчав до покою лицаря Като...»; «...Цілу годину тривав той герць, на який чекали тисячі й тисячі років. Мовчазний, моторошний двобій...»)

Готовий прийти на допомогу

(«...Скрізь було тихо й порожньо, і я злякався, що Юм-Юм також зник. Я побіг ще швидше.... Я відчинив двері до нашої в'язниці й побачив на долівці Юм-Юма. Він весь засяяв мені назустріч...»)

Добрый та щедрый

(«...Ми почули, що ми голодні, і прийшли дати вам хліба. Я відломив шматок хліба від того буханця, що мені дала ткаля, і простяг старому...»)

Не злопам'ятний.

(«...Часом я згадую тітку Едлю та дядька Сікстена і більше не гніваюся на них. Мені тільки цікаво, що вони казали, коли я зник...»)

2 група. Образи тітки Едлі та дядька Сікстена Прийом «Мікрофон»

Опікуни Міо:

не любили хлопчиків;
крикливі, постійно сердиті;
жадібні;
не любили дитячого сміху;

жорстокі;
постійно ображали Міо;
байдужі до долі хлопчика.

Розкажіть про опікунів Міо від імені хлопчика, при-
тримуючись цих характеристик.

3 група. Образ Бенка та тітки Лундіни Прийом «Мозковий штурм»

Хто такий Бенк?

В якій сім'ї він виховувався?

Які стосунки були у Бенка та Міо?

Чим він захоплювався, що любив?

Що вам відомо про тітку Лундіну?

Як вона ставилася до Буссе?

Яку роль тітка відіграла у житті хлопчика?

4 група. Образ Юм-Юма Запис на дошці.

Зовнішність (хлопчик дев'яти років, із каштановим
чубом та карими очима).

Вчинки (готовий прийти на допомогу).

Самохарактеристика (чемний).

Соціальне становище (син садівника).

Риси характеру (добрий, щирий, кмітливий,
любить пригоди, веселий, безкорисливий у дружбі,
щедрий, підтримує у складній ситуації, вміє берегти
таємниці).

Аналізуючи кожен із пунктів запису, складаємо асоціативний куц.

5 група. Образ тата-короля Усне «словесне малювання»

Розкажіть, яким ви уявляєте собі тата-короля Міо?
Схарактеризуйте головні риси вдачі персонажа.

(Із тексту ми дізнаємося, що тато Міо є королем
Країни Далекої. Свого сина він шукав дуже давно, а
коли знайшов, був невимовно щасливим. Король дуже
любить природу та свій сад. Проте, найбільше він
любить свого сина і слухати, як він сміється у саду
(«...Я люблю пташиний спів, люблю музику своїх сріб-
них тополь, але найдужче люблю слухати, як сміється в
садку мій син...») Король щедрий і люблячий батько,
підтвердженням цього є той факт, що як тільки він діз-
нався, що Міо любить коней, то подарував синові
золотогривого Міраміса. Міо уже не боїться свого
батька, він йому цілковито довіряє. («...Хоч би що я
зробив, він дивитиметься на мене ласкавими очима
так, як дивився тепер...»).

6 група. Образи Като та Зброяра

Вчитель. Із почутого та побаченого складіть стис-
лу характеристику Зброяра.

коваль, кує для Като зброю;

сильний;

розумний;

відважний;

щедрый.

Вчитель. Висловіть своє ставлення до Като, вико-
риставши прийом «Сенкан».

Лицар Като

Злий, жорстокий, страхітливий

Нищить, вбиває, мучить

Постійно кує зло

Із кам'яним серцем

Фізкультпауза

Хто це, хто це там втопився
І наліво похилився?
Треба дружно всім нам встати,
Фізкультпаузу почати.
Руки вгору, руки вниз,
На сусіда подивись.
Руки вгору, руки в боки,
А тоді чотири скоки.

Вчитель. Узагальнюючи вивчене, створимо гроно «Справжні друзі» за казковою повістю Астрід Ліндгрен «Міо, мій Міо».

Вчитель. Міо та Юм-Юм – вірні друзі. Саме дружба зробила їхнє життя яскравим та цікавим. А зараз порівняймо їх, використовуючи інтерактивну технологію "Кола Вена".

Спільне:

- веселі;
- кмітливі;
- відважні;
- добрі;
- щирі;
- вірні друзі;
- люблять пригоди;
- сповнені життєвої енергійності.

Показ та захист учнівських ілюстрацій до казкової повісті «Міо, мій Міо».

IV. Підбиття підсумків уроку

Узагальнювана характеристика образів

Кадр з кінострічки «Міо, мій Міо» (1987 р.)

Міо

- Дев'ятирічний хлопчик з білявим чубом та блакитними очима;
- хороший вірний друг;
- дуже любить коней та природу;
- співчутливий до чужого горя;
- слухняний син;
- дуже любить казки;
- сміливий та відважний;
- готовий прийти на допомогу;
- добрий та щедрий;
- не злопам'ятний.

Тітка Едлі та дядько Сікстен

- опікуни Міо;
- не любили хлопчика;
- крикливі, постійно сердиті;
- жадібні;
- постійно ображали Міо;

- не любили дитячого сміху;
- жорстокі;
- байдужі до долі хлопчика.

Бенк

- хороший та вірний друг;
- щедрий та добрий;
- любить коней та моделювання літаків;
- слухняний син.

Тітка Лундін

- добра та чуйна;
- любляча.

Тато-король

- добрий і люблячий батько;
- справедливий.

Юм-Юм

- син королівського садівника;
- безкорисливий у дружбі;
- підтримує у складній ситуації;
- вміє берегти таємниці;
- кмітливий та веселий.

Лицар Като

- «страхотливий»;
- жорстокий;
- із кам'яним серцем;
- мстивий;
- «постійно кує зло»

Зброяр

- коваль, кує для Като зброю;
- сильний;
- розумний;
- відважний.

Вчитель. Як бачите, серед вас є непогані художники. Є також і непогані юні поети та декламатори. Надамо їм слово.

*Без друга жити дуже важко,
Коли не знаєш часом ти,
Чом на душі стає так тяжко
Й куди втекти від самоти,
Кому довірити таємницю,
Поради слушної де взяти.
Та головне – не помилиться,
Як станеш друга вибирати.
Бо дружба – почуття чарівне,
Як друга ти обрав – тримай.
Завжди у нього щось навчишся,
Але його також навчай.
Ставай за друга скрізь горою,
Подяк за це не вимагай.
І друг тобі віддячить безумовно,
В житті це завжди пам'ятай.*

V. Оцінювання знань учнів. Аргументація оцінок

VI. Домашнє завдання

Написати листа улюбленому героєві твору.
Прочитати повість Крістіне Нестлінгер. «Конрад, або Дитина з бляшанки».

О. І. Михальчук,

вчитель зарубіжної літератури
Кузьминецької ЗОШ І-ІІ ст.
Хмельницької обл.

Система уроків

з вивчення циклу творів Туве Янсон про мумі-тролів

Урок 1

Тема: Туве Янсон (1914–2001). «Маленькі тролі і велика повінь» (1945р.). Основні події та персонажі твору

Мета: познайомити п'ятикласників з першою повістю-казкою Туве Янсон «Маленькі тролі і велика повінь», в якій зароджується смисловий і міфологічний центр циклу казок про мумі-тролів; розвивати образне та логічне мислення, навички переказу ключових епізодів твору, виділення основного; виховувати любов до літератури, повагу до загальнолюдських цінностей.

Тип уроку: урок позакласного читання

Обладнання: схема «Жанрові особливості повісті-казки», малюнок-схема «Мандрівка мумі-тролів» (повість-казка Туве Янсон «Маленькі тролі і велика повінь»), ілюстрацій норвезького художника Северина Кіттельсена.

Епіграф: *Світ моїх мумі-тролів — це світ, за яким у глибині душі тужить кожен із нас...*

Туве Янсон

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності. З'ясування первинного враження від прочитання повісті-казки Туве Янсон. Схема «Жанрові особливості повісті-казки»

В чому, на вашу думку, полягає справжня цінність казок?

Чи цікаво було читати «Маленьких тролів і велику повінь»? Чи були несподівані епізоди?

В якому році письменниця написала перший твір про мумі-тролів? Чи тільки на казку він схожий? Які жанрові особливості ви помітили?

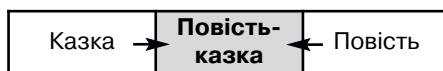
Які повісті-казки ми вивчали упродовж навчального року? Чим схожі ці твори, а чим відрізняються?

Розгорнутий сюжет

Більша кількість персонажів

Наявність одного або декількох конфліктів

Подвійний адресат

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь учителя з використанням презентації про Туве Янсон та історію написання циклу казок про мумі-тролів.

2. Бесіда. Створення схеми-малюнка «Мандрівка мумі-тролів (ключові події повісті-казки Туве Янсон «Маленькі тролі і велика повінь»)».

З якою метою Мумі-троль зі своєю Мамою вибрався в дорогу?

Що розповіла Мама про життя мумі-тролів у ті далекі часи, коли вона була маленькою?

Розкажіть про найближчих родичів мумі-тролів – гатіфнатів.

3. Індивідуальне завдання. Тролі в скандинавській міфології (з використанням ілюстрацій норвезького художника Северина Кіттельсена).

(Легенди про тролів зародилися в Скандинавії. За переказами, вони лякали місцевих жителів своїми розмірами і чаклунством. За іншими повір'ями, тролі жили в замках і підземних палацах. На півночі Британії є кілька великих скель, про які існують легенди: нібито це і є тролі, які не встигли сховатися від сонячного світла. У міфології тролі бувають не тільки величезними гігантами, схожими на огрів, але й маленькими, схожими на гномів істотами, звичайно живуть у печерах (таких тролів називали лісовими). Найчастіше тролі — це потворні істоти, від трьох до восьми

метрів на зріст (іноді можуть змінювати свій розмір), майже завжди атрибутом їх зовнішності є дуже великий ніс. Мають природу каменю (народжуються зі скелі), перетворюються на камінь на сонці. Харчуються м'ясом, часто пожирають людей. Живуть по одному в печерах, лісах або під мостами.)

4. Бесіда.

Чим та чому відрізняються головні герої твору від міфологічних персонажів?

Чому, на вашу думку, події розпочинаються в лісі?

Яка небезпека чекала на Маму та її синочка на болоті?

Розкажіть про дівчинку Тюльпанну. Яких героїв інших казок вона нагадує?

Опишіть зачарований сад Старого Пана.

(Стежка привела героїв до стрімкої гори, такої високої, «що її вершина губилася у високості» [7, с.10]. На запрошення вельможного пана, що визирав з відчинених дверця, подорожні дряпаються по мотузяній драбині нагору. Персонажів повісті-казки Туве Янсон драбина пов'язує з божественним началом, тому що в образі Старого Пана вгадується Бог-Творець. Драбина веде героїв по вертикалі, своєю нижньою частиною вона приймає тих, хто знизу, верхньою ж підносить на висоту. Герої, які ще хвилину тому гірко плакали і потребували допомоги і захисту, потрапляють «до чудової місцини» [7, с.13], дивовижної сакральної сфери, яка перенесена в казковий простір. Важливими ознаками райського місця виявилось світло: «Назустріч ударили промені яскравого світла» [7, с.13] та дерева, «всіяні небаченими плодами й квітами» [7, с.14]. Авторка акцентує увагу на створенні сяючого світлом простору: райська долина вражає яскравими кольорами, де квіти переливаються «неймовірними барвами», а розлогими левадами дзюркотили «різнокольорові струмки із золотистим піщаним дном» [7, с.14]. Елементи зображеної письменницею долини є не тільки тлом зображуваних подій, а й виступають смисловим еквівалентом емоційного стану героїв: «Усі забули про свій смуток...» [7, с.14]. Знаками райського простору є його віддаленість, недоступність для ворожого втручання, розташування на високій горі, незвичайне світло, неймовірні джерела посеред долини, квітучий сад. Це принципово обмежений і навіть дуже вузький світ, який не збігається з оточуючою дійсністю, а утворює всередині її обмежену кордонами сферу. Властивістю райського буття є його незмінність. У ньому все повинно бути досконалим, в Едем не повинна втручатися реальність простого людського існування, тому що весь уклад життя, уся моральна атмосфера цього кола старанно захищена, по-особливому рафінована та ідеалізована. У Туве Янсон Старий Пан «ретельно зачинив дверця, щоб жодні вороги не змогли прослизнути досередини» [7, с.13]. Двері з одного боку захищають долину від реального світу, з іншого – впускають у сакральний світ).

Чому герої вирішують покинуте таке чарівне місце?

(Ближче до центру чарівної долини герої помітили, що сонце виявилось несправжнім: «То була велика лампа з торочками із золотистого паперу» [7, с.14]. Радісний настрій подорожуючих знову змі-

нюється смутком. Але виявляється, що втручання Старого Пана цілком необхідне, щоб герої глибше пізнали як нинішнє становище, так і мету своєї мандрівки: «Нам хотілося побудувати хатку під справжнім сонцем» [7, с.14]. І Старий Пан дає Мумі-тролеві та його друзям важливу пораду: скористатися «жолобом, що протинає гору наскрізь і виводить просто під сонце» [7, с.16]).

Що приніс героям «похмурий і пустельний» берег?

Чому Мурашиному Левові не вдалося згубити Маму Мумі-троля?

Хто допоміг дістатися «похмурої й непривітної» землі? Чи дійсно ця невідома земля принесла подорожнім самі тільки прикраси?

Яка роль хлопчика з вогняно-червоним чубом у подальшій подорожі героїв?

5. Творча розповідь зі зміною особи оповідача і включенням авторського тексту.

Розкажіть про повінь, яку спостерігають герої твору.

Що ви знаєте про пляшкову пошту? У яких самостійно прочитаних творах ви зустрічали подібні епізоди?

Чим, на вашу думку, цікава в повісті-казці постать Марабу?

Чим завершується пошук мумі-тролями будиночка та Тата Мумі-троля?

Що виявилось найважливішим результатом пошуку?

Чи змінюються герої упродовж мандрівки?

6. Опрацювання понять «літературний герой», «літературний персонаж», «головні та другорядні герої».

III. Підсумок уроку

Що об'єднує казку-повість «Маленькі тролі і велика повінь» з вивченими раніше народними та літературними казками?

Прокоментуйте епіграф уроку.

Згадайте, в який для світу час Туве Янсон написала повість-казку? Чи помітили ви факти з реального життя письменниці?

Чому в назві твору Туве Янсон акцентує увагу на великій повені, а не на інших подіях? Чи справедливо це?

IV. Домашнє завдання

Перечитати сторінки повісті-казки, присвячені подорожі Мумі-троля та Чмиха незнамою стежиною.

Індивідуальне (групове) завдання. Знайти в тексті твору епізоди, пов'язані з образом Втраченого Дому, й визначити їх роль у повісті-казці.

Урок 2

Тема уроку: Т.Янсон «Комета прилітає». Мандрівка Мумі-троля та Чмиха незнаною стежиною. Домашній Всесвіт мумі-тролів

Мета: розглянути розділи твору, присвячені мандрівці героїв незнаною стежиною; формувати навички роботи з підручником, виразного читання, знаходження та узагальнення інформації, вміння висловлювати свої думки, узагальнювати; виховувати пошану до загальнолюдських цінностей.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: тексти повісті-казки «Комета прилітає», малюнок-схема «Домашній Всесвіт мумі-тролів».

Епіграф: ...Жити без цього неможливо.

Т.Янсон

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Назвіть основні особливості повісті-казки.

Чому твір «Маленькі тролі і велика повінь» є повістю-казкою?

Поясніть особливості понять «літературний герой», «літературний персонаж», «головні та другорядні герої».

Назвіть і дайте коротку характеристику головних та другорядних героїв повісті-казки Туве Янсон «Мумі-тролі і велика повінь».

II. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда.

Чи сподобався вам Чмих? Яку стежину він знайшов?

Чи дійсно важкою виявилася мандрівка «небезпечною дорогою»?

Опишіть печеру, яку знайшло маленьке звірятко. Чому перли, потрапивши до печери, «стали набагато більшими і справжнішими»? Чому про свої знахідки герої (Мумі-троль і Чмих) не захотіли нікому розповідати, але час від часу говорили про них загадками?

З чого розпочалася і чим завершилася мандрівка в повісті-казці «Маленькі тролі і велика повінь»? Розкажіть про долину, в якій мешкали «щасливі маленькі істоти».

Створення малюнка-схеми «Домашній Всесвіт мумі-тролів»

(Важливою структурною частиною образу Дому є місце його знаходження. Це той особливий «дух

місця», який оточує будинок. Долина, у якій мешкали герої повісті-казки, «... була дуже гарною. Її населяли щасливі маленькі істоти та великі зелені дерева. Левадами протікала Річка, робила закрут навколо блакитного будиночка Мумі-тролів і бігла собі далі в інші долини, де також мешкали маленькі істоти, дивуючись, звідкіль це вона береться» [7, с.2]. У Долині росло розлоге дерево, Мама обклала всі грядки черепашками, а Тато побудував місток через річку. «Я знав, що у нас є Долина, річка і гори, але навіть не здогадувався про море», — говорить Мумі-троль. Образ Дому для Мумі-троля розширюється до поняття планети, коли він оглядав похмурий краєвид і думав: «Як же, напевно, потерпає від страху Земля, спостерігаючи за наближенням палаючої вогняної кулі!» [7, с.43]. Мумі-троль зробив висновок, що «страшенно любить увесь світ з лісами й морями, вітрами й дощами, сонячним сяєвом, травами й мохами, а ще про те, що жити без цього неможливо...» [7, с.33]).

Опишіть будиночок мумі-тролів. Яке місце в ньому, на вашу думку, було найважливішим?

(Коментар до малюнка-схеми. Тато Мумі-троль збудував великий будинок з трьома кімнатами – небесно-блакитною, сонячно-золотою і в цятку: «Схожий він на кахляну піч, дуже гарненький, вимальований у блакитний колір» [7, с.30]. Для героїв він найгарніший у світі; іншого їм не треба ще й тому, що старший Мумі-троль вірив: вони всі там будуть жити. Зведення дому уявляється як акт упорядкування початкового Хаосу. Особливим змістом будинок наповнюють не тільки ті, хто в ньому живе («щасливі маленькі істоти»), але й стіни дому, його внутрішня організація. Кожна кімната – це свій особливий світ. У фольклорних казках зазвичай центром дому було домашнє вогнище, яке уособлювало тепло, життя. У Туве Янсон Мама Мумі-троль на кухні пакувала перекуску для кошика, «потім зачерпнула з однієї бляшанки жменьку карамельок, а з іншої досягла два яблука, ще доклала в кошик чотири маленькі учорашні ковбаски та пляшку домашнього морсу, який завжди стояв наготові на полиці над плитою» [7, с.2]. Дощової ночі Тато Мумі-троль, запросивши тепер уже безпритульного Ондатра посмакувати вином, «прослизнув на кухню, навпомацки відчинив шафу, простягнув лапу за пляшкою яблучного вина» [7, с.6]. Поспішаючи додому, Мумі-троль згадав, про що таке надзвичайно важливе в неділю казала Мама. І хоча це тільки пудинг, і в порівнянні з кометою виявляється «дитячими витребеньками» [7, с.18], але саме він асоціюється

з образом Дому, де все рідне і зовсім нічого боятися страшної Комети. Наближаючись до Долини, Мумі-троль вловив «розкішний запах щойно спечених пиріжків» [7, с.37], потім «запах пиріжків став відчутнішим» [7, с.37]. У цей час на кухні Мама Мумі-троля «прикрашала збитими вершками високий багато-ярусний торт» [7, с.38]. Сім'я Мумі-тролів зі своїми численними друзями збирається на ґанку «смакувати вином» [7, с.6], снідати й розмовляти. Будиночок, побудований Татом, – це простір усієї сім'ї.)

Чи нагадує дім мумі-тролів людське житло?

Як Ондатр пояснив втрату своєї домівки?

Чи загрожує небезпека будиночку мумі-тролів? Як про це говорить Ондатр?

Доповнення малюнка-схеми

(Ондатр вибудував на ґанковому столі цілий Всесвіт: «Ось Сонце, – розтлумачував він, показуючи на цукерничку. – Сухарики – це зірки. Ось ця округлина – Земля. Бачите, яка крихітна! А Всесвіт такий велетенський, що не має кінця й краю. І чорний, як ніч. Угорі, в темряві, нипають небесні чудовиська: Скорпіон, Ведмедиця, Овен... Інша Сонячна система уже не поміститься на вашому столі. Вона ген далеко поза його межами... З того, що я розповів, можна збагнути, як мало важить для Всесвіту, загине Земля чи ні» [7, с.7]. Земля – це «свій» звичний світ, натомість Всесвіт – «чужий», далекий. Продовжуючи традицію фольклорної казки структурувати простір на «свій» і «чужий», Туве Янсон створює образ Всесвіту в усіх його протиріччях, перехідному стані одного в інше. За цим, здається, чарівним маленьким світом будинку, Долини, які зображені в казці, стоїть глобальний світ вселенського масштабу: «Всесвіт такий великий... » [7, с.5]).

3. Індивідуальне завдання. Знайдіть у тексті твору епізоди, пов'язані з образом Втраченого Дому. Яка їх роль у повісті-казці?

(Через вікно, яке є традиційним просторовим образом, впливається зовнішній простір, розширюючи тим самим межі будинку. Вдивляючись у темряву за вікном ганку, Ондатр мовив: «Якийсь неприродний цей дощ» [7, с.6]. У світ казкової утопії у Туве Янсон входить мотив трагічності життя. В онтологічному плані «Дім» і «Втрачений Дім» пов'язані з соціокультурним простором людини, у якому, як у дзеркалі, відображені суспільство й історична епоха. Тема «Дому» стає ідейним фокусом, який збирає в себе думки про культурні традиції, гуманізм. Мотив «Втраченого Дому» нерозривно пов'язаний з мандруванням і поневіряннями. В повісті-казці «Маленькі тролі і велика повінь» в пошуках дому і тата Мумі-троля і його мама бачили численних постраждалих: «Уздовж усього берега потерпільці палили вогнища, грілися коло них і готували їжу, бо більшість із них zostалися без даху над головою» [7, с.30]. Жажлива повінь зруйнувала будинки: «Потік води ніс м'яке крісло, воно вигойдувалося на хвилях, інколи зачіпаючись за верхівки дерев, що стирчали з води, і знову пливло далі, зірване течією. На кріслі сиділа мокра кішка з п'ятьма такими ж мокрими кошенятами» [7, с.24]. Тата Мумі-троля герої побачили на одній з найвищих гілок велетенського дерева, яке бере участь у таїнстві створення тимчасового захисту. У соціальному

плані проблема втрати дому загострюється завжди, якщо суспільство знаходиться на переломному етапі. Намагаючись захиститися від падіння комети, персонажі повісті «Комета прилітає» стали біженцями: «Дрібна живність та повзики, мишачі родини й тролі-моховички, лісові звірята – усі втікали з Долини Мумі-тролів. Одні йшли пішки, інші, більш налякані, бігли стрімголов, а великі родини пхали тачки чи тягнули навіть вози, дехто й свій будиночок прихопив» [7, с.34]. Герої позбавлені свого будинку, тому приречені на бурлакування, на пошук центру світової системи, яка розпалася. Дім як фізичний побутовий простір, мікрокосм у Туве Янсон перестав бути сталою категорією: він може втратити свою гармонію, зруйнуватися: «Почалося велике переселення... мама метушилася по хаті, шукаючи то мотузку, то обгортковий папір, спорожнила льох і зняла з вікон гардини. Шухляди зі столу громадилися на підлозі, постільна білизна лежала купою на підвір'ї. Мумі-тато вантажив на тачку валізи, клунки, торбинки, кошики й пачки» [7, с.39]).

Як сприйняли мумі-тролі слова про небезпеку? Яке рішення приймають Тато й Мама?

Чому чергову мандрівку називають Великою подорожжю?

III. Підсумок уроку

Чи змінюються герої під час «маленької» мандрівки небезпечною стежиною?

Перечитайте епіграф уроку. Що означає для Мумі-троля поняття Дім? Як змінюється ставлення героя до Домашнього Всесвіту упродовж прочитаних вами повістей-казок?

Слово вчителя. Для Туве Янсон поняття Дім завжди мало особливе значення. Ставши дорослою, вона збудувала на острові Клувхару (вона називала його Хару) невеличкий будиночок, протягом тридцяти років поспіль їздила туди, щоб займатися творчістю під шум хвиль і шелест трояндових кущів, що росли біля будинку.

IV. Домашнє завдання

Перечитати сторінки повісті-казки про мандрівку до Обсерваторії.

Індивідуальне (групове) завдання. Дослідити перші ознаки появи комети та як змінювалася Самотня зірка упродовж твору.

Урок 3

Тема уроку: Чарівність художнього світу твору Т.Янсон «Комета прилітає». Утілення в героях твору ідей доброти, щирості, сімейних цінностей

Мета: продовжити текстуальне дослідження повісті-казки «Комета прилітає», розглянути пригоди героїв на шляху до Обсерваторії, розкрити особливості створення образу Комети; розвивати образне мислення, творчу уяву, навички переказу, коментування ключових епізодів; виховувати любов до книги, вдумливих читачів.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: схема-малюнок «Мандрівка мумі-тролів (Велика Подорож до Обсерваторії)» (І частина), схема-малюнок «Самотня зірка з вогненним хвостом...»

Епіграф: А подорож справжня, розумієш?

Т.Янсон

I. Актуалізація опорних знань

Хто першим помітив зміни, що сталися навколо?

Яке «жахіття» побачив Мумі-троль на ранок?

Чи відчув Мумі-Тато зміни в довкіллі?

Як почуваються в цей день Чмих і Мумі-троль?

Чому добування перлів видалося враз безглуздим заняттям? Чому розмовляють пошепки?

Розкрийте зміст слів Мумі-троля: «А подорож справжня, розумієш?»

II. Вивчення нового матеріалу

1. Прокоментуйте ситуацію та позначте на малюнку-схемі місця, в яких побували герої.

«Мумрик у старому зеленому капелюсі і з лυлькою в роті...»;

«Лускате тіло, що з шерехом... пересувалося по камінні»;

«Глянув на небо, зазирнув у сачок, відкрити покришку баночки з жуками і теж зазирнув досередини»;

«...Налітає, мов буря, величезні крила вдарилися в скелю, а навколо стало темно»;

«Тепер від неї, без сумніву, нічого не залиглося...»

«...Метушилися навкруги, шастали вгору і вниз блискучими латунними сходами, щось регулювали, щось відкручували, щось вимірювали, час від часу записуючи покази до нотатників».

2. Бесіда. Опрацювання малюнка-схеми «Самотня зірка з вогненним хвостом».

Розкажіть про Обсерваторію, яку побачили герої.

Що дізналися мандрівники про комету, яка загрожує Землі? Як сприймали професори її появу?

Чому так по-різному ставилися мімі-тролі й вчені до зірки?

3. Індивідуальне завдання. Дослідити перші ознаки появи комети та як змінювалася Самотня зірка упродовж твору.

(Коментар до малюнка-схеми. Ондатр, безпритульний філософ, зробив висновок, що дощ якийсь неприродний, Мумі-Тато відчув запах фосфору, Мумі-троля налякав сірий колір всіх речей. Здавалося, Земля застигла в німому мовчанні, хмари нависли над горами, «у саду не ворухився жодний листочок» [7, с.8]. Нюхмумрик назвав ім'я небезпеки і пояснив, що «Комета – це самотня зірка з вогненним хвостом, яка втратила глузд і метається Всесвітом» [7, с.10]. Небо втратило свій такий

звичайний для героїв блакитний колір і забарвилася неприродним багрянцем: «Вона (комета) прямувала до Землі, до всіх живих істот, котрі її населяли» [7, с.17]. На відміну від професора, який захоплюється смертоносним небесним тілом, Чмих із жахом помітив, що серед зірок «... щось сяяло, схоже на недобре червоне око» [7, с.18].

Ламаючи правила стосовно умовності часу в казках, Туве Янсон вказала день та годину падіння комети: «сьомого серпня о 20:42, можливо на чотири секунди раніше» [7, с.18]. Починаючи з 7:53 рівно третього серпня час у казці почав відігравати особливу роль: він прискорив дії персонажів, спостереження героїв за кометою відображають зміни зовнішнього вигляду смертельно небезпечної зірки, неба, Землі. Спочатку комету названо невизначеним «щось», потім з'явилися передвісники її появи – «моторошні червоняві сполохи» [7, с.18], «четвертого серпня... сонце заслонила дивна тінь» [7, с.19], потім небо змінило барву і «стало червоним» [7, с.19]. Туве Янсон змалювала надзвичайну тишу в природі, на фоні якої «непорушно зависнувши у повітрі... над мовчазним сонним лісом гаряче світилася комета, віщуючи біду» [7, с.24]. Немов прима-ра, насувалася зірка смерті: «Учора була завбільшки з мурашине яєчко, а нині – як апельсин» [7, с.27], а п'ятого серпня висіла над лісом «завбільшки з ко-лесо до воза, оторочена вогненними язиками» [7, с.29]. «Палаюча вогняна куля» [7, с.33], «збожеволіла зірка з вогненным хвостом» [7, с.34] в короні з вогненних язиків поступово стала загрозово великою. Паралельно з описом комети Туве Янсон використала асоціативні образи: нашість коників-стрибунців (сарани), яка знищила весь чудовий ліс, і «дерева перетворилися на голі, обдерті від кори цурпалки, а під ними чорніла знищена земля» [7, с.35]. Чмих назвав ще й інші складові «катастрофи номер один»: «чума, землетруси... цунамі, циклони і таке інше» [7, с.35]. Катастрофою номер два став ураган: спочатку це був звичайний різкий вітер, та згодом він набрав сили і сягав уже п'яти – шести балів... Циклон!» [7, с.35]. Сьомого серпня комета виросла до велетенських розмірів, а вогненні язики в її короні побіліли й засліплювали неймовірно яскравим світлом. У повісті-казці Туве Янсон очікувана подія відбулася о восьмій годині сорок дві хвилини та чотири секунди: «Скелю теліпало і трясло, комета завивала, немов від страху, а може, то Земля нажахано кричала...» [7, с.43]).

Яке рішення приймає Мумі-троль після відвідин Обсерваторії? Чи згодні ви з думкою героя?

III. Підсумок уроку

Чому в казковому світі Т.Янсон з'являється відчуття катастрофи?

Чи згодні ви з думкою письменниці про те, що «жодну дитину не зацікавить казка, яка не лякає»? Наскільки жакливою є небезпека, яка загрожує всім живим істотам Землі?

Кому, на вашу думку, більше уваги в казці приділяє письменниця – мумі-тролям та їхнім друзям чи комети?

Чи є вибір у героїв твору: продовжити подорож чи відмовитися від неї? Чим мандрівка мумі-тролів відрізняється від подолання шляхів гатіфнатами?

Під час війни, на думку Туве Янсон, помирає колір. Чому Янсон супроводжує свій твір малюнками? Яка їхня особливість? Які малюнки ви хотіли б додати? Якими будуть їхня тональність, фарби?

IV. Домашнє завдання

Перечитати сторінки повісті-казки Т.Янсон, присвячені зворотньому шляху героїв (від Обсерваторії до рідного Дому).

Підготувати і представити ілюстрації (малюнки, аплікації) до повістей-казок Туве Янсон.

Індивідуальне (групове) завдання. Назвати і прокоментувати епізоди, в яких герої стикаються з водною стихією.

Індивідуальне завдання. Мертва вода в повісті-казці «Комета прилітає».

Урок 4

Тема уроку: Зворотний шлях героїв від Обсерваторії до рідного Дому. Жива та мертва вода в казковому світі Т.Янсон

Мета: у ході текстуального дослідження допомогти учням осягнути основні думки твору, зрозуміти особливості художнього світу, створеного письменницею; розвивати образне мислення, творчу уяву, формувати навички переказу, коментування епізодів; виховувати повагу до загальнолюдських цінностей, сформованих людством упродовж тисячоліть.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: малюнок-схема «Велика Подорож до Обсерваторії» (II частина), малюнки учнів до повісті-казки Т.Янсон.

Епіграф: Мушля пам'ятає шум моря...

Т.Янсон

Хід уроку

I. Актуалізація знань

Представлення малюнків, аплікацій з використанням конструкцій: я намалював (-ла), у моєму малюнку з'явилися, я уявив (-ла).

II. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда.

Кого першим зустріли герої на зворотному шляху від Обсерваторії до рідного Дому?

Про що розповів Гемуль-ентомолог? Чи змінив він своє ставлення до Мумі-троля та його супутників під час другої зустрічі?

Яким виявилось знайомство з Хропсею та її братом?

Що об'єднало, здавалось би, випадкових зустрічних?

Як друзі ставляться до Комети?

Чому, незважаючи на наближення небезпеки, подорожні затримуються в крамниці, на танцювальному майданчику? Наскільки важлива роль Нюхмумрика під час балу?

2. Індивідуальне (групове) завдання.

Назвати і прокоментувати епізоди, в яких герої стикаються з водною стихією.

(Значна кількість подій казок «Маленькі тролі і велика повінь» та «Комета прилітає» Туве Янсон пов'язана з морем, водою. У долині Старого Пана текли різнокольорові струмки, трохи згодом після відвідін сонячної долини перед Мумі-мамою та її супутниками «розкинувся Океан» [7, с.16] із сонячною стежкою, що пролягла по воді. Персонажі долали й темне море, хвилі якого «бурунилися білими баранцями», і «клекотливі круговерті» води, яка невпинно прибувала. В усіх епізодах водна стихія оживала. До появи комети морські водорості метафорично уподібнюються лісу, а на піщаному дні «пісок був ніби гарно причесаний, прикрашений мушлями, рожевими всередині і білими зовні. Далі, перед чорною дірою, дно якої губилося у безодні, вода ставала темнішою» [7, с.3]. Щоб заспокоїти дітей, наляканих розповіддю Ондатра про Комету, Мумі-мама кличе їх до річки майструвати човники з очерету.)

Яку особливість образу води ви помічали в раніше прочитаних казках?

3. Індивідуальне завдання. Мертва вода в повісті-казці «Комета прилітає».

(Коментар до малюнка-схеми. У тексті казки «Комета прилітає» простежується також і протилежна тенденція – зображення не живої, а мертвої води. Першим сказав про чудовий потічок, який почав поволі пересихати, «ентомолог» Гемуль. Протиприродно мертвим виявилось й озеро, вода в якому «спала так низько, що воно перетворилося на мілку смердючу калюжу. Заболочені зелені водорості охляло обвисали з берегів» [7, с.21]. Чмих не знайшов питної води, натомість побачив лише глевкий намул на дні, а всі бідолашні водяні лілії погинули. Море, яке було прихистком для розкішних морських водоростей, що «колись погойдувалися у природній воді» [7, с.31], а тепер зів'яли й почорніли,

для риб, які, задихаючись без води, відчайдушно тріпалися в брудних калюжах, для всілякої звірини, для яскравих і барвистих, з численними зубцями й завитками мушель, нагадувало пустелю. Із загибеллю моря Нюхмумрик пов'язує кінець життя, яке існувало до появи комети: «Усе пропало! Не буде більше ні розваг під вітрилами, ні купання, ні улову великих щук! Не буде штормів, ані прозорі криги!» [7, с.30] Це небезпечно і для космосу, бо «місяць ніколи більше не милуватиметься своїм віддзеркаленням у тихій воді! І берег уже не берег...» [7, с.30]. Мертве море стало небезпечним і налякано Мумі-троля і його друзів, воно виявилось для них примарним світом, недослідженою частиною простору з високими скелями, розпадаючими, «небаченими чудовиськами» [7, с.33], що чатували у багнюці, з дном, що стрімко обривалося углиб просто перед ними, з безоднею «тіней та пар» [7, с.33], з велетенськими скелями піщаника, вершини яких колись були островами. Морське дно, вкрите сірою багнюкою, мертвий берег мало були схожі на море. І тільки велетенські глибоководні мушлі зберегли його шум. Нюхмумрик пояснив: «Це море. Мушля пам'ятає шум моря» [7, с.32].)

Як друзі сприйняли вигляд затонулого корабля? Чи не нагадає трагедія морського «бідолаги» долю Землі, яка чекає на небезпеку і потерпає від страху? (Планета, цей великий корабель для всіх живих істот, могла повторити долю затонулого чужого і мертвого судна, яке побачили герої на дні мертвого моря: «Бідолаха мав страшенно нещасний вигляд. Щогла зламалася, пробиті боки заросли мушлями та водоростями, такелаж забрала з собою морська течія» [7, с.31]. Тепер його чорне нутро стало ворожим для живих істот, воно прихистило в собі тільки велетенського спрута, найгірніше страховисько морів.)

Французький філософ Гастон Башляр писав: «Вода повинна главенувати над Землею. Вона – кров Землі. Вона – життя Землі». Як ви розумієте ці слова?

Наскільки важливе місце займає у прочитаних нами повістях-казках Туве Янсон образ води? В чому ви вбачаєте символічну роль моря?

(Героям властиве бажання, щоб темна вода смерті стала водою життя. У Туве Янсон мертва природа моря змогла ожити: «Удалині, на самому небокраї, щось зблиснуло, і те щось ворушилося, немов живе. – Море повертається!» [7, с.44]. І як тільки небо почало набирати яскравішої барви і зійшло вранішнє сонечко, «раптом прокотилася хвиля, і море увійшло в свої береги» [7, с.44]. Образ моря у письменниці нерозривно пов'язаний із сонцем: «Що вище піднімалося сонце, то синішим ставало море. Хвилі заповнили всі глибини і западини, заспокоїлися, вляглися, стали акваріумними» [7, с.44]. У релігійній традиції небеса (еквівалент води) порівнювалися із дзеркалом. У Туве Янсон море неначе віддзеркалило те, що відбувалося в небесах, і навпаки: «Вся стрибуна, повзуча і плавуча живність, яка зуміла вціліти у напіввисохлому намулі, весело хлюпалася у прозорій воді. Водорості випросталися на дні й потягнулися до сонця. Над морем пролетіла ластівка, повідомляючи, що знову настав новий ранок» [7, с.44]. Тепер вже саме море

схоже на ковчег для живих істот. Одночасно думка письменниці асоціюється з традицією, у якій океан вважався першопочатком, з якого виникли Космос, Небо, Земля. У творах Гомера, Гесіода океан був прабатьком усіх богів і титанів.)

4. Бесіда.

Наскільки важливими є слова Нюхмумрика про те, що «мушля пам'ятає шум моря...»?

Чому друзі забирають з собою Гемуля-філателіста, адже «його товариство було досить обтяжливим»?

Який настрій панує серед живих істот, які населяють Землю?

Чому Нюхмумрик не може заграти пісеньку?

Назвіть катастрофи, які спричинила комета?

Упродовж останніх сторінок Туве Янсон декілька разів повертається до Чмиха. Про кого постійно згадує Звірятко?

Прокоментуйте слова: «Надійніше нікому про нього не признаватися, обмежитися лише натяком, що у тебе хтось є, хто тебе дуже любить». Чому так хвилюється Чмих?

Опишіть зустріч Чмиха з кошеням після подорожі до Обсерваторії. Яке враження на вас вона справляє?

Хто з героїв розуміє переживання Чмиха?

Що примушує крихітку кинути в ліс, що завмер у непорушності?

Чому звірятко почувалося щасливим, повернувшись до печери? Чи тільки родинні коштовності були цьому причиною?

Що допомагає друзям вистояти перед небезпекою? Чи можна повісті-казки Туве Янсон назвати ще й творами про те, як герої долають самотність? Відповідь аргументуйте уривками з тексту.

Чому саме печера стає прихистком для мумітролів та їх друзів?

(«Таку печеру можна знайти лише раз у своєму житті або ніколи» [7, с.4]. Печера є символом багатозначним. У стародавні часи в печерах проходили різноманітні посвячення, у кельтів вони асоціювалися з переходом в інший світ, у православних християн в монастирях означали духовний центр і місце зустрічі людини з богом. Тлумачення образу печери в міфопоетичній традиції пов'язане з уявленням про щось внутрішнє і сховане, що протистоїть навколишньому світу як невидиме видимому, темне (непізнане) світлому. Будь-який захищений простір, що асо-

ціюється з миром і спокоєм, несе в собі сутність поняття дому. Печера мислиться письменницею як захист від катастрофи, як повернення до материнського лона, що є джерелом «втаємниченості і спокою». У повісті-казці Туве Янсон печера схожа на середньовічний храм: красиві гладкі кам'яні стіни гроту тягнулися до отвору, схожого на кругле вікно, у якому виднівся блакитний шматочок неба. Здається, простір печери поступово перетікає через круглий кам'яний центр в небесний простір.)

Чому до гармонії Нюхмумрика знову повернулися всі звуки й тони – низькі та високі? Чому саме колесо лунає в печері?

Опишіть ранок наступного після падіння комети дня. Які деталі, на вашу думку, є найважливішими в даному описі?

III. Підсумок уроку

Яка основна думка втілена у фіналі твору?

Чому Туве Янсон велику увагу в повістях-казках приділяла мандрівкам? Що давало героям сили долати труднощі під час подорожі до Обсерваторії і в зворотному напрямку?

(Робота зі схемами. Рух – це природний стан персонажів, перш за все фольклору. Це стосується й головних дійових осіб повістей Туве Янсон: «Дивна річ – дороги та річки, – міркував собі Чмих, – дивишся їм услід – і відразу страшенно кортить опинитися деінде, піти за ними, аби побачити, де вони закінчуються...» [7, с.2]. Усі герої казок-повістей Туве Янсон перебувають якийсь час у дорозі: Мумі-троль та його Мама змушені шукати місце для зимівлі, замолоду багато подорожував Мумі-тата. Найближчі родичі мумі-тролів – гатіфнати (крихітні звірятка-тролі; невидимі майже для всіх, інколи вони поселяються під підлогами людських осель, і вечорами, коли в помешканнях стихає, чути їхню метушню) здебільшого подорожують навколо світу, ніде не спинаючись і нічим не переймаючись. Нюхмумрик мешкає «то тут, то там» [7, с.9]; мандрують двоє Гемулів: Гемуль-ентомолог, який цікавиться тільки комахами і навіть комету відносить до роду *Filiscrypus Chmychoqalonica* та Гемуль-філателіст, який бережливо впорядковує найцінніше – марки; одяг Гемулів – вони «завжди носять спідниці» [7, с.34] – нагадує плащі паломників, які подорожували до святих місць.

Весь розвиток сюжету йде зупинками, де на персонажів чекають різноманітні пригоди. Казкова зав'язка у народних казках зазвичай містить у собі біду, яка й стає причиною покинути рідний дім. На відміну від фольклорної традиції, у творах Туве Янсон відсутні ініціальні формули зачину, які поділяються на формули часу (хронологічні) та формули простору (топографічні). У повісті-казці фінської письменниці Мумі-тролі вирушили на пошуки втраченого будиночка й Мумі-тата. У казці «Комета прилітає» герої спочатку шукали новий Таємничий шлях, а потім організували нову дослідницьку експедицію для пошуку Обсерваторії в Самотніх Горах, щоб дізнатися про страшну комету, здатну знищити Землю: «Вибралися у подорож досліджувати грізні зірки» [7, с.9].

У моделі чарівної казки межа світів постає в різних художніх втіленнях. Однією з архаїчних форм є місток через річку, який поєднав Долину з новою «незваною стежиною», що в'юнко вповзала у найтемнішу гушавину лісу. «Небезпечна», «жахливо небезпечна стежка» [7, с.2] «в'юнилася то вгору, то вниз, ставала все вузкою, аж доки зовсім зникла – лише мох та папороть» [7, с.2]. На думку Мумі-троля, «стежка мусить кудись вести... Вона не може отак просто собі урватися» [7, с.3].

Шлях у поетиці Туве Янсон виникає як *пошук* (дому, батька, Таємничого шляху), *пізнання* (що таке комета і як вона може вплинути на Землю), *випробування* (подорож Океаном, бурхливим морем, водяним плесом на кріслі, на плоту гірською річкою, мертвим морем), *повернення* (в Долину до рідного дому).

Туве Янсон вважала, що дитячі письменники створюють казки задля власного задоволення. Коли вона писала першу казку, їй було 25 років. Від казки до казки вона змінювалася. Чи подорослішали ви, читаючи повісті-казки письменниці?

Чи вдалося Т. Янсон у творах сказати щось важливе про людину і життя? Якщо так, то що саме?

Які сторінки творів письменниці залишаться з вами надовго?

Список використаних джерел

1. Башляр Г. Вода и грезы. Опыт о воображении материи. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 1998. – 268 с.
2. Брауде Л. Ю. Скандинавская литературная сказка. – М.: Наука, 1979. – 208 с.
3. Гачев Г. Национальные образы мира. – М.: Наука, 1998. – 416 с.
4. Гузь О.О. Чарівність художнього світу твору Туве Янсон «Комета прилітає» (або «Капелюх чарівника», або «Зима-чарівниця»). – «Зарубіжна література в школах України», 2014, № 3, с. 27-31.
5. Пропп В.Я. Морфология сказки. – М.: Лабиринт, 1998. – 512 с.
6. Пропп В.Я. Фольклор и действительность. – М.: Наука, 1976. – 327 с.
7. Янсон Туве. Маленькі тролі і велика повінь. «Країна Мумі-тролів/ Книга перша». – Львів: Видавництво Старого Лева, 2004. – 352с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coollib.com/a/94254>
8. Ярмыш Ю. Ф. О жанре мечты и фантазии Радуга, 1972. – № 11. – 241 с.

В. О. Мележик,
заслужений учитель України,
вчитель-методист Гончарівської гімназії
Чернігівської області

Особливості зображення світу дітей в повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший»

Мета: ознайомити учнів з особистістю польського дитячого письменника Януша Корчака; здійснити аналіз твору, розкривши особливості світу дітей та його проблеми; виділити й схарактеризувати ключові моменти, зацентрувати увагу на специфіці зображення боротьби добра і зла у творі; характеризувати героїв; сприяти формуванню моральних цінностей.

Обладнання: слайд-презентація «Януш Корчак», відеоряд «Януш Корчак», фрагменти художнього фільму «Король Матіуш Перший» та мультиплікаційного фільму «Маленький король Матіуш».

Епіграф: *Добра більше, в десять разів більше, ніж зла.*

Я старався ростити дітей майбутнього.

Януш Корчак

Методичний коментар для вчителя

Повість-казку Януша Корчака «Король Матіуш Перший» доцільно використати для позакласного читання після вивчення казки Оскара Уайльда «Хлопчик-Зірка». Цей твір дидактичний, людинотворчий. Приклад життєвої позиції Матіуша та щирість і беззахисність дитини зрозумілі учням. Виховний потенціал твору базується на гуманізмі самого Корчака, чий людський і громадянський подвиг є прикладом для формування гуманізму і мужності.

Система завдань і запитань для текстового дослідження повісті-казки Януша Корчака «Король Матіуш Перший»

I. Створення проблемної ситуації

– Як ви думаєте, чи були б люди щасливими, якби уряд у державі очолювали діти?

– Чи готові діти брати на себе відповідальність за інших людей?

Подібні події зображені у повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший».

II. Стисле ознайомлення учнів з особистістю Януша Корчака (з використанням відеоряду або слайд-презентації)

– Януш Корчак разом зі своїми вихованцями пройшов дорогою скорботи до кінця. Із сиротинця виїшов, тримаючи найменших двох вихованців за руки і весь час нахилився до дітей, говорив їм щось. Свідки цієї останньої ходи пригадують, що він розповідав дітям казку – це була історія маленького короля Матіуша Першого.

III. З'ясування первинного враження від прочитання тексту

– Яке враження від прочитаної казки склалося у вас?

– Чи все ви зрозуміли?

– На які питання за текстом хотіли б отримати відповіді?

IV. Текстуальне дослідження повісті-казки

– Що ви дізналися про дитинство Матіуша? (Мати померла давно, а згодом і батько, король Стефан Мудрий. Хлопчик був дуже малим, ще не вмів навіть читати й писати, а вже став королем. Ним командували усі міністри, а сам він нічого не розумів в управлінні державою. Тому Матіуш поставив собі мету – стати справжнім королем, яким були його батько і дід. Але для цього потрібно було дуже багато знати, отже, треба було швидко навчитися читати, писати й отримати знання, необхідні кожному королю.)

– Матіуш був одночасно і королем, і дитиною. Чого найбільше хотів сам Матіуш? (Гратися з дітьми, бути таким, як усі, щоб з ним поряд були мама і батько. Дуже потребував допомоги. Не хотів бути королем дорослих.)

– Які накази короля Матіуша є такими, що їх може придумати тільки дитина? (Виготовити люльку висотою до стелі у подарунок дівчинці, видати учням цукерки та інші.) Як така державницька діяльність характеризує Матіуша?

– Визначте етапи перетворення Матіуша з «короля-дитини» на справжнього короля. Поміркуйте, чи залежить від віку статус справжнього державця, котрий головною метою свого життя вважає щастя своїх підданців?

Шлях Матіуша до справжнього короля

План

1. Утік з Фелеком на фронт і проявив себе як герой.
2. Допоміг війську здобути перемогу.
3. Уклав мирний договір з королями-сусідами, але не взяв з них контрибуції.
4. Подружився із Сумним королем, який розказав Матіушу про обов'язки короля і про справжні реформи, про парламент.
5. Знайшов серед королів друзів і заручився їхньою підтримкою у проведенні реформ.
6. Став королем для дітей, видав для них хороші закони.

– Які добрі справи зробив Матіуш для дітей? Чи оцінили це діти й чому?

(Видав наказ про організацію будинків відпочинку для усіх дітей, створив дитячий парламент, газету для дітей, організував звіринець; у кожному дворі згідно з його указом поставили гойдалки, каруселі, роздали подарунки дітям. Але всім догодити неможливо, тому було багато незадоволених. Крім того, діти слухали ще й дорослих, а ті не завжди підказували правильні речі. Як, наприклад, вийшло з навчанням для дорослих і роботою дітей, коли діти, не розуміючи, чим це може обернутися, вивели із ладу техніку і деякі заводи. Вони це сприйняли як гру, що насправді виявилось спланованою диверсією.)

– Як ви оцінюєте дії Матіуша? Що ви йому порадили б? (Матіуш занадто наївний і довірливий, він вірив у порядність людей і дуже розчаровувався, коли його підводили або навіть зраджували. Як король, мав би не просто догоджати дітям, а передбачити, що з цього вийде. Але йому бракувало досвіду.)

– Чому міністри не допомогли Матіушу уникнути помилок? (Поки юний король займався справами

так, як він їх розумів, міністрам ніхто не заважав грабувати країну й жити собі на втіху.)

– У творі Януша Корчака, як і в усіх казках, є добро й зло. З допомогою таблиці виявимо й схарактеризуємо ці два світи.

– Як ці світи між собою пов'язані? (Єдністю подій, їх розвитком.) Зробіть висновок: світ добра і світ зла зіставлені чи протиставлені?

– Як закінчується повість-казка? Чи можна такий фінал сприймати як поразку Матіуша? (Матіуша взяли у полон сусідні королі, тому що повірили зрадникові, й засудили до заслання на безлюдний острів. Зло тимчасово перемагає.)

– Якою, по-вашому, є авторська позиція, оптимістичною чи песимістичною? Аргументуйте свої відповіді. (Звертання до епіграфа. Януш Корчак, котрий усе своє життя був лицарем добра й справедливості, все ж вірив у перемогу добра. Він писав: **«Добра більше, в десять разів більше, ніж зла».**)

Світ добра	Світ зла
Матіуш, його батько король, старий лікар, Фалек, Сумний король, король Бум-Друм, його дочка Клу-Клу	Міністри, редактор-шпигун, молодий сусідній король, африканський жрець
Мир, щастя, здоров'я, добробут, взаємодопомога, чесність	Війна, розруха, підступність, лицемірство, хвороби, смерть

III. Рефлексія

– У чому, на вашу думку, полягають особливості зображення світу дітей та його проблем у повісті-казці Януша Корчака про Матіуша Першого?

– Хто, по-вашому, з героїв твору найбільше заслуговує на любов людей і чому?

– Якби Матіуш був вашим другом, що б ви йому порадили змінити у ставленні до дітей, дорослих, до людей у цілому? Чому?

– Що Януш Корчак засуджує своєю повістю-казкою «Король Матіуш Перший»? А що уславлює? Наведіть аргументи з тексту на підтвердження своїх висновків.

IV. Домашнє завдання:

Напишіть своєму другові електронного листа з порадою прочитати повість-казку Януша Корчака «Король Матіуш Перший».

Подаруйте своїм батькам **«Десять заповідей для дорослих з виховання дитини»** Януша Корчака.

Література та інформаційні джерела

1. Януш Корчак. Король Матіуш Перший. – К.: Школа, 2007.
2. Януш Корчак. Пригоди короля Мацюся. У 2-х частинах. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011.
3. Януш Корчак – YouTube. – Режим доступу. – www.youtube.com/watch?v=7kHFbiUoJ0M
4. Художній фільм «Король Матіуш Перший»
5. Мультиплікаційний фільм «Маленький король Матіуш» (2007)

Н. О. Меркунова,
вчитель зарубіжної літератури
Добровеличківський район
Кіровоградської обл.

Художнє втілення ідеї єдності людини й природи у повісті Е. Сетона-Томпсона «Маленькі дикуни»

Мета: поновити в пам'яті учнів відомості про життєвий і творчий шлях Ернеста Сетона-Томпсона; поглибити знання щодо творчої спадщини письменника; здійснити аналітичне дослідження тексту повісті Е. Сетона-Томпсона «Маленькі дикуни»; звернути увагу на авторське втілення ідеї єдності людини та природи; розвивати навички аналітичного читання; формувати вміння цілісно опрацьовувати авторський текст; сприяти вихованню любові до живої природи

Тип: урок-діалог

Обладнання: відеоролик «Звуки лісу».

Епіграф: ...в лісі робишся добрішим...

Е. Сетон-Томпсон

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка 2-го рівня домашнього завдання

Учні презентують власноруч виготовлені листівки.

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Пізнавати нове в житті, на уроках, відкривати в творах нові світи — це завжди велике щастя. Але не менш приємно, коли знову зустрічаєшся зі старими добрими друзями. Сьогодні на нас чекає така зустріч із письменником, чию творчість ви добре знаєте та любите — Ернестом Сетоном-Томпсоном. А ось твір, який сьогодні ми маємо опрацьовувати, для вас новий: це захоплива повість про хлопчиків, які понад усе любили природу. Ми з вами зануримося у веселий світ пригод та пізнання, спробуємо відповісти на питання, які порушує автор, та збагнути те послання, яке великий оповідач та натураліст залишив нам на сторінках свого твору, зрозуміти, чому ці питання залишаються такими важливими й для нас.

IV. Перевірка 1-го рівня домашнього завдання (першої складової) з метою актуалізації опорних знань

Що вам відомо про Ернеста Сетона-Томпсона?

У якій країні пройшло життя письменника?

Ким він був за професією? Як ви думаєте, чому він обрав саме її?

Як поєдналися в житті Сетона-Томпсона професійні та літературні інтереси?

Яке прізвисько й чому Сетону-Томпсону дали канадські індіанці? Як він його використав у своїй літературній діяльності?

Хто зазвичай є головними героями його творів? Чому?

Які герої творів Ернеста Сетона-Томпсона стали вашими улюбленцями? Чому?

V. Аналітико-інтерпретаційне дослідження тексту повісті

(Примітка. Відеоролик «Звуки лісу» демонструється на будь-якому етапі уроку на розсуд учителя.)

1. Бесіда на з'ясування первинного сприйняття тексту (перевірка 1-го рівня домашнього завдання, другої складової)

Чи всі прочитали текст?

Які почуття, думки викликала повість?

У кого виникло бажання вимкнути комп'ютер з іграми та опинитися разом із героями повісті в зеленому лісі?

Що в тексті повісті залишилося для вас незрозумілим?

Які питання ви б хотіли обговорити на уроці?

2. Окреслення часово-просторових рамок тексту:

Де відбуваються події твору? (У місті, в селі, у лісі.)

Чому автор не акцентує увагу на часі? (Головні герої — діти, а у дітей час спливає зовсім не так, як у дорослих.)

3. Виявлення жанрової специфіки твору

Давайте пригадаємо, який жанр називається повістю.

Повість «Маленькі дикуни» за жанром є автобіографічною повістю. **Теорія літератури: Автобіографія** — опис власного життя, власна біографія — жанр документально-художніх творів, частіше в прозі.

4. Бесіда на основі герменевтичних запитань

Як ви розумієте епіграф до повісті? Про яку криницю говорить Ернест Сетон-Томпсон своїм читачам? (До цього питання варто повернутися й у фіналі уроку).

Хто головний герой повісті?

Що любив Ян найбільше? Про що мріяв? (Любив досліджувати природу, читати про індіанців, мріяв про подорожі та пригоди.)

Як ви гадаєте, чому автора зацікавив саме такий герой? (Певною мірою, Ян — носій думок та почуттів автора. Окрім того, такий герой цікавий і маленьким читачам, адже кожна дитина завжди мріє про пригоди та подорожі, і дорослим, що зуміли зберегти хоча б трохи дитинне сприйняття світу.)

Чи був Ян щасливий у своїй родині? (Ні). Чому? (Його рідні не розуміли його, мало того, можна сказати, що хлопчик жив у ворожому світі: батько забороняв лісові прогулянки та жорстоко карав Яна, брат не цікавився пізнанням природи, книжками, а тільки новим одягом, мати була зайнята тільки молодшим братом.)

Чому Ян найбільше любив весну? Чим його любов відрізнялася від того, що відчували його однокласники щодо цієї пори року? (*«Небо і земля сповнювались шумом. Усе довкола вирувало, все хвилювалось, усе промовляло, але без слів. Крики диких гусей вабили й манили. Ян був у край збентежений, він і сам не розумів причини свого збудження. Лунали голоси, та він не міг їх розібрати; летіли вісті, та він не міг їх зрозуміти; все зливалось у невиразний гул. Тільки одне було ясно: йому страшенно хотілося втекти...»*) Ян відчував голос самої природи, але поки що не розумів його, проте відчував прагнення злитися з природою та утекти з «чужого» йому світу, де він мав жити за правилами, нав'язаними йому дорослими.)

Навіщо Ян будує собі хатинку в таємній долині? Чому нікому про це не розповідає? (Убога хатина стала його справжньою домівкою.)

Як ви оцінюєте випадок із карикатурами на директора, що їх намалював Ян на парті? Які риси виявив хлопчик, коли мужньо зізнався? (Ян, як і звичайна дитина, може бешкетувати та порушувати дисципліну, проте він порядна і чесна людина, тому й врятував товариша, зізнався в тому, що накоїв.)

Чому захворів Ян? (Він залишився абсолютно самотнім, навіть хатину його зламали. Хлопчик поступово вмирав у чужому для нього світі.)

Чому першими, хто помітив, що хлопчик хворий, були не батьки, а вчителі та однокласники? (Ян був непотрібний своїй родині.)

Чому Ян під час хвороби так і не зблизився з матір'ю? (Вона не розуміла його любові до природи, цікавості до кожного живого творіння, її цікавила тільки Біблія.)

Що відчував хлопчик, коли випадково вбив пташку? Чим важливий цей епізод? (Ян відчув справжній відчай та розкаяння. Потрібно довго навчатися любові до природи, усвідомленню, що кожна жива істота — то безцінний скарб. Інколи, це знання приходить через біль.)

Який світ відкривається Яну в селі? Чому він там опинився?

Чому першим справжнім другом Яна став Сем? (Хлопчик так само любив природу, захоплювався життям індіанців, прагнув пригод і вільного життя).

Яких дорослих зустрів Ян у новому для нього світі? Чим вони відрізнялися від його родини? (Родина Рафтенів, старий Каліб, бабуся знахарка — всі вони могли бути суворими, могли сваритися одне з одним, але їх об'єднувала велика любов до природи, до всього живого. Кожен із них подарував Яну великі знання про природу та її мешканців: бабуся розповіла про трави, Каліб та Рафтен навчили хлопчиків життю в дикій природі, як жили індіанці.)

Чому мешканці Сенгеру так відрізнялися від жителів міста Боннертона? (Автор підкреслює той факт, що чим ближче людина до природи, тим більше вона Людина.)

Чому навчився Ян у новому житті? (Ян ретельно вивчав природу, кожну рослину, кожну тварину. Його життя було сповнене любов'ю до всього живого та радістю пізнання.)

Чи можна сказати, що хлопчик знайшов «свій» світ?

Колективна робота зі створення схеми

«Художні світи повісті Е. Сетона-Томпсона «Маленькі дикуни»

Місто	Доля головного героя	Село. Ліс
Самотність Брак батьківської любові Неможливість пізна- вати світ природи «Чужий» світ		Друзі Справжня родина Природа Радість пізнання навколишнього світу «Свій» світ

Чому Рафтені дозволили хлопчикам жити в лісі як справжнім індіанцям? Виразно прочитайте епізод, в якому йдеться про те, як хлопчики будували собі вігвам. (Мудрі селяни знали, що найважливішим знанням у житті людини є насамперед знання про Природу, про довкілля. Доречно запропонувати учням пригадати епізод з повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», де герої грали в індіанців та порівняли з пригодами героїв Сетона-Томпсона.)

Як ви гадаєте, чому саме життя індіанців, так вабило хлопчиків? Пригадайте поему Генрі Лонгфелло «Пісня про Гайавату». Як текст поеми допоміг вам зрозуміти героїв повісті «Маленькі дикуни»?

Яким чином хлопчики, граючись, пізнавали світ природи та поступово перетворювалися на справжніх натуралістів? Аргументуйте свою думку цитатами з тексту. (Епізоди «Грязьовий альбом», «Як дивитися на мешканців лісу», «Індійські знаки», «Дивний єнот» та інші.)

Якою постає природа перед читачем на сторінках твору? (Велична картина природи, гармонія та єдність людини й природи, очищення людської душі під впливом життєдайної сили природи.)

Через які випробування пройшов Ян на шляху до права називатися «справжнім дослідником природи»? (Хлопчик не тільки пізнавав природу, він сам на сам зустрівся з риссю, витримав катування в полоні бандита, пішов на могилу з привидами, пройшов через Довге болото. Життя на лоні природи загартувало хлопчика й багато чому навчило.)

Поміркуйте, чому гра хлопчиків примирила ворогів? (Спілкування з природою, повернення до її витоків та часом небезпечні пригоди дивним чином вплинули на героїв: примирилися Сем з Гаєм, старий Каліб із Рафтенем.)

Чому саме Ян став Головним Вождем? Як ви розумієте слова старого Каліба: «Віднині, Ян, ти пройдеш скрізь, де тільки може пройти людська нога»?

VI. Підсумкова бесіда

Що, на думку автора, головне в житті людини?

Як тепер ви розумієте слова епіграфа до повісті?

Як жанр автобіографічної повісті допоміг вам краще зрозуміти авторський задум та постать самого письменника?

Яким чином епіграф до уроку перегукується з головним задумом письменника в тексті?

Що автор та його твір сказали особисто вам? Як ви гадаєте, в чому полягає актуальність творів Сетона-Томпсона?

VII. Підбиття підсумків уроку. Аргументація оцінок

VIII. Домашнє завдання:

Прочитати оповідання Рея Дугласа Бредбері «Усмішка», скласти 3-4 запитання до тексту.

Намалювати ілюстрації до оповідання Бредбері «Усмішка» на тему «Жахливий світ майбутнього».

Написати листа одному з героїв повісті Е. Сетона-Томпсона «Маленькі дикуни».

**О. О. Гузь,
С. О. Тіхоненко**
вчителі-методисти
м. Кропивницький

«Чайка, що летить до біло-червоного маяка»

Урок позакласного читання

за повістю Анни Гавальди «35 кіло надії»

Тема. Проблема самореалізації у поетичній прирці А.Гавальди «35 кіло надії».

Мета: формувати читацьку компетенцію школярів – зацікавити твором сучасної французької письменниці А. Гавальди «35 кіло надії», створити належні психолого-педагогічні умови учням для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного, формувати в них навички аналізу художнього твору з опорою на текстоцентричний принцип навчання; акцентувати увагу на актуальності порушених автором проблем, розвивати усне та писемне мовлення, творчі здібності дітей; виховувати високоморальну особистість, здатну до любові, поваги, оптимізму, ефективного використання і розвитку своїх природних задатків – самореалізації, до культурного мовного спілкування і проживання у гармонії з природою, собою і світом.

Обладнання: виставка книг сучасних авторів, листки мудрості, «книжне» дерево, постери, екологічне панно, учнівські ілюстрації до повісті А.Гавальди, індивідуальні картки та картки для групової роботи.

Тип уроку: урок-виклик.

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Учитель читає авторський сонет.

ЗОЛОТИХ РУК МАЙСТЕР

Буває так: не в радість нам навчання,
Щодень лиш додає нестерпних мук.
А разом з тим, безсонні є бажання:
Трудитися – не покладати рук.
Іди вперед, бо ти – великий майстер
Творити, розробляти щось нове.
Для тебе крила чайки і фарватер,
Ти ж здатен вдосконалити й старе.
Готов віддати ближньому останнє,
Звернути гори, марити у сні,
Пройти усі, усі випробування,
Летіти на запалені вогні.
Це є мета, без натиску і фальші,
Коли збуваються всі заповітні мрії наші.

– Про що йдеться у вірші?

– Визначте його тему, головну думку.

– Сонет має назву «Золотих рук майстер» і написаний автором під впливом прочитаного твору. Якого саме, ви не підкажете?

– Поясніть, будь ласка, назву сонета.

II. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань

– А які думки виникли у вас по прочитанні книжки Анни Гавальди? Поділіться ними, якщо бажаєте.

– Що ви підготували до сьогоднішнього уроку? Прокоментуйте свої малюнки.

– Прошу подивитися на книжкову виставку. Пригадайте прочитані і опрацьовані нами на уроках твори. Назвіть їх.

– Які з них залишили у вашій пам'яті і душі слід? Чому саме вони?

– А яке місце ви відвели б для «35 кіло надії»?

– Що дізналися про автора книжки? (Стислі учнівські повідомлення).

III. Оголошення теми уроку. Цілевизначення і планування

Тож спробуйте спрогнозувати і спланувати нашу спільну роботу на уроці.

Отже, рухаємося у визначеному нами напрямку.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

– Кому присвячені «35 кіло надії»?

– Прочитайте, будь ласка, початок повісті.

Учень читає.

«Я ненавиджу школу.

Ненавиджу її більш за все на світі.

Ні, навіть ще сильніше...

Вона зіпсувала мені все життя».

Учитель. Такими словами починається повість французької письменниці Анни Гавальди «35 кіло надії».

– Де, на вашу думку, криються корені ненависті хлопчика до школи?

– А яка вона, школа Франції?

Повідомлення учня «Система освіти у Франції» (випереджальне завдання).

У процесі історичного розвитку система освіти у Франції зазнала кількох реформ, проте основна структура залишилася без змін. Весь навчальний цикл поділяється на чотири великі етапи: дошкільна освіта або «материнська школа», початкова або фундаментальна школа, вторинна або середня школа і вища освіта.

Навчальний рік починається 10 вересня і триває до середини червня. Він поділяється на три триместри: перший – від вересня до Різдва, потім до Великодня у квітні, і до червня. Триместри мають короткі канікули по 10 днів і великі – 2,5 місяці.

Дошкільна освіта розрахована на дітей віком від 2 до 6 років. Вона є обов'язковою і безкоштовною. У початковій школі навчаються діти від 6 до 11 років. Вона є обов'язковою і навчання там триває 5 років: один рік підготовчий, коли діти починають вчитися читати і писати, два роки початкових класів та два роки середніх класів.

Цікавою особливістю французької школи є те, що класи там рахуються навпаки: 11, 10, 9,...2, 1 і випускний.

Французький коледж – це перший із середніх навчальних закладів, в якому учні проводять 4 роки – два роки для курсу спостереження (6-й і 5-й), та два роки для курсу орієнтування (4-й і 3-й). В кінці цього другого курсу деякі учні залишають коледж, щоб вступити до ліцею професійної освіти або в інші навчальні заклади професійної освіти, де вони зможуть здобути якусь професію.

Ліцей – це теж середній навчальний заклад, куди учні вступають після третього класу коледжу на три роки: другий, перший і випускний. У кінці навчання випускники здають іспит на ступінь бакалавра, який робить доступною для них вищу освіту.

– Які ланки освіти пройшов Грегуар? З якими успіхами?

– Який слід лишило навчання в школі у душі хлопчика? Що було цьому причиною?

Проблемна ситуація.

Грегуар, ненавидячи школу (йому там було абсо-

лютно нецікаво, його нудило навіть від самого запаху фарби, від нещирості дорослих та учнів), будучи невстигаючим учнем та маючи золоті руки, надіявся завжди і в усьому знайти підтримку діда Леона, сховатися у його закутку. Та одного разу дід сказав йому усе, що думає з цього приводу. При цьому він мудро зауважує хлопцеві, що щастя, яке кується в боротьбі, а не в постійній ненависті, злоби, в постійному нитті від своїх нещастя. *«Ось що я тобі скажу, друже: нещасним бути куди легше, ніж бути щасливим, а я не люблю, чуєш, не люблю людей, які шукають легких шляхів».* На завершення монологу дід вигукнув: *«Будь щасливим, чорт забирай! Роби що-небудь, щоб бути щасливим!»*

– Поясніть, будь ласка, «причину вибуху» діда Леона. Які його наслідки? Над чим задумався Грегуар?

– Що, по-вашому, означає бути нещасним? А щасливим? Чи поділяєте ви думку діда Леона? Чому?

– Чи можна бути щасливим у школі? Доведіть свою думку.

– Кому з героїв повісті належить цитата: «Недаремно прожитий той день, коли ти щось зробив своїми руками»? Чи стали вони девізом життя для Грегуара? Чи став він щасливим при цьому?

– Що зрозумів хлопчик після зустрічі з самовідданою вихователькою Марі? (*Те, що більше за все на світі йому стали цікаві його руки і те, що вони могли змайструвати*).

– А учителька мадам Даре була такою ж, як Марі? Яка її роль у долі хлопця? (*Мадам Даре була зовсім не така, як Марі. Грегуар «Ненавидів її голос, її кривляння, те, що вона вічно обзаводилася любимчиками. Але ... все-таки навчився читати, тому що дуже хотів зробити бегемота із коробочки від яєць зі сторінки 124». Йдеться про книжку «1000 справ для умілих рук», яку подарувала Марі своєму вихованцю на згадку*).

– Авторка вустами учня пише: «У моєї педагогічній характеристиці Марі написала: «У цього хлопчика голова, як решето, золоті руки і величезне серце. Якщо постаратися, із нього будуть люди». «Перший і останній раз за все моє життя працівник народної освіти сказав про мене добре слово». Які почуття викликають у вас ці слова? Над чим змушують замислитися? А що означає для вас самих похвала вчителя, рідних, друзів?

Прийом «Вихід із кадру».

– Оцініть ситуацію очима вчителя, станьте на його місце. Запропонуйте варіанти відповіді: як бути вчителю з невстигаючими учнями, котрі ненавидять школу? Як повернути утрачену любов учасникам навчально-виховного процесу?

– Чи вийшли люди з Грегуара? Дякуючи кому і чому? Які риси його характеру ключові?

– Коли сила думки допомогла Грегуару найбільше?

– У якому творі йшлося про силу думки? Як використав Кліві, герой Р. Шеклі, цю здатність людини?

– Схарактеризуйте образ діда Леона.

– З яким літературним персонажем ви могли б його порівняти? А Грегуара? (*Діти пригадують Конрада, Джима Гудзика, Оскара, Геню з «Паперового щастя» Л.Улицької та інших героїв*).

– Як змінилося життя родини у зв'язку з хворобою дідуса? Як це вплинуло на бабусю, батьків, хлопчика?

– А що взагалі ви можете сказати про батьків Грегуара? Як їхні стосунки впливали на сина?

– Пригадайте, на якого птаха мріяв перетворитися хлопчик. А до чого мріяв долетіти?

Проблемне питання.

– Чи можна порівняти мрійника з тією ж омріяною чайкою, а діда Леона – з біло-червоним маяком, який осявав шлях онука і допоміг-таки прилетіти до МРІІ?

– Яке пояснення б ви обрали для кольорів *білий і червоний*? Що вони символізують?

Учитель. Певно, що так, як ви пояснили. Білий колір – колір чистоти і надії, а червоний – колір любові. Як читачеві, мені впали в око ці символічні кольори і образи чайки і маяка. Адже надії Грегуара на краще, у батьків, у дідуса з бабусею – чисті, світлі. А маяк, думається, це дідусь Леон, який своєю любов'ю допомагає хлопчику здійснити найзаповітніші мрії. Чайка, хоч і жіночого роду, проте птах високого і красивого польоту. А людина часто мріє перетворитися на птаха, відірватися від землі і летіти над водами океану, споглядати світ з висоти пташиного польоту. Це таке щастя – летіти, окрилений любов'ю, до своєї мети! Головне, щоб знайшлася хоч одна людина, схожа на діда Леона! Хай на вашому життєвому шляху завжди будуть такі люди!

– Поясніть тепер, будь ласка, образну назву нашого уроку.

– Хто вам допомагає у скрутні хвилини життя?

– Які проблеми порушує Анна Гавальда? Кому кинуто виклик?

Робота з індивідуальними текстоцентричними картками.

Учням пропонуються картки з уривками твору. Завдання – визначити за поданим уривком проблему, яку порушує автор.

(Проблема батьків і дітей; роль учителя, школи у долі учня; проблема власного вибору і самореалізації особистості, розвитку творчих здібностей, взаємовідносин між учнями; значення підтримки і віри в успіх; проблема втрати тих, ким і з ким ми живемо).

V. Рефлексивно-оцінювальний етап

Рефлексія. Робота в групах.

Учні отримують картки з ілюстраціями до твору, виконують запропоновані завдання.

Підсумкові запитання.

– Що вас найбільше вразило в прочитаній повісті?

– Чи радите ви прочитати книжку А.Гавальди своїм одноліткам? Назвіть не менше трьох причин, цінностей, заради яких цю книжку варто прочитати.

Оцінювання навчальної діяльності.

VI. Підсумок уроку

Слово вчителя. Пропоную використати «книжне» дерево, до якого ми прикріпимо постер за прочитаними книгами, та екологічне панно, яке увінчаємо листям «мудрості».

Отже, ваші висновки.

Постер. Якщо хочеш дізнатися, як перетворити навчання з муки на радість і при цьому реалізувати себе, прочитай повість А. Гавальди «35 кіло надії».

Головна мудрість. ХОЧЕШ БУТИ ЩАСЛИВИМ – БУДЬ НИМ!

VII. Домашнє завдання

Творча робота на одну з тем: «Коли навчатися в школі цікаво?», «Людина, яка осяває мій шлях», «Що я роблю для досягнення своєї мети?», «Учитель у колі дітей, які ненавидять школу...»

Заключне слово вчителя. Я бажаю всім відчувати насолоду від перебування в школі і самого процесу навчання! Якщо кидаєте виклик навколишньому світові, будьте готові самі з цим впоратися. Шукайте власні шляхи самореалізації!

Євдокія Кашуба,
учитель-методист

Опорний заклад "Котелевська гімназія №1 імені
С.А.Ковпака" Котелевської селищної ради
Полтавської обл.

Вивчення повісті Еріка-Еммануеля Шмітта «Оскар і Рожева пані»

Тема: Ерік-Еммануель Шмітт «Оскар і Рожева пані». «Для життя є одне-єдине рішення – жити» (урок позакласного читання).

Мета: повідомити короткі відомості про письменника, розкрити зміст повісті, її художню своєрідність, навчити учнів цілісно сприймати твір, розвивати навички аналітичного мислення, виразного читання, уміння відповідати на проблемні запитання, виховувати людяність, прагнення до розуміння з батьками, рідними, з усіма людьми.

Обладнання: портрет Е. Шмітта, тексти повісті «Оскар і Рожева пані», відеоролик, буктрейлер до повісті.

Тип уроку: урок позакласного читання.

Епіграф: *Життя – таки дивний да-рунок.*

Е. Шмітт

Хід уроку

I. Вступ до уроку

1. Монолог письменника.

Доброго дня! Я – Ерік Шмітт, сучасний письменник, драматург, сценарист. Народився 1960 року в Ліоні в сім'ї вчителів. У юні роки вчився грати на фортепіано і готувався до кар'єри композитора. Але під час навчання в коледжі почав виявляти літературний талент, а тому поступово пожертвував музикою заради письменства. Вже перші п'єси, написані на початку 1990-х років («Ніч у Валоні» та «Відвідувач»), з великим успіхом були поставлені на сцені Королівського шекспірівського театру та відзначені міжнародною Премією Мольєра. З цього часу моя письменницька діяльність розквітає.

Я довго не вірив у існування Бога, аж доки на мій світогляд не вплинув один випадок. Так трапилось, що, подорожуючи Сахарою, я заблукав і мені довелося провести ніч у пустелі в цілковитій самотності. Це була містична ніч для мене, я багато передумав і, вийшовши звідти, переосмислив своє ставлення до Бога. Зараз я назвав би себе віруючим агностиком. Тепер, коли мене питають: «Чи є Бог?», я відповідаю: «Я не знаю, чи є БОГ, але я вірю!» На написання повісті про хлопчика Оскара мене наштовхнуло те, що я сам був серйозно хворим, і невідомо, як все могло закінчитись. Бувало, що я супроводжував людей на шляху до смерті, я бачив, як помирають люди. Звичайно, я міг взяти для книги дорослу людину, але взяв дитину. Яка різниця, в якому віці людина помирає? Вона все одно проживає ціле життя.

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Відеоролик.

– Який настрій викликав у вас цей ролик? (*Позитивний, радісний, після його перегляду хочеться жити.*)

2. Слово вчителя.

Є дар життя, але є і дар смерті, і обидва ці дари дані людині. І це невідворотно. Перед нами – маленька історія про хворого хлопчика, яка вмістила в собі високу філософію буття, смерті, страждання і яка нікого не залишає байдужим. Сподіваюсь, що вас ця історія також зворушить.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Словникова робота.

Агностик – людина, яка вважає, що пізнання світу неможливе в принципі, бо закони природи затемнені нашим світовідчуттям, а тому ми, на жаль, не здатні об'єктивно осягнути істину в питаннях існування Бога чи вічного життя.

2. Бесіда з учнями.

– Чим незвичайна будова твору? (*Повість написана у формі 14 листів десятирічного хлопчика Оскара.*)

Так, дійсно, ця повість належить до епістолярного жанру.

3. Словникова робота.

Епістолярний жанр – різновид художнього твору, що являє собою цикл листів одного або кількох героїв. У листах відображаються думки і почуття героїв, їх глибинний внутрішній світ.

4. Слово вчителя.

Головним героєм повісті є хлопчик Оскар. Про себе він написав: «... мені десять років, я підпалю кота, собаку, будинок (здається, навіть підсмажив червоних рибок), це мій перший лист до тебе, бо досі мені бракувало часу для навчання».

5. Бесіда з учнями.

– Яке враження справили на вас ці рядки-зізнання хлопчика? (Перед нами якийсь розбишака, безсердечний хлопчина.)

– Чи змінюється ваше ставлення до Оскара після того, як ви дізналися про його невиліковну хворобу? (Ставлення змінюється, бо Оскара шкода, хочеться, щоб він одужав, хочеться його підтримати.)

– Чому хлопчик називає себе кепським хворим? Поясніть цей вислів. (Він називає себе кепським хворим, бо відчуває, що ні операція, ні ліки йому вже не допоможуть, що він невдовзі помре.)

– Чи має Оскар підтримку? (Так, має в особі Рожевої пані Бабці-Ружи.)

– Хто така ця Рожева пані? (Рожева пані – це волонтер, яка допомагає хворим у лікарні, вона найстарша з тих, хто носив рожевий халат та надавав допомогу.)

– Чому саме їй довіряється Оскар, адже до нього в лікарню приїздить батьки? (Бо батьки, за словами хлопчика, виявляються слабкодушкими, вони не наважуються сказати йому страшну правду про його хворобу, а Бабця-Ружа розповідає багато цікавих історій про себе і ніколи не обманює хлопчика. Своїми розповідями Бабця-Ружа передає йому дуже важливі і повчальні послання, вони співвідносяться з життєвими ситуаціями, які переживає Оскар.)

– Яку пораду дає Бабця-Ружа хлопчикові? (Вона просить його писати листи до Бога, щоб він не почувався таким самотнім.)

– Що має просити Оскар у Бога? (Він має просити не матеріальні речі, а духовні, такі, як мужність, терпіння, просвітлення, милосердя до когось.)

– З яким першим питанням звертається Оскар до Бога? Зачитайте. («Тому, Боже, з нагоди першого листа (я тобі трохи описав свій стиль життя тут, у лікарні, де на мене тепер дивляться як на перепону медицині) хотів би просити відповісти на одне запитання: я одужаю? Скажи «так» чи «ні». Це ж нескладно. «Так» чи «ні». Непотрібне закреслити».)

6. Виразне читання вчителем уривка з повісті.

– Який сьогодні день, Оскаре?

– Що за питання! Ви не бачите мого календаря? Сьогодні 19 грудня.

– У моїй країні, Оскаре, існує легенда, яка стверджує, що протягом дванадцяти останніх днів року ми можемо спрогнозувати погоду на дванадцять місяців наступного року. Треба спостерігати за кожним днем, щоб отримати картину місяця в мініатюрі. 19 грудня характеризуватиме січень, 20 – лютий, і так далі, аж до 31 грудня, яке передвіщатиме грудень наступного року.

– Справді?

– Так каже легенда. Легенда про дванадцять чародійних днів. Я хочу, щоб ми з тобою зіграли в неї. Особливо ти. Від сьогодні ти спостерігатимеш за кожним днем, кажучи собі, що цей день дорівнює десяти рокам.

– Десять рокам?

– Так. Один день дорівнює десяти рокам.

– Значить, через дванадцять днів мені виповниться сто тридцять років!

– Так. Уявляєш?"

7. Продовження бесіди.

– Чому Оскар погодився грати в таку гру? (Бо він усвідомив, що йому залишилося жити всього 12 днів, і тому він вирішує впустити у свою свідомість Бога.)

– Які життєві етапи проживає у своїй уяві Оскар? Чи відчуває він серйозну відповідальність за кожен свій вчинок? (Юність, одруження, йому 30 – і це період відповідальності та турбот, між 40 та 50 він робить тільки дурниці, у 60 настала розплата за всі зловживання, у 70 і 80 він багато розмірковував над своїм життям, у 100 років він стомився, а в 110 йому здалося, що він помирає.)

– Чи зміг Оскар прожити своє життя за дванадцять днів повноцінно? Чи відчув він себе щасливим? (Так, зміг, бо за дванадцять днів він встиг зробити все, що здорова людина робить протягом усього життя. Його життя вмістило в себе юність, одруження, турботу про всиновлених дітей, кризу середнього віку, старість і підготування до смерті.

Він відчував себе щасливим, бо поруч була кохана дівчина Пеггі Блу.)

– Яке ще диво відбувається у свідомості Оскара завдяки Бабці-Ружі? (Оскар починає вірити в Бога.)

Зачитайте, як про це написав письменник.

– Ось вам день! Ось і ніч! Ось весна! Ось і зима! Ось Пеггі Блу! А ось Оскар! А це Бабця-Ружа! Скільки в нього снаги!

Я зрозумів, що в тому є ти. Що ти розкриваєш мені свою таємницю: щодня дивишся на світ так, ніби бачиш його вперше.

Тож я послушався твоєї поради і поринув у це. Вперше. Я споглядав світло, кольори, дерева, пташок, тварин. Я відчував, як повітря проходить крізь мої ніздрі і дає змогу дихати. Я чув голоси, які звучали в коридорі, як під склепінням собору. Я відчував себе живим. Я тремтів від чистої радості. Щастя буття. Я був зачудований.

Дякую, Господи, що ти зробив це для мене. У мене було враження, що ти взяв мене за руку і повів у серце таїни, щоб її споглядати. Дякую!

8. Слово вчителя.

Ще одним дивом можна назвати зміни у ставленні Оскара до батьків. Спочатку він їх ненавидів, а потім зрозумів та пробачив.

9. Продовження бесіди.

– Чому на початку повісті Оскар вважав своїх батьків легкодухами? (Батьки, дізнавшись про те, що лікарі зробили все можливе, і це не допоможе їхній дитині, розгубились, мати заплакала, батько не хотів, щоб Оскар бачив їх такими розгубленими. Вони не наважились сказати сину, що він скоро помре.)

10. Приклад орієнтовного заповнення таблиці «Павутинка дискусії»:

Чи сказали б ви Оскару, що він незабаром помре?

Так, неодмінно	Не сказали б
Аргументи	Аргументи
1. Дитина має знати, що її чекає попереду.	1. Чекання смерті страшніше за саму смерть.
2. Дитина має право на правду.	2. Краще померти раптово, не знаючи точної дати смерті.
	3. Нехай останні дні дитини будуть щасливими.
	4. Не треба засмучувати дитину думками про неминучу смерть.

Висновок: ми вважаємо, що не треба говорити дитині про неминучу смерть, тому підтримуємо позицію батьків Оскара.

11. Слово вчителя.

Ви не змогли дати одностайної відповіді: казати дитині правду чи утриматися. Говорити маленьким пацієнтам про смерть не можуть навіть лікарі, які працюють в «ОХМАТДИТ».

12. Повідомлення заздалегідь підготовлених учнів про «ОХМАТДИТ».

1-й учень.

Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ» МОЗ України – багатопрофільний діагностично-лікувальний заклад, який надає спеціалізовану висококваліфіковану медичну допомогу дитячому населенню України. Найбільша дитяча лікарня в Україні. Щорічно в стаціонарі на 620 лікарняних ліжках проходять лікування до 18 тисяч дітей; близько 20 тисяч отримують невідкладну допомогу в травматологічному пункті лікарні.

Щорічно в лікарні виконується близько 7 тисяч операцій. У відділеннях здійснюються всі види оперативних втручань, за виключенням кардіо- та нейрохірургічних.

Історія Національної дитячої спеціалізованої лікарні «ОХМАТДИТ» розпочалася у 1894 році, коли на кошти видатного підприємця та мецената М.А.Терещенка у Києві було відкрито Київську безоплатну лікарню для чорноробів та незаможних людей.

Як дитячий медичний центр «ОХМАТДИТ» функціонує з 1929 року.

В 1998 році були здійснені перші в країні пересадки стовбурових клітин у дітей, хворих на лейкомію. У 2002 році в лікарні було розпочато: лапароскопічні операції, оперативне лікування сколіозу із застосуванням системи «Міст»; використання біоімплантів при хірургічних операціях у новонароджених. Запровадження в практику інтенсивної хіміотерапії в п'ять разів збільшило позитивну результативність. У відділеннях дитячої онкогематології діти з різних регіонів України складають від 50 до 55%.

2-й учень.

Кожного року в Україні онкопатологією, серед

якої провідне місце займають лейкози, хворіють близько 1500 дітей. З них 250 потребують пересадки кісткового мозку. Для лікування цих дітей потрібно десь 100 млн грн. Наша держава забезпечує фінансування лише на 40%. Серед тих, кому необхідне лікування, своєчасно отримати фінансування, державне або спонсорське, можуть лише 10-15%. Решта приречені, адже лейкемія швидко прогресує.

Вартість препаратів для курсу хіміотерапії в нашій державі складає близько 10 тис. доларів. При пересадці кісткового мозку від рідних братів або сестер лікування обійдеться в 50 тис. доларів. При цьому за кордоном вартість лікування збільшується в 3-5 разів й може досягати 150-250 тис. євро, адже треба врахувати заробітну плату медичного персоналу, лабораторні дослідження, вартість процедур. На жаль, не кожна родина має можливість знайти такі кошти для лікування своєї дитини.

Лікарні «ОХМАТДИТ» у 2013 році вдалося зібрати від спонсорів та благодійних організацій більше 30 млн грн. Ці кошти були направлені на закупівлю ліків та проведення необхідних операцій дітям за кордоном, і це подарувало їм життя. Лікарі впевнені, що від милосердя кожного з нас залежить життя маленької дитини, адже чужих дітей не буває.

13. Продовження бесіди.

– Коли Оскар пробачив своїх батьків? *(Коли вони всією родиною святкували Різдво. Останнє в житті Оскара Різдво перетворилося на справжнє сімейне свято: свято жартів, теплих слів, різдвяних гімнів. Бабця-Ружа посприяла об'єднанню та порозумінню родини, і тому в листі до Бога Оскар висловив своє бажання так: «...нехай мої батьки залишаються завжди такими, як сьогодні ввечері. І я також. Це було чудове Різдво»).*

– Які деталі свідчать про те, що Оскар пробачив батьків? *(Хлопчик перед смертю намагався розтлумачити їм, що таке життя, що це подарунок, яким не можна нехтувати, бо це тільки в двадцять років здається, що в нас ще купа часу, потім ми майже готові позбутися його, і тільки в старості ми усвідомлюємо, яке воно коротке, і починаємо цінувати його.*

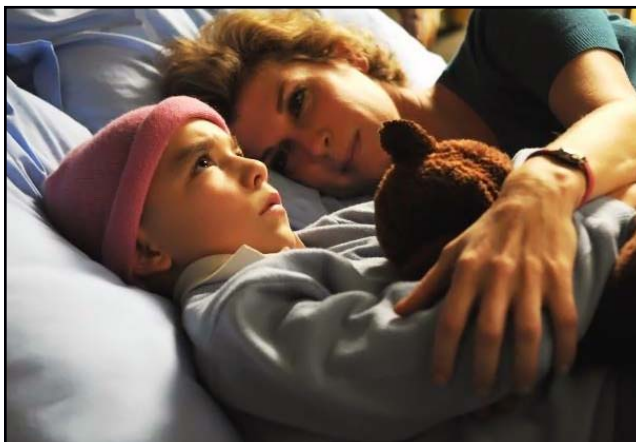
І ще одна деталь – Оскар помер в той момент, коли батьків не було поряд, бо не хотів завдавати їм болю, оберігав від моменту свого зникнення назавжди.)

– Кого ще перед смертю пробачив Оскар? *(Доктора Дюссельдорфа, який змушений був приховувати від пацієнтів-дітей невтішні діагнози і тому завжди ходив невеселий та боявся дивитися в очі дітям. «Не ваша вина в тому, що вам доводиться повідомляти людям погані новини, називати хвороби латиною та давати пояснення про невиліковність хвороби. Переведіть подих. Розслабтеся. Ви не Господь Бог. Не ви ж управляєте природою. Ви можете її лише підправити»).*

– Чому після розмови з Оскаром лікар його поцілував? *(Бо Оскар нібито зняв з лікаря вину за смерть маленьких пацієнтів, він зрозумів, що лікарі не завжди можуть врятувати життя.)*

– Прочитайте бажання, які висловлював Оскар до Бога в кінці кожного листа. Як вони змінюються від першого до останнього? Що зрозумів хлопчик? *(На початку листування Оскар просив щось тільки*

для себе, а потім для інших: батьків, Пеггі, бо зрозумів, що він сам може не тільки просити, але й дарувати.)

14. Слово вчителя.

Отже, ми бачимо, який складний шлях пройшов Оскар і як змінювалось його бачення і ставлення до світу: від егоцентризму маленького хлопчика до альтруїзму зрілого, дорослого чоловіка. Через свою хворобу, через усвідомлення того, що його скоро не стане, він починає думати по-дорослому, ставить перед собою серйозні питання та намагається дати відповіді на них.

15. Словникова робота.

Альтруїзм — безкорисливе прагнення до діяльності на благо інших; протилежність егоїзму.

Егоцентризм — нездатність чи невміння індивіда зрозуміти і врахувати чужу точку зору. Сприйняття своєї точки зору як єдиної існуючої.

16. Продовження бесіди.

— Коли Оскар написав найкоротшого листа до Бога? (Коли він зрозумів, що помирає.)

— Чому в цьому листі немає «P.S.»? (Бо хлопчик розуміє, що це останній лист, більше він не буде листуватися з Богом.)

— Чи було страшно помирати Оскару? (Ні, бо Бабця-Ружа навчила його не боятися смерті, і він насолоджувався кожним моментом життя.)

— Чи можемо ми сказати, що хлопчик помер щасливим? (Так, у його маленьке серце і розум вселились віра, любов і розуміння. Він помирає щасливий, адже відчув, що таке Бог.)

— За що дякує Бабця-Ружа Богові в тому листі, який вона написала після смерті Оскара? (За можливість спілкування з хлопчиком, за те, що їй вдалося скрасити його останні дні, за те, що вона навчила його не боятися смерті.)

Мудрі думки:

«Завжди є вихід». «Хвороба – як смерть. Це – даність. Вона не є покаранням». «Прожити своє життя за один день». «Потрібно боротися за свою любов». «Бог – не Дід Мороз». «Життя – таки дивний дарунок».

V. Підбиття підсумків уроку

1. Робота з епіграфом.

— Як ви розумієте слова епіграфа? Прокоментуйте їх.

2. «Палітра емоцій». Із поданого переліку вражень, почуттів підкресліть три слова, що відповідають вашому стану душі: *співчуття, натхнення, спокій, переживання, радість, щастя, легенький смуток, журба, розчарування, умиротворення.*

3. Слово вчителя.

В інтерв'ю Ерік-Еммануель Шмітт розповів про випадок, який трапився з ним на презентації «Оскара і Рожевої пані» в Брюсселі: «Під час автограф-сесії до мене підійшла мама з хлопчиком десяти років. Я був дуже збентежений тим, що бачив хлопчика, він був дуже збентежений тим, що бачив мене. Я запитав його: «Чому ти вирішив прочитати цю книжку?» Він відповів: «На обкладинці я прочитав, що в книжці йдеться про хвору дитину, яка помере. Книжка мене зацікавила». Я був дуже зворушений, потім глянув на матір і запитав: «Ви читали цю книжку?»

Вона відповіла, що ні. Я запитав чому і почув: «Тому що на обкладинці я прочитала, що книжка розповідає про хвору дитину, яка помере».

— Як би вчинили ви, побачивши книжку з такою обкладинкою?

Не поспішайте з відповідями, можливо, розібратися в цьому питанні вам допоможе перегляд буктрейлера до твору Е.-Е. Шмітта «Оскар і Рожева пані» (*див. на сайті журналу*).

Перегляд буктрейлера.

VI. Домашнє завдання: написати есе на тему «Життя – таки дивний дарунок».

Література

1. Богосвятська А.І. Буктрейлер як стратегія залучення учнів до читання // Зарубіжна література в школах України. – 2015. – №2. – С.2–6

2. Веремійчук О. Д. «День – маленьке життя». Вивчаємо твір Еріка-Еммануеля Шмітта «Оскар і Рожева пані» // Зарубіжна література в школах України. – 2015. – №2. – С.39–40

3. Гузь О. О., Тіхоненко С. О. Гуманістичні цінності в творі Еріка-Еммануеля Шмітта «Оскар і Рожева пані» // Зарубіжна література в школах України. – 2015. – №2. – С.7–9

4. Ткач І. О. Використання жанру інтерв'ю як засіб формування компетентного читача // Зарубіжна література в школах України. – 2014. – №7 – 8. – С. 51–53

5. Шмітт Е.-Е. Оскар і Рожева пані // Ерік-Еммануель Шмітт; з франц. пер. Олена Борисюк. – Львів: Кальварія, 2006. – 96 с.

Юлія Волкова,
вчитель зарубіжної літератури

Лариса Некіга,
вчитель зарубіжної літератури
Запорізької ЗОШ І–ІІІ ст. № 75

Агата Крісті – всесвітньо відома «королева детективу» Літературна вітальня

Мета: ознайомити учнів із життєвим та творчим шляхом Агати Крісті, сприяти створенню в уяві школярів образу талановитої письменниці, визначної особистості, яка залишила слід у культурному житті людства та серцях мільйонів читачів усього світу; розвивати читацькі компетентності школярів, критичне мислення, зв'язне мовлення; виховувати шанобливе ставлення до літератури, кращих зразків детективного жанру, творчості «королеви детективу» Агати Крісті.

Обладнання: фрагменти із кінофільмів за творами Агати Крісті, відеофільм «Біографія Агати Крісті», комп'ютерна техніка, комп'ютерна презентація, портретне зображення Агати Крісті, виставка книг письменниці.

Задіяні особи: учитель, 5 «біографів», 2 «літературознавці».

Хід заходу

Учитель. Сьогодні нашу літературну вітальню ми присвячуємо видатній англійській письменниці Агаті Крісті.

Гадаю, ім'я Агати Крісті добре відоме кожному з вас. Хтось, можливо, захоплюється детективами письменниці, хтось переглядав фільми за творами Агати Крісті.

Хто хотів би розповісти про свою зустріч із творчістю видатної письменниці? Поділіться враженнями.

Перегляд фрагменту із кінофільму за романом Агати Крісті

Обговорення

Чому, на вашу думку, багато детективних романів Агати Крісті екранізовані?

Які фільми за творами Агати Крісті ви дивилися?

Учитель. Англійську письменницю Агату Крісті вважають «королевою детективу». Вона – в п'ятірці найвідоміших у світі авторів детективів і найбільш публікованих письменників за всю історію людства (понад 60 детективних романів, 6 психологічних романів (під псевдонімом), 19 збірок оповідань і 16 п'єс). Її книги видані тиражем понад 4 мільярди примірників і перекладені більш ніж на 100 мов світу. Створені Агатою Крісті персонажі – детектив-професіонал Еркюль Пуаро та наділена дивовижною інтуїцією та спостережливістю Джейн Марпл із села Сент-Мері-Мід – завоювали величезну популяр-

ність, посівши місце в одній шерезі з такими героями, як Шерлок Холмс англійця А. Конан Дойла та Мегре французького Ж. Сіменона.

Особисте життя письменниці також схоже на детектив. За вісімдесят п'ять років у житті Агати Крісті траплялися події, гідні найбільш висококласного детективу. Зрада чоловіка і втрата пам'яті, доленосна зустріч в Іраку і титул леді, отриманий разом з орденом Британської імперії... Піаністка, медсестра, завзята мандрівниця, «королева детективу» Агата Крісті прожила відпущений їй Богом час насичено і яскраво.

Давайте перегорнемо окремі сторінки біографії видатної письменниці, яка залишила по собі такий значний слід у світовій літературі.

1-ий «біограф». Агата Міллер народилася у щасливій та дружній сім'ї Фредеріка та Клари Міллер у приморському містечку Торкі. Її ранні роки проминули в атмосфері затишку батьківського дому в маєтку Ешфілд. У «Автобіографії» Крісті писала: «В мене було щасливе дитинство. У мене був дім і сад, які я любила, розумна і терпляча няня, батько та

мати, котрі любили одне одного й були справді щасливі у шлюбі».

2-ий «біограф».

Її вважали не надто кмітливою. Мама і тато змушені були констатувати: на відміну від брата Монті і сестри Медж – живих, енергійних, які ніколи не лізуть за словом у кишеню, – маленька Агата тільки й робила, що губилася, ніяковіла і запиналася.

Не могла похвалитися Агата й успіхами в навчанні. Втім, у ту пору навчання для дівчинки було поняттям цілком абстрактним – навіть відвідувати школу не було ніякої необхідності. Панянок з малолітства готували виключно до вдалого заміжжя, тому їх навчали рукоділля, музиці, танцям.

3-ій «біограф». Агата абсолютно ігнорувала іграшки, які купувалися батьками, – вона могла годинами катати по садових доріжках старенький обруч. Пізніше Агата Крісті так згадувала ці ігри: «... Обруч по черзі перетворювався на коня, морське чудовисько і залізницю. Ганяючи обруч по стежках саду, я ставала то мандрівним лицарем в обладунках, то придворною дамою верхи на білому коні...».

4-ий «біограф». Одного разу няня, поспостерігавши за дівчинкою уважніше, виявила, що Агата, залишаючись на самоті, безперервно розмовляє сама з собою. Тобто навіть не з собою, а з неіснуючими співрозмовниками. Вдома вона вела довгі бесіди з якимись кошениятами, а в саду віталася з деревами і розпитувала їх про події минулої ночі ...

Мати Агати вважала, що дітям не можна дозволяти читати, поки їм не виповниться вісім років. Але з самого раннього дитинства маленька Агата виявляла підвищений інтерес до «букв-закарлючок».

В один прекрасний день гувернантка звернулася до матері чотирирічної дівчинки зі словами: «Боюся, мадам, міс Агата вже вміє читати». Це була катастрофа! Так, в чотири роки, на подив няні і батьків, вона самостійно почала читати – і з тих пір не розлучалася з книгами. Збірки казок стають для маленької Агати найбажанішим подарунком на свята, а бібліотека в навчальній кімнаті зазнає частих набігів меншенької.

5-ий «біограф». Настільною книгою Агати стала «Аліса в Країні Див» Льюїса Керролла. А перший почутий нею детектив – «Блакитний карбункул» Артура Конана Дойла – розповіла маленькій Агаті її сестра Меджі. Як потім згадувала Агата, саме тоді «в якомусь куточку мого мозку, де народжуються теми для книг, з'явилася думка: «Коли-небудь я сама напишу детективний роман». Згодом саме на прикладах книжок Конан Дойла Агата Крісті вчилася писати свої детективні твори.

1-ий «біограф». Перше оповідання Агата написала в 1896 році, висловивши в ньому свою заповітну дитячу мрію – бути справжньою леді.

Дівчинка навчалася належним леді манерам, брала уроки гри на фортепіано і займалася з домашньою вчителькою. Читати вона почала рано, але чистописання, граматики і орфографія давалися їй куди важче. Варто зауважити, що до кінця своїх днів, ставши вже великою письменницею, вона часто припускала грубих граматичних помилок.

Зате математика приводила її у захват. Агаті здавалося, що за умовами найпростіших завдань типу «У Джона п'ять яблук, у Джорджа – шість» ховається справжня інтрига. «Хто з цих хлопчиків любить яблука більше? Звідки вони взагалі взяли яблука? І чи не станеться що-небудь з Джоном, якщо він з'їсть яблуко, подароване йому Джорджем?» – розмірковувала Агата.

2-ий «біограф». Життя Агати, як і всієї родини Міллер, було безтурботним: стабільний дохід у вигляді відсотків з дідового капіталу, світське товариство в Ешфілді, літні поїздки до Франції... «Я і не підозрювала, що за дверима дитячої є інший, не такий приємний світ», згадувала згодом Агата.

Але в листопаді 1901 року помер батько дівчинки, Фред Міллер. Приголомшена горем одинадцятирічна Агата не відразу зрозуміла, що життя сім'ї змінилося.

Раптово ставши вдовою, Клара тижнями не виходила зі своєї спальні, відмовляючись спілкуватися навіть з дітьми. Меджі, гордість батька, вийшла заміж. Монті переживав смерть батька важче за інших (він був улюбленцем Фреда) і, не в силах залишатися в спорожнілому будинку, завербувався добровольцем до Індії. На довершення всього

з'ясувалося, що фінансове становище сім'ї далеко не таке стабільне, як здавалося. Спадщини не вистачало навіть на утримання будинку, і тільки допомога рідних дала змогу Кларі уникнути продажу маєтку.

3-ій «біограф». Сім'я розпадалася на очах, і Агата відчайдушно чіплялася за те єдине, що залишилося незмінним: вона більш ніж коли-небудь намагалася бути леді.

На своєму уявному гербі вона написала девіз королеви Марго: «Посміхайся, навіть якщо заваляться Всесвіт». «Тоді я й зрозуміла, що бути леді – це не означає носити красиві плаття, – згадувала Агата через багато років. – Бути леді – значить спокійно і з гідністю приймати удари долі, у міру сил допомагати тим, кого любиш, і не скаржитися, навіть якщо здається, що сил більше немає». Цей життєвий урок стане в пригоді Агаті ще багато разів.

4-ий «біограф». У ці важкі роки Агату всіляко підтримує її сестра Меджі. За її наполяганням Агата надсилає один зі своїх віршів до місцевої газети – і його публікують! Маючи змогу розпоряджатися своїм часом, Агата читала все, що потрапляло під руку, годинами просиджувала за роялем і навіть написала оперету.

«У леді має бути пристойна освіта», – втішала себе Агата, збираючись у паризький пансіон, куди її відправили в 1906 році на навчання.

У цьому пансіоні дівчинка протрималася лише кілька місяців. Вона дуже сумувала за домом і дуже погано вчилася. Її особистим рекордом стали двадцять п'ять помилок у диктанті і непритомність перед шкільним концертом, на якому Агата повинна була зіграти дві маленькі фортепіанні п'єси. Тоді вона вперше відчула непереборний страх сцени і пізніше не раз жартувала, що обрала професію письменника тільки тому, що письменник може роками не виходити на люди.

5-ий «біограф». Наступні два роки Агата провела в пансіоні міс Драйден у Парижі, а коли повернулася додому, родичі не впізнали «некмітливу» Агату: за час навчання вона перетворилася на красиву блондинку з довгим, нижче пояса, волоссям і м'яким поглядом блакитних очей.

Невдовзі на одній із вечірок Агата познайомилася з Арчібальдом Крісті, пілотом Королівського повітряного корпусу, приємним молодим чоловіком, який боязко, але наполегливо починає за нею упадати. Тим часом наближалася війна.

У роки Першої світової війни Агата Міллер працювала медсестрою у військовому госпіталі і вчилася фармакології. Саме тоді вона, у перервах між чергуваннями, почала писати детективи. А професія фармаколога їй у цьому дуже допомогла.

Учитель. Справді, можливо, Агата Крісті ніколи б не стала «королевою детективу», якби не здобула професії фармацевта. Інформація про ліки, отрути, необхідну медичну допомогу, про симптоми хвороб – усе це вона використала в романах з великим знанням справи.

Під час проходження практики в аптеці вона познайомилася з дивакуватим і зловісним персонажем. Цей старий аптекар мав репутацію кращого знавця отрут. Якось він показав дівчині маленьку пляшечку з якоюсь темною густою рідиною.

– А чи знаєте ви, міс Міллер, що це? – запитав він і, не чекаючи відповіді, сказав: – Це кураре – мій найкращий друг. Я з ним не розлучаюся. Так я відчуваю себе сильнішим!

З того часу вбивства з допомогою отрути увійшли до сюжетів більшості детективів молодшої письменниці.

На питання журналістів: «Чому ви надаєте перевагу отрутам?» – Крісті відповідала: «Мерці в калюжі крові мені не подобаються. Вогнепальної зброї я намагаюся уникати, бо нічого не розумію в ній. Ось отруювати – набагато легше; в отрутах я розбираюся».

Це викликало цікавість у читачів. Якось два лікарі з Берліна вирішили провести розслідування для того, щоб з'ясувати, якими знаннями володіла Агата Крісті в галузі змішування інгредієнтів, призначених для умертвіння деяких персонажів.

Лікарі визначили, що серед різних отрут, які Агата Крісті використовувала для вбивства жертв у своїх творах, фігурують, поряд з миш'яком і ціаністим калієм, такі смертельні речовини, як стрихнін, соляна кислота і навіть талій, маловідомий важкий метал, вперше виявлений у 1896 році. Геніальна англійська письменниця була великим спеціалістом з приготування смертельного зілля і наркотиків – до такого висновку дійшли двоє німецьких учених.

Та повернемося до подій, які відбувалися в житті Агати після зустрічі з Арчібальдом Крісті.

1-ий «біограф». 24 грудня 1914 року Агата вийшла заміж за Арчібальда Крісті. Майже відразу після церемонії Арчі був змушений виїхати до Франції, а Агата повернулася в госпіталь, де її перевели як дипломованого фармаколога в аптечне відділення. Нові обов'язки забирали у неї набагато менше часу. Тоді-то підкинута старшою сестрою Медж думка – написати детективний роман – і пустила міцне коріння. Так з'явився її перший детектив «Таємнича пригода в Стайлз».

2-ий «біограф». У 1919 році Агата народила доньку Розалінду. Вона з головою поринула в сімейне життя. Та щастя молодій мамі затьмарювала нестача грошей. Арчі непогано заробляв, але витрачав ще більше. Коли ж йому набридли скарги дружини, він, бажаючи відволікти її, запитав: «А як поживають твої детективи?»

У 1920 році Агата Крісті згадала про лист з видавництва «Бодл Хед», в якому їй пропонували 25 фунтів за публікацію «Таємничого злочину в Стайлз». Книга мала успіх, і Арчі сказав: «Тепер ти можеш заробити купу грошей!»

Цією фразою він в одну хвилину перетворив Агату-любительку в Агату-професіонала. Вона зрозуміла, що не перестане писати, поки їй платять.

3-ій «біограф». А потім настав 1926 рік, один з найстрашніших у житті Агати Крісті. Захворіла і померла її мама Клара. Про брата Монті говорили як про безнадійного наркомана. До того ж після виходу роману «Вбивство Роджера Екройда», в якому розповідь ведеться від імені вбивці, Агату звинуватили в порушенні канонів класичного детективу. Це стало приводом для розриву контракту з видавництвом. І нарешті, Арчі оголосив про те, що закохався в іншу жінку і хоче розлучення...

4-ий «біограф». У ніч з 3 на 4 грудня 1926 року Агата Крісті зникає. Десять днів поліція графства безуспішно розшукує знамениту письменницю, але знаходить лише її порожній автомобіль марки «Морріс Каулі» і черевички з коричневої шкіри...

А 14 грудня Агата сама повертається додому – свіжа, повна сил і впевнена в собі. Адміністрація санаторію Харроугейт в графстві Йоркшир стверджувала, що весь цей час міс Крісті провела у них під ім'ям Терези Ніл.

Сама Агата до кінця життя віртуозно обходила питання свого зникнення, а одному докучливому журналісту сказала, що нічого не пам'ятає. З його легкої руки версія про тимчасову амнезію Агати Крісті стала офіційною.

5-ий «біограф». У квітні 1928 року Агата Крісті в «Східному експресі» відвідала Стамбул, Дамаск, перетнула пустелю і прибула до Багдада. Ця подорож, на яку вона зважилася, щоб прийти в себе після поховання матері, ув'язнення брата Монті в психіатричній лікарні і розлучення з Арчі, подарувала Агаті сюжети для нових романів та нового чоловіка – відомого археолога Макса Меллоуна.

Коли Макс запропонував Агаті руку і серце, вона була приголомшена! І першою її реакцією було відмовити: адже вона старша за нього на 14 років, розлучена, виховує доньку і не хоче більше мати дітей. Та Макс рішуче розбив її аргументи: різниця у віці – це не перешкода, він завжди хотів одружитися з жінкою старшою за себе, тому що легковажні ровесниці його абсолютно не цікавлять; дочка Агати Розалінда ставиться до нього зовсім непогано; та й небажання Крісті ще раз стати матір'ю його не збентежило.

1-ий «біограф». Союз з настільки молодою людиною після недавнього невдалого шлюбу лякав Агату, але вона обожнювала ризик, особливо в коханні. Інтелект, ніжність, відданість – ці якості Макса переважили терези... Весілля відбулося в 1930 році в Единбурзі. З родичів на ньому була присутня тільки дочка Агати Розалінда, бо безліч давніх приятелів відвернулися від жінки, вважаючи її заміжжя чимось непристойним. Агата перевела це на жарт: тих, хто кинув її, зарахувала в «Орден боягузливих щурів», тих, хто не припинив дружніх відносин, – «Орден вірних псів».

2-ий «біограф». Цей шлюб Агати був надзвичайно вдалим, щасливим і довгим. На предмет своєї різниці у віці з чоловіком жінка любила жартувати: «Макс – археолог. А археологи обожнюють старовину. Чим старшою стаю, тим більше я йому цікава».

Вони любили подорожі: Сирія, Іран, Індія, Цейлон... Люди абсолютно різних професій і віку, вони зрозуміли, що однаково сприймають красу. Незабаром Агата навчилася професійно фотографувати розкопки і супроводжувала чоловіка у всіх експедиціях. Сидячи в наметі, вона готувала обіди і... придумувала чергове «вбивство».

Іноді вони жили в лондонській квартирі або в маленькому будиночку в провінції. Це були щасливі дні, сповнені кохання, тепла і гумору.

3-й «біограф». Під час Другої світової війни Агата Крісті працювала фармацевтом у лондонському шпиталі. У Франції був убитий чоловік її доньки Розалінди; напівсиротою залишився єдиний онук Крісті Метью.

«Війна нічого не вирішує, – пише Агата Крісті в «Автобіографії», – і виграти війну так само згубно, як і програти її... Ми повинні навчитися уникати воєн, тому що війна безглузда, вона руйнує як нас самих, так і наших суперників». Цей тверезий висновок народжений гирким досвідом.

Учитель. Агата Крісті прожила довге життя і досягла величезного успіху. У 1956 році письменницю нагородили орденом Британської Імперії, а 1971 року за досягнення у галузі літератури Агата Крісті удостоїлася звання Кавалердами ордена Британської Імперії.

Успіх, матеріальний добробут зовсім не змінили Агату Крісті. До останніх днів свого життя вона залишалася скромною, тактовною, відданою своїй улюбленій письменницькій справі. Неприйняття пози, нелюбов до слів, мовлених на публіку, завжди були притаманні Агаті Крісті. Титулована «дама-кавалер», удостоєна ордена Британської Імперії, жила вельми замкнутим життям: ніколи й ніде не виголошувала промов, понад усе любила залишатися на самоті у колі персонажів, створених силою її творчої уяви, у світі, який їх оточує, і який, за словами одного з критиків, ми можемо назвати «справжньою Англією».

Спокійне сімейне життя, позбавлене сенсацій, було більш за все до душі «найбільш друкованій письменниці світу», якою оголосило Агату Крісті на початку 70-х років ЮНЕСКО.

Давайте звернемося до творчого спадку «королеви детективу». Надамо слово «літературознавцям».

1-ий «літературознавець». Справді, Агата Крісті відома в усьому світі як «королева детективу». Близько одного мільярда примірників її творів продано англійською мовою, ще один мільярд – у перекладі на 100 іноземних мов. За кількістю видань твори Агати Крісті поступаються лише Біблії та творам В. Шекспіра.

Серед величезного творчого спадку Агати Крісті найбільшої популярності здобули детективні романи: «Убивство Роджера Екройда», «Убивство за абеткою», «Труп у бібліотеці», «Кривий будиночок». Кращим своїм твором Агата Крісті вважала роман «Десять негрят».

2-ий «літературознавець». Світ романів Крісті – це світ провінційної Англії; героями її книг є лікарі, адвокати, комерсанти, іноді актори чи художники, власники невеликих маєтків, офіцери та відставні військовики, лакеї, покоївки. У цьому середовищі під виглядом зовнішнього добробуту і благоприсойності криються свої таємниці; проза буденного існування вибухає скоєним убивством; усе рухається, сюжет детективної оповіді починає розкручуватися. Читач включається в те, що відбувається, слідкуючи за ходом подій з особливою увагою.

1-ий «літературознавець». Детективи Крісті посутньо відрізняються від стереотипів «полицейського роману». У її книгах відсутні описи жажів,

насилства, катувань; у них немає смакування жорстокості та садизму. Критики називають її твори «інтуїтивними» детективами, у яких розкриття злочину відбувається завдяки притаманній героям психологічній проникливості. Головний акцент робиться не на дослідженні доказів, а на змісті та структурі діалогу, на спостереженнях за поведінкою персонажів, на виявленні аналогій, котрі дозволяють зробити певні висновки. Все вивірено, деталі значущі, реалії побуту достеменні та виразні, і все освітлено тонким гумором, різноманітні можливості якого Крісті майстерно використовує.

2-ий «літературознавець». Образи детективів-слідчих у романах Агати Крісті вельми різноманітні. Особливий інтерес серед них становлять бельгійець Еркюль Пуаро, котрий поїздив по світу і чимало побачив на своєму віку, та стара діва міс Джейн Марпл, наділена гострим, як бритва, розумом і різкою спостережливостю, що дозволяє їй, не виходячи за межі «свого села», розплутувати причини та наслідки загадкових випадків.

Учитель. Останнім, виданим за життя Агати Крісті, став роман «Завіса». Крісті довго не наважувалася опублікувати його, немов передчуваючи, що це реквієм. За сюжетом твору, в Стайлзі (місці дії першого роману), розгадавши чергове вбивство, Еркюль Пуаро гине.

Гра Пуаро завершилася; життя видатної письменниці добігло кінця. Прощальний лист Пуаро – ніби прощання Агати з її читачами: «Ми ніколи вже більше не ступимо разом на стежку із злочинних слідів. Але це було прекрасне життя! Ах, яке це було прекрасне життя!»

Агата Крісті померла в 1976 році. Останнім записом в її автобіографії були слова: «Спасибі тобі, Боже, за моє хороше життя і за всю любов, що була мені дарована».

Перегляд навчального відеофільму про Агату Крісті.

Завдання.

Уважно перегляньте відеофільм про Агату Крісті. Що нового ви дізналися про Агату Крісті з фільму?

Знайдіть неточності у викладі біографії письменниці.

Що б ви змінили або чим би доповнили цей фільм?

«Коло ідей» Обговорення фільму, висловлення власних ідей.

«Мікрофон»

Які почуття викликала у вас зустріч з «королевою детективу» Агатою Крісті? Поділіться враженнями.

Що у біографії письменниці вас найбільше вразило?

Чи виникло у вас бажання прочитати детективи Агати Крісті? Чому? Який саме твір ви хотіли б прочитати в першу чергу?

Чому, на вашу думку, і сьогодні не втрачається інтерес до літературного спадку Агати Крісті?

Н. С. Дець,
учитель зарубіжної літератури
Штунської ЗОШ І-ІІІ ст.
Любомльського району
Волинської обл.

«Щоб пізнати людство, треба вивчити людину...»

Життя і творчість Артура Конан Дойла

Мета: ознайомити учнів з біографічними відомостями та творчим спадком А.Конан Дойла; дати глибокі поняття про детектив як популярний літературний жанр; пояснити сутність дедуктивного методу; з'ясувати причини популярності художнього образу Шерлока Холмса; розвивати творчі здібності учнів, уміння опрацьовувати інформацію; формувати уявлення про загальнолюдські цінності; виховувати гуманізм.

Обладнання: портрет письменника, книжкова виставка митця, підручник, аудіозапис музики з кінофільму «Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона», мультимедійна презентація.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма проведення уроку: урок-дослідження.

Епіграф: Щоб пізнати людство, треба вивчити людину.

А. Конан Дойл

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя. Сьогодні у нас особливий урок, адже мова піде про людину-легенду.

Це **Потомок лицарів**, бо належав до давнього ірландського роду. Його предки були родичами королів, а особливо лестило те, що серед його далеких родичів був Вальтер Скотт.

Це **Політик** – двічі брав участь у парламентських виборах, але не здобув успіху.

Це **Патріот** – учасник війни, працював хірургом у польовому шпиталі.

Це **Спортсмен** – грав у крикет на рівні чемпіона графства, ганяв на автомобілі та велосипеді, літав на повітряній кулі та перших літаках.

Це **Письменник-універсал** – важко назвати літературний жанр, в якому б він не працював: історичні та гумористичні твори; п'єси; вірші; трактати; романи; детективи. До письменника звертались як до детектива по допомогу, і він в деяких випадках допомагав виправдати невинну людину.

Я думаю, що ви вже здогадалися, що на уроці ми ознайомимося з творчістю відомого письменника, неперевершеного майстра детективу Артура Конан Дойла.

Ось як описує Конан Дойла російський письменник К.Чуковський: «Я познайомився з Конан Дойлом у Лондоні в 1916 році. Це був широколиций, плечистий чоловік величезного зросту, з дуже вузькими очима й обвислими моржевими вусами, які

надавали йому добродушно-лютого вигляду. Було в ньому щось наївне і дуже затишне».

Сучасники говорили, що Артур Конан Дойл важив понад 100 кг, був високим на зріст (майже 2 метри), мав руде волосся. Любив спорт, якому все життя приділяв велику увагу. Говорив голосно, сміявся басом, розумними очима дивився на світ, намагаючись розгадати його таємниці.

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку

Епіграфом до нашої розмови стануть слова самого Конан Дойла: «Щоб пізнати людство, треба вивчити людину», але до них ми звернемося пізніше. А зараз давайте переглянемо фільм про цього чудового письменника, при цьому заповнюючи на нього літературне досє.

Літературне досє на Конан Дойла

1. А. Конан Дойл народився... (1895 р. в Единбурзі)
2. Конан Дойл за фахом був... (доктором медицини)

3. Він закінчив (навчальний заклад)... (медичний факультет Единбурзького університету)

4. Вважав себе учнем письменника... (Е. По)

5. Подорожував країнами... (Африки, Америки, Європи)

6. Займався такими видами спорту: (бокс, лижі, гольф)

7. Шерлок Холмс уперше з'являється у творі під назвою... («Етюд в багрових тонах»)

8. Кількість творів про Шерлока Холмса... (60)

9. В основі розкриття злочинів Шерлоком Холмсом лежить метод... (дедукції)

10. Крім оповідань про Шерлока Холмса перу А. Конан Дойла належать... (історичні романи, науково-фантастичні твори)

11. А. Конан Дойл пішов із життя... (1930 року)

12. На надгробку письменника вирізьблені слова...

(Вірний, як сталь,
Прямий, як клинок)

Обмінявшись зошитами, перевірте правильність відповідей.

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Слово вчителя. Конан Дойл прославився перш за все як майстер детективного жанру. На сьогодні детектив – це, мабуть, один із найбільших популярних і улюблених жанрів літератури. По телебаченню – детективні серіали, в книжкових магазинах – від класичних авторів: Едгара По, Агати Крісті, Жоржа Сіменона, Артура Конан Дойла до найсучасніших – Даниеля Пеннака та інших. А що таке детектив? Які асоціації викликає у вас це слово?

Сьогодні поговоримо про детектив як повноправний літературний жанр. Хто був його засновником? Які закони і правила детективного жанру? Що лежить в основі детективного твору? Яких відомих літературних персонажів породив детектив?

Асоціативний куш

Розслідування	Пригоди	Небезпека
ДЕТЕКТИВ		
Загадка	Таємниця	Знахідка

Словникова робота.

Детектив – (від англ. *detect* – відкривати, знаходити; *detective* – шукач, сищик) – література, кінофільми про розкриття складної, заплутаної таємниці, частіше злочину, шляхом використання методу логічного аналізу.

Літературний детектив – різновид пригодницької літератури; прозовий твір, у якому в результаті розслідування розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочинем.

Інтрига – (заплутувати); таємні зловмисні дії, підступи, наклепи; у літературних творах конфлікт, основна ситуація, навколо якої розгортається дія.

Робота з підручником.

Вчитель. Ми звернули увагу на популярність детективної літератури. Доречно згадати вислови відомих письменників про таку літературу.

Цитатна доріжка.

Детективні оповідання корисно читати хоча б тому, що вони приносять задоволення. (*Генріх Манн*)

Якщо я за тиждень не прочитав жодного детективу, він минув для мене як для читача даремно. (*Бертольд Брехт*)

Захоплення читача детективом – від невлаштованості життя. Люди постійно живуть у стресових ситуаціях, їм потрібно розслабитися, вони хочуть врятуватися від реальності. Детективний жанр для цього – чудові ліки. (*Джеймс Чейз*)

Детективна література водночас і божевільна, і математична. (*Брати Гонкури*).

Вечір з детективом – це чудово! Тут і побут, тут і світське життя. (*Анна Ахматова*).

Слово вчителя. Безперечно, ім'я А. Конан Дойла асоціюється у нашій свідомості з образом знаменитого сищика Шерлока Холмса. Ми не просто так пригадали основні факти біографії письменника, адже він стверджував: «Якщо Холмс і існує, то це я сам». Ось уже протягом кількох століть люди захоплюються талановитим детективом Шерлоком Холмсом, дивуються його здібностям.

Виступ підготовленого учня.

Дослідники творчості А. Конан Дойла вважають, що прототипом Холмса став професор Джозеф Бел, колишній університетський наставник Конан Дойла. Джозеф Бел був не тільки блискучим лікарем, а й людиною, яка, не вагаючись, віддала б власне життя заради життя іншого. Найбільше Д. Бел вражав студентів своїми дивовижними аналітичними здібностями. Черговий пацієнт, який потрапляв на прийом, ще не встигав і рота розкрити, щоб поскаржитися на те, з чим прийшов, як Бел вже ставив йому діагноз. Отже, завдяки логіці і

фантазії Бел став героєм новел, одержавши ім'я Шерлок Холмс. У чому ж секрет оповідань Конан Дойла?

У своїх творах він показав людину виняткових розумових здібностей, дуже спостережливу, здатну аналізувати факти і знаходити вихід із найскладніших ситуацій. Сюжети побудовані так, що читач постійно перебуває в напрузі. Він не знає таємниці до кінця.

Дослідження.

Розглянемо, наприклад, оповідання «Собака Баскервілів». Давайте ж дослідимо чи справді це детектив.

Ознаки детективу	Докази з оповідання
В основі детективного жанру лежить захоплення інтрига, навколо якої і розвивається дія.	У центрі твору розслідування злочину, його розкриття.
У центрі детективного твору – опис якоїсь загадкової події та епізод переслідування злочинця.	Усі герої розповідають про дивовижну примару, майже слово в слово повторюючи опис того пса, про якого йдеться в легенді.
У творі діють, як правило, три персонажі: детектив, злочинець, жертва.	Є детектив (Шерлок Холмс), злочинець (Степлтон), жертва (сер Генрі Баскервіль).
Важливо, щоб виклад був виразним. Для цього автор має використовувати емоційно забарвлені речення.	У тексті багато діалогів, що пожвавлюють оповідь, окличних, питальних речень, що передають емоційність мови персонажів.
Мова персонажів має бути чітка й індивідуалізована.	

Вправа «Мікрофон»

Перечитайте епіграф до нашого уроку. Як ви його розумієте? Чи погоджуєтесь ви з цим твердженням? Відповідь обґрунтуйте.

V. Підсумки уроку

Метод «Незакінчене речення»

- Сьогодні на уроці мені було цікаво (нецікаво), тому що...
- Найбільше мені запам'яталося...
- Я поповнив свої знання про... Твори про Шерлока Холмса популярні й сьогодні, бо...
- Я залюбки прочитаю інші твори про всесвітньо відомого детектива, тому що...
- Мене зацікавило у біографії письменника те, що ...
- Я для себе зробив висновок, що ...

VI. Домашнє завдання (для всіх):

прочитати повість «Собака Баскервілів»;
прорекламувати книги про Шерлока Холмса;
підібрати цитати до характеристики головних героїв;

високий рівень – дослідити дедуктивний метод Шерлока Холмса.

Людмила Соломка,

вчитель зарубіжної літератури

НВК "ЗОШ I–III ступенів № 1 – Покровський ліцей"

Дніпропетровська обл.

Шерлок Холмс як безпосередній учасник розв'язання сімейного конфлікту в оповіданні Артура Конан Дойла «Пістрява стрічка»

Мета уроку: поглибити знання учнів про життя і творчість всесвітньо відомого майстра детективів Артура Конан Дойла; розкрити своєрідність сюжету і композиції оповідання «Пістрява стрічка»; схарактеризувати художні образи твору; розкрити секрет популярності творів про Шерлока Холмса; удосконалювати читальні компетенції школярів в опануванні детективного жанру; розвивати логічне мислення, творчу уяву школярів; формувати моральні якості учнів.

Обладнання: тематична картка учня-читача (для кожного учня); тексти оповідання «Пістрява стрічка»; ілюстративний матеріал для оформлення класної дошки; виставка книг «Майстри детективного жанру»; мультимедійний проектор; презентація до уроку; фрагмент художнього фільму «Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона» (СРСР, 1979 р., 1 серія «Знайомство»).

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Епіграфи:

Якщо й був Шерлок Холмс, то це я сам.

Артур Конан Дойл

Шерлок Холмс – людина, яка ніколи не жила, але ніколи не помре.

Ортон Уеллс, американський актор і режисер

Добро і правда завжди поруч ходять, завжди перемагають.

Прислів'я

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Сьогодні на уроці ми продовжимо знайомство з одним із найцікавіших літературних жанрів – детективом. Детективні оповідання спонукають до роздумів, викликають безліч думок і вражень. У таких творах багато таємничого, загадкового. У чому й ми переконуємось.

II. Оголошення теми, мети уроку. Визначення завдань. Прогнозування

ЗАВДАННЯ:

- **перечитайте** назву теми й епіграфи уроку;
- **визначте** ключові слова та поясніть їх значення;
- **подумайте**, що стане предметом обговорення на уроці;
- **спробуйте визначити** свої очікувані результати.

Очікувані (планові) результати учня:

- логічно правильно _____ (**будувати зв'язну розповідь про факти життя і творчості митця**);
- виразно і вдумливо _____ (читати оповідання, переказувати ключові епізоди); визначати _____ (**особливості сюжету і композиції оповідання**);

- розповідати _ (про улюблених персонажів твору);
- міркувати про _____ (**секрет популярності творів про Шерлока Холмса серед читачів**);
- висловлювати власне враження від _____ (прочитаного твору).

III. Перевірка домашнього завдання

Важливі проблеми сьогодення порушено у творчості відомого англійського письменника Артура Конан Дойла. Давайте пригадаємо уже відомі факти з біографії митця.

Учень-біограф.

Артур Конан Дойл народився 22 травня 1895 року в Единбурзі.

Закінчив медичний факультет Единбурзького університету. За фахом – доктор медицини.

Багато подорожував країнами Африки, Америки, Європи.

Любив спорт. Займався боксом, катався на лижах, грав у гольф.

Літературним наставником вважав Едгара По.

Найпопулярніші твори – оповідання про детектива Шерлока Холмса.

Усього Конан Дойль написав 60 творів про відомого нишпорку і його помічника Ватсона. Окрім оповідань про Шерлока Холмса, перу письменника належать історичні романи, науково-фантастичні твори.

Артур Конан Дойль пішов із життя 7 липня 1930 року. На надгробку письменника вирізьблені слова: **«Вірний, як сталь. Прямий, як клинок».**

Що можуть означати слова **«Вірний, як сталь. Прямий, як клинок»?**

(Зверни увагу! **Сталь** – сплав заліза з вуглецем. **Клинок** – тонке загострене лезо холодної зброї.)

IV. Сприймання, засвоєння, закріплення навчального матеріалу

Артур Конан Дойл прославився перш за все як майстер детективного жанру. Сьогодні детектив – це, мабуть, один із найпопулярніших та найулюбленіших жанрів літератури. **Пригадайте**, що таке детектив, який детектив називають літературним?

Учень-літературознавець.

I. ДЕТЕКТИВ – Агент таємної служби розшуку, сищик. (**Агент** – особа, що діє за чийось дорученням, уповноважений.)

II. Література, кінофільми про розкриття складної, запутаної таємниці, частіше злочину, шляхом використання методу логічного аналізу.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДЕТЕКТИВ – різновид пригодницької літератури. Сюжет детективного твору послідовно розкриває певну запутану таємницю, що пов'язана зі злочиним і його розслідуванням.

Основоположником детективної літератури вважають американського письменника Едгара По. Після нього з'явилося ще багато імен всесвітньо відомих майстрів детективів, а саме:

Артур Конан Дойл,	Тетяна Полякова (Росія),
Агата Крісті (Англія),	Жорж Сіменон (Франція),
Реймонд Чандлер (США),	Ростислав Самбук (Україна).

Назвіть ім'я найвідомішого вам майстра детективного жанру.

Так, найвідомішим майстром детективів є англійський письменник Артур Конан Дойл. Як у його творчості з'явився образ Шерлока Холмса – розкаже **учень-літературний критик**.

Безперечно, ім'я Артура Конан Дойла найвідоміше серед усіх майстрів детективного жанру й асоціюється у нашій свідомості перш за все з образом знаменитого сищика Шерлока Холмса. Дослідники вважають, що прототипом Холмса став професор Единбурзького університету, головний лікар Королівської лікарні, відомий хірург, однокурсник Конан Дойла Джозеф Белл. Белл був не тільки блискучим лікарем, а й людиною, яка, не вагаючись, віддала б власне життя заради іншого. Завдяки логіці й фантазії професор Джозеф Белл став героєм оповідань, одержавши ім'я Шерлок Холмс.

Зверни увагу! ПРОТОТИП – конкретна людина з реальності, факти життя або риси вдачі якої покладено в основу літературного образу.

А ось **учень-дослідник** повідомить про особливості сюжетів творів про Шерлока Холмса.

Уперше образ Шерлока Холмса з'явився в повісті «Етюд у ясно-червоних тонах» (1887), яка, до речі, не мала читацького успіху. Однак за три роки письменник знову повернувся до образу цього героя у творі «Знак чотирьох». Образ Шерлока Холмса з'являвся у творчості Конан Дойла до 1927 року (остання збірка «Архів Шерлока Холмса»). У цілому письменник написав про свого героя 56 оповідань і 4 повісті. На думку літературознавця Віктора Шкловського, сюжети численних творів про Шерлока Холмса побудовано за однаковою схемою.

Холмс і Ватсон згадують розкриті в минулому злочини.

Візит клієнта, який повідомляє про таємничий злочин.

Шерлок Холмс збирає докази й натяки.

Доктор Ватсон по-своєму тлумачить докази, щоб повести читача хибним шляхом.

Розслідування на місці злочину.

Офіційний сищик презентує помилкову картину скоєння злочину.

Ватсон нічого не розуміє у діях і думках Холмса.

Холмс напружено думає.

Неочікувана розв'язка.

Шерлок Холмс аналізує зібрані факти і робить остаточні висновки.

Пригадайте зміст прочитаного оповідання «Пістрява стрічка».

Доведіть, що твір має саме таку побудову.

Матеріал для учнів. Помічник і друг Холмса доктор Ватсон (він же й оповідач) згадує розкриті ними злочини і каже, що не може пригадати нічого виняткового за випадок, пов'язаний з добре відомою у графстві Суррей родиною Ройлоттів із Стоук-Морана.

Так, одного квітневого ранку 1883 року до будинку, в якому мешкали Холмс і Ватсон, завітала молода леді Хелін Стоунер і повідомила про загадкову смерть своєї рідної сестри Джулії. Холмс просить леді розповісти про все докладно. Після того, як Хелін покинула квартиру Холмса, доктор Ватсон засумнівався у правдивості розказаної нею історії. Але візит Грімсбі Ройлотта розвіяв усі сумніви детективів. Холмс вирішує якнайшвидше відвідати маєток Ройлотта. На місці злочину стало відомо, що смерть Джулії настала не через отруєння, як спочатку думав Холмс та офіційний сищик, а через укуси пістрявої стрічки – як потім стало відомо, «болотяної індійської гадюки». Саме від неї в результаті загинув сам злочинець – підступний і жорстокий доктор Ройлотт. Так кмітливість і сміливість Холмса врятували від смерті Хелін Стоунер.

Давайте пригадаємо зміст оповідання «Пістрява стрічка» і відновимо сюжетно-композиційну формулу твору. Слово **учневі-текстологу**.

Елементи композиції твору		Епізоди сюжетної лінії оповідання		
ЕКСПОЗИЦІЯ (дізнаємося, де й коли відбувається дія)		А Детальна розповідь ранкової гості про смерть сестри, про своє майбутнє заміжжя, про несподіваний ремонт у квартирі, про тихий свист. Приїзд Холмса і Ватсона в маєток Грімсбі Ройлотта.		
ЗАВ'ЯЗКА (вихідний пункт сюжету)		Б Холмс розтлумачує Ватсону незрозумілі деталі справи родини Ройлоттів.		
РОЗВИТОК ДІЇ (розвиток сюжету, знайомство з героями, їх вчинками)		В Поява змії. Ганебна смерть вітчима.		
КУЛЬМІНАЦІЯ (вища точка дії)		Г Ватсон згадує про справи Шерлока Холмса і справу родини Ройлоттів		
РОЗВ'ЯЗКА (заключний етап розвитку сюжету)		Д Прихід Хелін Стоунер на Бейкер-стріт-221-б, її розповідь про власні страхи та смерть сестри Джулії.		
1 Г	2 Д	3 А	4 В	Б

В оповіданні «Пістрява стрічка» дуже захопливий сюжет. Є багато таємниць і моральних уроків. Давайте поділимося враженнями від прочитаного, прокоментуємо ключові епізоди, висловимо свої думки. Ви – **учні-співрозмовники**.

1. Прочитайте початок оповідання. Скажіть, за які справи брався Шерлок Холмс? Чи був важливий для нього матеріальний бік справи? («Переглядаючи свої записи про більш як сімдесят пригод Шерлока Холмса, які я вів протягом останніх восьми років, і вивчаючи методи свого друга, я бачу між них багато трагічних, кілька кумедних, чимало дивних, але не можу назвати бодай однієї банальної, бо Холмс, **працюючи з любові до свого мистецтва, а не заради грошей, ніколи не брався за розслідування, якщо справа не обіцяла чогось надзвичайного, навіть фантастичного...**»).

2. Чію справу пригадає доктор Ватсон цього разу? (Один із найвинятковіших випадків, пов'язаний з добре відомою у графстві Суррей родиною Ройлоттів із Стоук-Морана).

3. **Уявна зустріч з Хелін Стоунер.** Послухайте історію, яку розказала на Бейкер-стріт ранкова відвідувачка Хелін Стоунер.

Звати мене Хелін Стоунер. Я живу в Сурреї в будинку свого вітчима лікаря Ройлотта. Він тривалий час працював в Індії, але кар'єра його закінчилася найнеприємніше. Повинна вам сказати, що він людина суворої вдачі, у них в роду всі такі. Якось лікар Ройлотт побив до смерті свого слугу індуса, йому навіть загрожував смертний вирок, але він якось викрутився і повернувся до Англії, правда, зовсім без грошей. Тут зустрів мою матір, удову з двома маленькими донечками. У мене була сестра, ми були близнюки. Мама вийшла за Ройлотта, і ми стали жити всі разом. У матері були гроші, не дуже багато, але нам вистачало на всі наші потреби. Та я не можу сказати, що ми були щасливі. Лікар з нами був грубий, нестриманий, мати навіть боялася

приголубити нас зайвий раз, щоб не дратувати його. Потім мати померла, і нам стало зовсім погано. Всі гроші мати залишила Ройлоттові, але в заповіті була умова: як тільки ми одружимося, кожна із нас отримає третю частину від усіх заощаджень. Нам, звичайно ж, хотілося вийти заміж, хоча б для того, щоб вирватися із цього похмурого будинку, але до нас ніхто не ходив, сусіди боялися Ройлотта. Та і йому ніхто не був потрібний. Незабаром моя сестра Джулія зустріла хорошого чоловіка. Він освідчився їй в коханні. Я була дуже рада за неї, але за три дні до весілля Джулія померла. Слідство встановило, що через серцевий напад. Та зараз я боюся за себе. Як тільки я повідомила Ройлоттові, що планую вийти заміж, у будинку почався ремонт, і мене переселили до кімнати покійної Джулії...

4. Як ви думаєте, що в цій історії зацікавило Холмса і чому він вирішив узятися за справу? («Справа надзвичайно складна... мені хотілося б з'ясувати ще тисячу подробиць, перш ніж дійти висновку, як діяти...»)

5. Чому після візиту Хелін доктор Ватсон засумнівався у правдивості її слів? Що примусило Ватсона повірити молодій жінці? (Ватсон ставить під сумнів реальність подій, бо ж занадто вони таємничі. А молода жінка дуже знервована, мабуть, просто через те, що ревнувала матір до вітчима, тепер гнівається на нього... Але прихід Грімсбі Ройлотта примусив Ватсона розвіяти сумніви.)

6. **УЯВНА ЗУСТРІЧ З ХОЛМСОМ ТА РОЙЛОТТОМ.** Читання за ролями сцени зустрічі сищика і вітчима.

7. Яке враження склалося у Холмса і Ватсона про лікаря Ройлотта після першої зустрічі? Чи могла така людина, як вітчим, завдати шкоди сестрам Стоунер? (Лікар Ройлотт справді був неврівноважений, надто знервований, дуже голосно кричав, демонстрував свою впевненість і зверхне ставлення до інших. Така людина могла завдати шкоди не лише молодим сестрам Стоунер.)

8. Чому після зустрічі з вітчимом Холмс і Ватсон уже не сумнівалися, що треба рятувати життя Хелін Стоунер? (Холмс був упевнений у тому, що лікар Ройлотт міг бути причетний до смерті Джулії і створював небезпеку Хелін.)

9. Який шлях розслідування планував обрати Шерлок Холмс до того, як побував у будинку Ройлотта? (У розповіді Хелін згадувалися цигани, з якими дружив вітчим, а офіційне слідство встановило причину смерті – серцевий напад.)

10. Після чого думка Шерлока Холмса про отруєння Джулії змінилася? (Коли Холмс оглянув кімнату Джулії, то зрозумів, що пробратися туди ані з вулиці, ані з коридору, якщо двері зачинено зсередини, було неможливо.)

11. Які інші докази на місці злочину вдалося знайти уважному сищикові? («Холмс узав стілець і мовчки сів у кутку. Його погляд, не минаючи жодної подробиці, безупинно й уважно оглянув кімнату...». Він звернув увагу на дзвінок на шнурі, душник, пригвинчене ліжко, у кімнаті Ройлотта – батіжок, блюдечко з молоком, зачинений сейф...)

12. Як Холмсові вдалося розкрити таємницю злочину? (Він запропонував Хелін Стоунер потайки перебратися до свого колишнього помешкання.

Вони з Ватсоном залишилися у кімнаті покійної Джулії. Вночі вітчим знову випустив із сейфа гадюку, яка через душник мала спуститися шнуром до ліжка Хелін і, якщо нічого не завадить, смертельно її вкусити. Але Холмс вчасно засвітив сірника, сильно вдарив по шнурі, і розлючена гадюка, повертаючись на своє місце, вкусила Ройлотта.)

13. Що допомогло героєві врятувати життя молодій жінці? (Уміння перейматися проблемами своїх відвідувачів, бажання прийти їм на допомогу, кмітливість, знання з багатьох галузей науки...)

14. Чому у творі пропонуються різні точки зору щодо розслідування злочину? (У детективному творі подання різних точок зору – художній прийом, який використовується для створення атмосфери таємничості.)

15. Чи мав право Шерлок Холмс втручатися у вирішення **конфліктної ситуації** в родині Ройлоттів?

Зверни увагу! КОНФЛІКТ – крайнє загострення суперечностей, що призводить до ускладнення чи гострої боротьби; **у літературному творі** – зіткнення й боротьба протилежних поглядів, ідей, прагнень і вчинків людей.

То що ж допомогло Холмсові врятувати життя Хелін Стоунер і покарати жорстокого злочинця? Надаємо слово **учневі-теоретику**.

Дійсно, саме дедуктивний метод допоміг Шерлоку Холмсу розкрити таємницю злочину в родині Ройлоттів.

ДЕДУКЦІЯ – спосіб розмірковування, коли нова думка або висновок виводяться шляхом роздумів над багатьма іншими думками, фактами.

ДЕДУКТИВНИЙ МЕТОД – спосіб дослідження, при якому окремі положення логічно виводяться із загальних положень.

Матеріал для учнів. У розкритті злочинів Шерлок Холмс, безперечно, користувався дедуктивним методом. Особливість цього методу полягала в тому, що кожна деталь розповіді потерпілого чи побаченого, на місці злочину мали велике значення для сищика. Для нього не існувало ніяких дрібниць, тому він і просив клієнтів розповідати все дуже детально. Так, у будинку лікаря Ройлотта поза увагою Холмса, на відміну від інших, не залишилися блюдечко з молоком, батіжок із зав'язаним на кінці вузлом, залізна шафа, вентиляційний отвір (душник), виведений в іншу кімнату, шнур, яким не користувалися, ліжко, міцно пригвинчене до підлоги. Все це розумному й уважному сищикові нескладно було пов'язати із відомостями про життя вітчима в Індії та його інтерес до тваринного світу цієї країни.

Повідомлення **учня-натураліста**.

Болотяна гадюка – вид отруйної змії. У людей ця змія викликає інтерес у першу чергу через розповідь про неї Артура Конан Дойла в оповіданні

«Пістрява стрічка». Саме ця рептилія смертельно вжала молоду жінку і збиралася вжалити іншу. Автор описав змію як одну з найнебезпечніших у світі. Слід сказати, що англійський письменник анітрохи не помилився. Представники цього виду дійсно є найбільш поширеними отруйними зміями, і не лише в Індії. Загальний фон тіла гадюки сіро-коричневий, темно-жовтий, коричневий. Уздовж спини та з боків є темно-коричневі плями. Кожна пляма оточена чорним кільцем. Ланцюгова гадюка вважається однією з найбільш отруйних змій, що мешкають в Азії. Вона веде нічний спосіб життя. На полювання вивпає, коли сонце сховається за горизонт. Для людей рептилія представляє смертельну небезпеку, тим більше що помітити її в сутінках дуже складно. Що ж стосується Конан Дойла і його розповіді, то слід сказати що: де в чому він помилився. Людина не може померти відразу ж після укусу, для цього потрібен певний час: від одного дня до двох тижнів. При цьому місце ураження яскраво виражене і спостерігаються симптоми отруєння.

Запитання до учнів:

– **Як ви думаєте** чи тільки з цікавості лікар Ройлотт тримав у будинку гадюку та інших тварин?

Мабуть, кожен із вас хоча б раз дивився фільм про Шерлока Холмса та його помічника доктора Ватсона. Більш детально про екранізацію творів Конан Дойла нам розкаже **учень-мистецтвознавець**.

Твори про Шерлока Холмса екранізувалися чи не найчастіше за інші. На сьогодні нараховують близько 210 кінофільмів за участю великого детектива. Найуспішнішими вважаються англійський та радянський телесеріали. Самого Холмса зіграли 117 акторів. За кількістю екранізацій (понад 200) Холмс і Ватсон потрапили до Книги рекордів Гіннеса. Серіал про Шерлока Холмса (1978-1985), в якому головні ролі виконали Василь Ліванов та Віталій Соломін, визнали однією з найкращих кіноверсій навіть агліці. 2006 року її Величність Королева Велика Єлизавета II удостоїла Василя Ліванова звання кавалера Ордена Британської імперії.

Перегляньте фрагмент знайомства доктора Ватсона і Шерлока Холмса з художнього фільму «Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона» (1 серія, СРСР, 1979 р.). **ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО.**

Якими постали перед вами герої під час зустрічі?

– **Що нового ви дізналися про сищика і його вірного помічника?**

Настав час визначити риси характеру головних героїв, дати оцінку їхнім діям. Складіть словесний портрет Шерлока Холмса і доктора Ватсона, використовуючи довідку для учнів.

ШЕРЛОК ХОЛМС	ДОКТОР ВАТСОН

Довідка для учнів. Допитливий, розумний, кмітливий, цілеспрямований, байдужий, хоробрий, наділений почуттям гумору, підступний, злий, співчутливий, честолюбний, товариський, вірний, наївно-простакуватий, готовий допомогти другові, має чудову пам'ять, благородний, працює вдень і вночі, борець за справедливість, має могутній мозок, всебічно обізнаний, спостережливий, правдолюб, володіє аналітичним мисленням, уміє уважно вислухати, вдумливо аналізує почуте, рішучий...

Отже,

Шерлок Холмс і доктор Ватсон – втілення сили інтелекту і моральних якостей. Зверни увагу! ІНТЕЛЕКТ – здатність до нестандартного мислення.

Пропоную узагальнити вивчений на уроці матеріал і написати міні-твір за початками речень, висловивши власне враження від почутого.

УЧЕНЬ – ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ.

У детективному оповіданні «Пістрява стрічка» головними героями є **сищик Шерлок Холмс і його помічник доктор Ватсон**. Ці герої приваблюють мене вмінням **слухати, думати, аналізувати, приймати зважені рішення**. На мою думку, Шерлок Холмс і доктор Ватсон відіграли важливу роль у долі Хелін Стоунер: **вони вчасно прийшли на допомогу і врятували їй життя. Смерть від руки вітчима Ройлотта уже підстерігала її**. Порушена у творі проблема сімейних стосунків, вирішення конфліктів є актуальною і сьогодні, тому що **не в усіх родинах панує взаєморозуміння і повага, ще не всі, як дорослі, так і діти, навчилися йти на компроміси**. Я думаю, що твори про Шерлока Холмса і надалі будуть популярними, адже **вони виховують людяність, доброту, показують престиж знань і підкреслюють важливу роль розумових здібностей людини**. Секрет їх популярності в тому, що вчать **любити, дружити, розуміти і чути ближнього, співчувати і допомагати один одному**. Дякую тобі, Артуре Конан Дойле, за прекрасну творчість. **Не засмучуйся, що твій образ асоціюється з Шерлоком Холмсом. Цей образ – прекрасний, а значить ти жив і працював не даремно**. Я залюбки прочитаю й інші твори про всесвітньо відомого детектива, тому що **сподобалося напружувати мозок і розкривати таємниці разом із твоїми героями**.

Читач-критик. Ще раз уважно прочитайте епіграфи до уроку.

- Який із них, на вашу думку, найкраще **розкриває зміст ОПОВІДАННЯ «Пістрява стрічка»?**
- А який з епіграфів твердить, що в митця і його літературного героя багато спільного?
- Прочитайте рядки, в яких йдеться про безсмертя образу відомого детектива.

VI. Підбиття підсумків уроку. Заповнення тематичної картки

Настав час підбити підсумки й оцінити свою роботу на уроці

Заповніть модель картки (самооцінка досягнень).

Критерії оцінювання самоосвітньої діяльності		TAK	HI
	1. Будує усне повідомлення про факти життя і творчості митця.		
	2. Виразно і вдумливо читає оповідання, переказують ключові епізоди.		
	3. Визначає особливості сюжету і композиції твору.		
	4. Розповідає про улюблених героїв твору.		
	5. Міркує про секрети популярності творів про Шерлока Холмса серед читачів.		
	6. Висловлює власне враження від прочитаного твору.		

VII. Оцінювання навчальної діяльності учнів

VIII. Домашнє завдання

Обов'язкове для всіх

1. Прочитай оповідання «Спілка рудих».
2. Доведи, що твір «Спілка рудих» побудований за уже відомою тобі схемою літературознавця В. Шкловського.

За вибором учня-читача

Запитання і завдання

I рівень (початковий). Чому автор закінчив оповідання щасливим вирішенням проблеми? (усна відповідь)

II рівень (середній). Нове життя Хелін Стоунер! Яким воно буде? (письмово)

III рівень (достатній). Уяви себе журналістом. Склади перелік запитань, які б ти хотів поставити Артуру Конан Дойлу під час уявної зустрічі.

IV рівень (високий). Напиши власне детективне оповідання, головними героями якого є Шерлок Холмс і доктор Ватсон.

АБО (за умови, якщо учні достатньо володіють іноземною мовою)

порівняй оригінал і художній переклад оповідання А. Конан Дойла «Пістрява стрічка».

Підготуй виразне читання англійською мовою уривка, який найбільше схвилював тебе.

Світлана Проценко,
вчитель зарубіжної літератури
Баратівської ЗОШ I-III ст.
Миколаївської обл.

«Ранок» і «вечір» уроку як гармонійна зміна природних психофізіологічних фазових станів дитини

Ритми – основа життя людини.

Ритм, рух, зміна, динаміка – це характеристики непорушного закону життя. З'явившись на Землі, ми потрапляємо в царство ритмів. Є космічні ритми, ритми історії, ритм індивідуального людського життя. Природа, що оточує нас, це теж ритми: зміна сезонів року, чергування дня і ночі, зменшення і наростання місяця тощо.

Розуміння ритмічності життя людини відповідає великій мудрості наших предків: жити в злагоді з тим, що нас оточує, що було і буде завжди. До нашого часу дійшли трактати Гіппократа й Авіценни, в яких значне місце приділялося здоровому способу життя, заснованому на правильному чергуванні фаз активності і відпочинку. Відомі сучасні вчені, академіки І.П. Павлов, В.В. Вернадський, О.Л. Чижевський переконливо довели, що існує тісний зв'язок між сонячною активністю і природними явищами на землі.

Людина і Всесвіт – це єдиний хвильовий механізм. Організм людини налаштований на певні природні ритми, а тривалі відхилення від цих ритмів не можуть не позначитися на здоров'ї особистості та її працездатності. У книзі доктора філософії Д. Рашкоффа «Шок теперішнього: коли все відбувається прямо зараз» говориться: «Наші технології можуть розвиватися з тією швидкістю, з якою ми їх придумуємо. Але наші тіла еволюціонували протягом тисячоліть, взаємодіючи з силами і явищами, які ми ледь усвідомлюємо. Ми не просто повинні враховувати ритми організму... Тіло спирається на сотні, можливо тисячі, різних годинників, прислухаючись, зв'язуючись і синхронізуючись з багатьма речами... Замість того, щоб намагатися перевчити організм і привести його у відповідність зі штучними ритмами наших цифрових технологій, ми можемо застосувати технології і поєднати свій спосіб життя з власною фізіологією» [6].

Головним керманічем і синхронізатором біоритмів людини є зміна дня і ночі. Такий закон природи. Ще один день – ще одна можливість пізнати себе та світ краще. Це спілкування Людини з Природою загальною мовою Законів Всесвіту. У ранкові години чути дзвінкий крик ластівок, вдень у водоймах голосно кумкають жаби, а вечір закінчується ніжною колисковою піснею солов'я. За яскравою, життєрадісною весною приходить неквапливе і зелене літо, за ним – чарівна осінь у різнобарвних уборах, а далі – пишна білосніжна ошатна зима. Такі безупинні ритми світу.

Для людини важливо не тільки знати про внутрішні ритми організму, але й знайти шляхи управлін-

ня ними. Природовідповідність – базовий стратегічний принцип педагогічного мислення. Вчитель повинен вміти правильно, з огляду на природу процесу пізнання, презентувати нову навчальну інформацію в ході проведення уроку.

Існують два психофізіологічні полярні фазові стани: **стан розкриття**, коли всі функціональні процеси життєдіяльності людини налаштовані у зовнішній світ, і **стан закриття**, коли, навпаки, всі функціональні процеси спрямовуються у внутрішній світ [1, с. 96]. Якщо створити для учня певний ритм, дати можливість проживати незмінну послідовність подій свого життя, то він знайде впевненість і спокій.

Активні фази гнучкі і рухливі. Вони несуть у собі діяльнісну енергетику емоцій: захоплення, легкість, цілеспрямовану діяльність, пошук, прийняття рішень, конструювання (творчість). Пасивні фази призначені для прийняття, накопичення і збереження того, що було отримано та досягнуто в активних фазах. Так, на уроці гармонійно розвиваються дві форми самопочуття і самосвідомості: пасивна – «я відчуваю» і активна – «я дію». Ідеальний стан здоров'я передбачає наявність рівноваги між фазами розкриття і закриття, активності і пасивності.

Спробуємо придивитися до звичних речей та змінити кут зору. Запрошуємо здійснити мандрівку через усі зміни ритмів одного уроку як дня – з ранку до вечора.

Ранок уроку. Фаза розкриття.

Організаційний та мотиваційний етапи.

Прислів'я і приказки про ранок:

Ранок вечора мудріший.

Рання година золота варта.

Як було зранку, так буде до останку.

Добрий ранок приносить добрий день.

Що вранці не зробиш, то ввечері не надолужиш.

Організаційному та мотиваційному етапам

уроку як **активній фазі розкриття** притаманні відчуття легкості, натхнення, захоплення, життєрадісності, осяяння, щастя, миролюбства, неупередженості, довіри, некритичності, ясності, відкритості, творчого злету, безумовного прийняття всього (без критики, без страждань).

Активна фаза розкриття відповідає природному стану весни, ранкової свіжості. У життєвому циклі людини це відповідає дитинству, отрочеству. У фізіологічному стані це вдих.

Уявіть білий аркуш паперу, на якому буде намальований новий урок. Яким буде ранок цього уроку – того, що ви даруєте дітям: ніжним, ясным, свіжим,

у теплих кольорах або сірим, душним, туманним, дощовим?..

Ранок у добовому циклі – очищення, прилив сил і свіжих думок, нові плани і починання. Так не хочеться, щоб початок уроку був усього лише бай-дужим сірим світанком дуже довгого порожнього дня – без простору, без дороги, без традиції та власного обличчя.

Відчуйте запах свіжості, що наповнює класну кімнату. Повітря чисте і прозоре, легке для дихання. Немає ще полуденної спеки і духоти. Крізь відчинене вікно лагідними хвилями лине запах шкільного саду, солодко-стриманий, сповнений тихого цвітіння. Клас купається в теплому і тихому світанковому сяйві.

Двері відчиняються і заходить учитель – довгоочікуваний гість – чарівний і усміхнений, сповнений аромату таємниці. Перші кольорові сплески оживлюють класну кімнату. Посмішка, очі, рухи вчителя – все наповнене теплом, щирістю. Зрозумілі знаки того, що новий день буде світлим, сонячним. Здається, що змінився весь світ. Діти з полегшенням визволяються кожен від своїх індивідуальних станів – сну, суму, пригніченості, втоми. Відразу стає добре-добре на душі. Кожен учень, немов стеблинка, що прагне до сонця, спрямовує погляд і серце назустріч улюбленому вчителю.

Звучать слова привітання – свіжі, живі, немов весняні сріблясті струмки. Це привітання, вимовлене з лагідністю і любов'ю, оновлює кров у жилах дітей, змушує пульсувати її тим яскравим кольором піднесення, яким позначені щасливі хвилини нашого життя.

Методична скарбничка привітань.

«Дорогі речі». Починається новий урок. Ми забули, що є речі дорогі, близькі нам, нехай навіть маленькі і незначні, зате які дають тепло серцю і зміцнюють дух. Надішлемо один одному посмішку, любов і гарний настрій.

«Побажання від учителя». Сьогодні на уроці я хочу побачити у вас те, що часом буває непомітним: сміливість – у скромних, комунікабельність – у мовчазних, рішучість – у невпевнених, жагу до знань – у всіх [5, с. 6].

«Ключові слова». Послухайте такі «ключові слова»: сонце, спека, море, відпочинок, насолода, друзі, спілкування, радість, подорож...

– Яким одним словом можна об'єднати почуття вами тематичну групу слів?

– А яка пора року розпочалася за вікном?

– Яку пору року ви більше любите – літо чи осінь?

– А яким настроєм пройняті твори, прочитані вами до сьогоднішнього уроку позакласного читання? [3, с. 40].

«Колір настрою». Подивіться у вікно. Який ясний і спокійний ранок! Яка чудова сьогодні погода! І тому у мене гарний настрій. А з яким настроєм починаєте ви урок? У чотирьох кутках класу – аркуші паперу різного кольору: червоний колір – тривога, хвилювання, синій – спокій, зелений – надія, жовтий – радість. Зробіть свій вибір, займіть місце в одному з кутків. Сподіваюся, що радісний настрій збережеться у вас до кінця уроку, а у декого, вірю, він зміниться на краще.

«Сонячний настрій». Надворі вже панує справжня осінь – така непередбачувана і примхлива. Попри те, що здебільшого осінь асоціюється із рясними холодними дощами, від яких стає сумно на душі, бувають цієї пори року і сонячні дні. Подаруймо одне одному сьогодні трішки тепла. У вас на партах лежать паперові сонячні промінчики. Напишіть на них побажання своїм однокласникам і прикріпіть до намальованого на дошці сонечка [7, с. 11].

«Емоційно-музичне привітання». Як настрій? Дуже хочеться за допомогою класичної мелодії ... (композитор) налаштуватися на емоційний лад задля кращого сприйняття теми сьогоднішнього уроку.

«Доброго дня». Відомо, що фраза «доброго дня» може бути вимовлена на всі лади. Прислухайтеся до свого серця, прислухайтеся до свого подиху. Спробуйте виявити свій потенціал використання цього вітання. Нехай кожен по черзі скаже «доброго дня» по-своєму.

«Створи настрій». Передайте свій настрій за допомогою трьох прикметників. Дайте кілька порад собі та однокласникам, у яких не дуже гарний настрій, розкажіть, як його підняти.

«Гарний настрій». Діти, вам подобається, коли у вас гарний настрій? Гарний настрій допомагає виконати будь-яку справу легко. А що ще можна зробити, коли у вас гарний настрій?

«Комплімент». Заплющте очі. Оцініть свій емоційний стан у балах від 0 до 10 (10 – найліпший стан). Розплющте очі. Тепер обміняйтесь із сусідом по парті двома-трьома компліментами, добрими побажаннями. Заплющте очі і спробуйте знову оцінити у балах свій стан. Чи змінився? (Як правило, на 2-3 бали вище.)

«Маска настрою». Розпочати урок я хотіла б з того, щоб ви сповістили мене про свій настрій, використовуючи маски настрою... Дякую, я бачу, що у більшості з вас гарний настрій. Протягом уроку я хочу побачити ваше істинне обличчя.

«Глечик побажань». Що ви чекаєте від цього уроку? Складіть ваші передбачення у глечик, який буде обов'язковим елементом нашого уроку.

«Ритуали вітання». Учні вітаються один з одним і з учителем, використовуючи ритуали вітання, прийняті в різних культурах.

Варіанти привітання:

– легкий уклін, руки витягнуті уздовж тулуба (Японія);

– легкий уклін зі схрещеними на грудях руками (Китай);

– рукостискання і поцілунок в обидві щоки (Франція);

– поцілунок у щоки, долоні лежать на передпліччях партнера (Іспанія);

– обійми і триразове цілування по черзі в обидві щоки (Росія);

– просте рукостискання і погляд в очі (Німеччина);

– легкий уклін, долоні складені перед чолом (Індія);

– ліву руку закласти за вухо і висунути язик (Тибет);

– схрестити руки на грудях (араби).

«Легідні руки – добрий погляд – приємна посмішка». Учням пропонується покласти свої руки на руки сусіда по парті, подивитися йому в очі і посміхнутися.

«Долонька до долоньки». Учні притискаються долонями до долонь сусіда по парті і передають з потиском позитивну емоцію (радість, доброту, щирість).

«Обмін побажаннями». Учні звертаються до свого сусіда по парті зі словами: «Ти – мій друг, і я бажаю тобі...» (*успіхів на уроці; добре засвоїти матеріал, що будемо вивчати; здоров'я і багато друзів; щоб твоє шкільне життя було веселим...*) [8, с. 61].

«Формування емоційного настрою». За віком чудова погода, тиша, спокій, і мені б хотілося, щоб протягом цього уроку в душах ваших панував такий самий спокій, щоб ви почувалися комфортно і упевнено висловлювали свої думки.

Налаштуватися на роботу вам допоможуть ось такі слова:

– Сьогодні прекрасний день у моєму житті.

– Я готовий працювати, творити, думати, відкривати нове.

– Цей урок принесе мені успіх. Я також бажаю успіху всім.

«Пора року». За початковими літерами дайте позитивну характеристику порі року, яка зараз надворі, наприклад:

В – весела, вітряна,

Е – енергійна, емоційна,

С – сонячна, святкова,

Н – ніжна, незвичайна,

А – активна ...

«Зірка побажань». Вітаю вас, друзі! Дивіться: сталося диво. Кожному на парту впала зірочка. Кажуть, коли падає зірка, треба загадати бажання, і воно неодмінно здійсниться. Які побажання є у вас на сьогоднішній урок? Запишіть їх на своїх зірках і передайте один одному ланцюжком зі словами: «Я хочу побажати тобі...»

«Банк позитивних емоцій». Звернімося до банку позитивних емоцій і побажаймо своїм однокласникам гарного настрою, натхнення, успіху на уроці.

«Веселе привітання». Коли ви смієтеся, ваше тіло радіє. П'ятнадцять м'язів на обличчі і кілька десятків на тілі спочатку скорочуються, а потім розслабляються. Пульс прискорюється, дихання частішає, кров збагачується киснем. Мозок теж не дрімає – в ньому знижується чутливість до болю, оскільки відбувається вироблення ендорфінів – речовин, що вбивають біль і приносять задоволення. Не випадково деякі лікарі вводять жарти і сміх в курс лікування різних захворювань. Тож посміхніться веселенько і привітайтеся чемненько. Вліво – вправо оберніться, одне одному всміхніться.

«Планета усмішок». Сьогодні ми вирушимо на планету усмішок. Одягаємо скафандр, сідаємо в ракету, відправляємось в політ. Прилетіли. Придумаємо привітання для жителів планети Усмішка.

«Пухнасте серце». Дивіться, у мене у руках маленьке пухнасте серденько. У серці людини є тепло, любов, дружба, тому ми будемо обережно

передавати його один одному, називаючи своїх однокласників легідним ім'ям і даруючи при цьому усмішку, ось так: «Добрий день, Марійко» (передати іграшку та посміхнутись).

Дивіться, серденько повернулось до мене, а кожний з нас отримав добрий настрій і щире посмішку.

«Подаруй квітку». Діти, сьогодні я принесла дуже гарні різнокольорові квіти. Я пропоную вам взяти по одній квіточці й подарувати її тому, кому ви бажаєте, але обов'язково зі словами: «Я дарую тобі квіточку, тому що ти най... (уважніший)».

(Якщо будуть діти, яким не подарували квіти, їм дарує сам учитель, обов'язково відзначаючи при цьому кращі риси тієї дитини, якій він робить подарунок.)

«Гарна погода». Щось сьогодні прохолодно в нашому класі. Зараз спробуємо підняти температуру. Для цього потрібно сказати добрі слова один одному... Дякую вам, що ви такі добрі, чуйні, уважні один до одного. Температура значно піднялася. Ви відчуваєте, що стало тепліше, приємніше.

День буде успішним тоді, коли у вас буде зранку гарний настрій. Якщо «ранок» добрий і сонячний, тоді світлий настрій не покине вас цілий урок!

День уроку. Вивчення нового матеріалу. «Момент істини».

Прислів'я і приказки про день:

І день буває роком.

День мій – вік мій.

Що днина, то новина.

Який день, такий і пожиток.

Етап засвоєння нового матеріалу, згідно з природними ритмами, відповідає **пасивній фазі розкриття**, що характеризується такими якостями, як споглядальність, безстрашність, любов, осяяння, ясність, чистота, широта, віра, відкритість, злет, завершується зникненням «Я», єднанням із зовнішнім світом.

Цей етап відповідний природному стану літа, гарячого сонячного дня. У життєвому циклі людини це відповідає юності і молодості. У фізіологічному стані це затримка на вдиху.

Усі учасники навчального дійства поринають у нову, вродливу, безконечну перспективу передчуттів. Розпочинається новий день як запрошення до цікавої подорожі, сповнені приємних сюрпризів і подарунків.

День – це кульмінація добового циклу, коли сонце в зеніті. «Момент істини» – в гуманній педагогіці. Природа вдень активна: колоситься жито, сади наповнюються квітучою зеленню. Голоси птахів доносяться з далеких просторів неба. Як подих озону, звучить голос учителя, що запрошує у заманливу мандрівку-пізнання. Учні всідаються зручніше і блаженно заплющують очі.

Натхнений і щасливий, учитель починає розкривати нову тему. Він підхоплює наміри природи, бо вміє прочитати її потаємні поривання. Вміє передати аромат далеких країн і рідкісних матеріалів. Тримає в руках цікаві книжки, де повно дивовижних ілюстрацій та приголомшливих історій про вибухи

далеких сонць. Він справжній фехтувальник уяви, архітектор краєвидів, адже природа сама сповнена потенційної архітектури, проектування і будівництва. Учні сидять, приголомшені цікавістю, схвилювані.

Нюх і слух у такі моменти надзвичайно загострюються. Солодко-духмянний аромат екзотичних країн немов розливається у повітрі. Вуха вловлюють звуки Всесвіту, мандрівні шуми, затишшя океанів. Життя виходить за звичні колії.

М'який, просвітлений, сповнений солодкої мли день набирає силу. Учителі і учні в чудовій згоді між собою. Діти переносяться думкою до далекого міста своїх мрій. В їх уяві виникає казково-чудовий світ, сповнений чарівної краси, поезії, тихої гами кольорів, дихання далеких доріг. Тут нічого не відбувається просто так, нічого не трапляється без глибокого сенсу й попереднього осмислення. Події сягають коренями глибинної суті. Щохвилини вирішується щось визначне. Тут вузловий центр усіх процесів, сюди мають входити і звідси виходити не просто всі літературні сюжети, а вся історія людства, сам секрет життя, його найсуттєвіша таємниця.

Основу представлення нового матеріалу складають природні образи, адже Природа створює красу і викликає відчуття цілісності, гармонії, єдності. Учень не отримує наочне приладдя в готовому вигляді, а сам його створює в своїй уяві.

Наведемо кілька прикладів природовідповідного представлення нового матеріалу.

Тема: «Способи зображення дійсності» (8 клас).

Уявіть себе на блакитному березі світу літератури. Повітря тут м'яке і прозоре; від океану віє свіжим морським бризом. На високому бірюзовому небосхилі, подекуди вкритому білосніжним мереживом хмар, швидко піднімається золотиста куля сонця. Віковичний океан зараз у доброму настрої.

Зображення світу і людини в художніх творах різняться залежно від того, хто, про що і як розповідає. Представляючи читачеві той чи інший предмет розповіді, автор вибирає для цього різні підходи. У світі літератури – це три роди: епос, лірика і драма.

Збагнути особливості кожного літературного роду в океані літератури нам допоможе надійний орієнтир – образ маяка, грандіозної споруди, яку в реальному житті встановлюють для того, щоб полегшити мандрівникам-морепоплавцям шлях, позначити небезпечні місця, вказати на кращий прохід.

Маяки, як відомо, належать усьому людству, вони є знаком доброї надії для кожного. Зазвичай маяк – це велична вежа виразної форми, зведена високо на підводній скелі, що пильно охороняє від підступності Нептуна сміливих мандрівників, які підкорюють неспокійні води океану. Капітальна вежа маяка буде для нас образом **епічного** роду літератури.

Для зображення дійсності у письменника є певний підхід: докладно розповісти про предмет епосу та події, що з ним пов'язані. Епос – це сюжетна, детальна оповідь про людину, її життя. Автор послідовно описує героїв, їхні вчинки, характери, взаємини з оточенням. Предмет епосу: характери, побу-

тове і природне середовище, в якому існують і взаємодіють персонажі (головні та другорядні).

Сутність епічного роду літератури – це здатність охопити життя в його об'єктивній повноті. Сюжет епічного твору складається з подій, що відбуваються в певному часі та просторі; з учинків героїв; з різних обставин, у яких ці герої діють. Оповідач – посередник між зображеним і читачем. Текст має описово-оповідну форму, є переплетенням оповіді та висловлювань персонажів (діалоги, монологи).

Залежно від своєрідності змісту та форми твір належить до того чи іншого жанру. На величому тілі маякової вежі зазначені основні жанри епосу, які діляться на **малі** (оповідання, новела, нарис), **середні** (повість) і **великі** форми (роман, роман-епопея).

Маяки оснащені потужним джерелом світла, щоб бути добре помітними в нічний час. На вершині маяка завжди світить ліхтар, який посиляє з настанням сутінків рятівне світло у нічну далечінь. Цей ліхтар буде для нас образом-символом наступного роду літератури – **ліричного**. Для того щоб відтворити життя за допомогою слова, у автора є можливість розповісти не тільки про події, а й про враження, яке вони справили на нього, про емоції, які вони викликали.

Лірика зображує внутрішній світ людини, порухи душі, почуття і переживання, складне духовне життя; змальовує стан ліричного героя в певний момент життя. Слово в ліриці передає емоційний стан мовця. Зовнішнє життя подається суб'єктивно, через сприйняття ліричного героя.

Як морепоплавці ставляться до сигналів маяків з найвищою довірою і трепетом, так і внутрішній світ ліричного героя знаходить відгук і тепло у серцях читачів. Ліричні твори навчають нас відчувати, уявляти, здогадуватися.

Душевні рухи та емоційні стани людини передаються в ліриці з певною мірою чуттєвої концентрації, яку створює властивий їй лад мови, а саме – вірш. Особливе значення для цього роду літератури мають образні можливості мови: ритмічність, засоби художньої виразності, поетична інтонація, єдність переживання і мовлення.

На золотих променях, які розсіюються від ліхтаря маяка, висвічуються **жанри лірики: ліричний вірш, романс, елегія, ода, сонет, пісня** та ін. Основні **теми лірики: пейзажна, громадянська, інтимна, філософська, лірика про дружбу** тощо.

Що б не сталося, які б не трапилися катаклізми, ліхтар не повинен гаснути. Для автора ліричного твору це можливість відчувати, як звучить його внутрішній голос.

Широка океанська дорога. Безжалісні урагани часто здіймають високі хвилі. Тисячотонні маякові вежі витримують натиск ураганів і лютих штормів, що рокочуть таємничим гулом. Спробуйте відчувати вітер у вухах, різкий запах великих хвиль. Океан, здається, готовий поглинути у своїх сивих гребенях наш маяк.

Для відтворення дійсності письменник може використати інший підхід – зобразити предмет у дії, в русі, представити його читачеві в оточенні інших явищ. Такий спосіб властивий **драматичному** роду літератури.

У драмі зображуються найбільш значущі події, які розвиваються швидко, енергійно, як хвилі в океані, зіштовхуючи дійових осіб (головних, епізодичних, позасценічних). Специфіка драми як роду літератури полягає в тому, що вона зазвичай призначена для постановки на сцені. Позиція автора прихована тут більше, ніж у творах інших родів. Без допомоги драматурга, спираючись на монологи, діалоги, репліки, ремарки, потрібно уявити місце дії, час, обстановку, в якій живуть герої, їхній зовнішній вигляд, манеру розмовляти, їхні рухи, жести.

Особливу роль у драмі відіграє конфлікт (зовнішній чи внутрішній), прихована чи явна боротьба дійових осіб. Вирішення цього конфлікту відбувається в напруженій боротьбі персонажів один з одним, з обставинами, із самими собою. Конфлікт у драмі – це та пружина, яка рухає дію і виявляє характер героїв. Людина показана у таких обставинах, які вимагають особливої напруги всіх її внутрішніх сил.

Величезні хвилі океану світу літератури шумно наздоганяють одна одну. Кожна така хвиля – окремий **жанр драматичного роду**: комедія, трагедія, драма, трагікомедія, містерія, фарс, феєрія та ін.

Розподіл родів літератури на епос, лірику і драму, а також першу систематизацію літературних жанрів запропонував давньогрецький філософ Арістотель у творі «Поетика». Сучасні науковці виділяють додатково ще один рід літератури – **ліро-епічний**, в якому гармонійно поєднуються зображально-виражальні засоби, притаманні ліриці та епосу, внаслідок чого утворюються якісно нові жанри (*роман у віршах, поема*).

Незважаючи на те, що межі між родами не можна провести з абсолютною точністю і є перехідні форми, основні особливості кожного роду досить визначені. У літературознавстві не прийнято використовувати як критерій розрізнення літературних родів опозицію «вірші – проза». Епічний твір може бути написаний віршами (наприклад, «Іліада» Гомера), а ліричний – прозою (скажімо, популярний жанр *вірш у прозі* або *любовний лист*). Критерії розрізнення лірики, епосу і драми треба шукати в способі зображення – як саме автор передає свій погляд на світ: епос – це *розповідь* про події, долі героїв, їхні вчинки і пригоди; лірика – *переживання* подій, зображення почуттів, внутрішнього світу, емоційного стану ліричного героя; драма – *зображення* подій і взаємин між героями на сцені.

Наш маяк світить вдень і вночі, даруючи надію й опору кожному, хто мандрує безмежним світом літератури.

Тема: «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури» (8 клас).

З давніх-давен образ саду асоціювався у різних народів зі світлим раєм, омріяним Едемом – місцем вічного блаженства, де панують затишок і благодать. Такий сад є для нас образом-символом духовної літератури, який вбирає в себе вічне і сьогоденне. Кожне дерево в ньому – Священна книга людства.

Священні пам'ятки літератури дають нам уявлення про думки, почуття та вірування людей, моральний і духовний досвід, який прагнули зали-

шити для нащадків багато поколінь різних народів. У них містяться історичні події, життєписи людей, обраних бути речниками вищої Істини. Назви таких книг прийнято писати з великої літери, на знак поваги до традицій.

Прихильники світових релігій вважають Священні писання безсмертним Божественним одкровенням. Вони допомагають людині піднятися на високоморальний рівень. Мета вивчення Священних книг полягає в пізнанні абсолютної істини – Першопричини всього. Це об'єднує всі давні пам'ятки народів світу.

Історія написання Священних книг практично така ж складна і неоднозначна, як і виникнення самих вірувань, адже ці письмена створювалися різними людьми протягом тривалого часу, і в кожній з видатних пам'яток минулого є інформація, якій сучасні вчені не можуть дати єдине трактування.

У Саду духовної літератури особливу увагу привертають три величні дерева. Це найвідоміші культурні пам'ятки людства, наповнені глибоким моральним сенсом: **Веди** – святі тексти індійської літератури, **Біблія** – Священна книга християн і **Коран** – Священна книга мусульман. Упродовж багатьох віків вони були джерелом людської мудрості і не втратили свого авторитету до наших днів. Усе це – частини одного культурного світу, який треба вивчати як ціле.

Веди, Біблія, Коран розглядають людину насамперед як духовну істоту. Основне призначення головних священних пам'яток – привести людину до усвідомлення свого істинного призначення у світі, зробити душу відкритою для прихованої, духовної, вічної сторони речей. Порятунком і щастям людини, на думку авторів давніх текстів, – у позбавленні від ланцюгів матеріального світу і залученні до Божественної сутності. Цей принцип важливий і для Вед, і для Біблії, і для Корану. Давні пам'ятки людства розповідають про Єдиного Бога (або ієрархію богів, як у Ведах), будову Всесвіту, закони часу, природи, дають чітко визначені закони життя (у Біблії це – Заповіді Божі, у Корані – закони шаріату).

У центрі Саду духовності розташоване Джерело Небесної Мудрості, яке зберігає вічні цінності, засади і закони життя. Від нього живляться дерева цього благословенного куточка світу і приносять особливі плоди: мир, чистоту, мудрість, терпіння, милосердя, справедливість, добрі результати людських справ, братолубовство, любов... Щасливий той, хто скуштує ці плоди, тільки треба вміти взяти те істотне, корисне й повчальне від священних знань людства.

У блакитному прозорому небі над Садам духовності світить Сонце Правди. Воно постійно нагадує прадавну мудрість: «*Чини з людьми так, як ти хотів би, щоб чинили з тобою*». Цей орієнтир на головну Заповідь, як на світло, на Сонце, міститься практично в кожному Священному писанні людства.

Моральні настанови духовних книг людства потужно вплинули на розвиток світової цивілізації. Образи, сюжети зі Священних книг народів світу стали невичерпним джерелом натхнення мистецтва. У кожній нації, країні має бути власний переказ усіх священних текстів. Це збагачує духовну культуру народу.

Від Саду священних дерев-книг – прямий крок до Саду душі. Український мислитель Григорій Сковорода залишив нам з цього приводу настанову: «Щоб бути цілісною особистістю, людина повинна вибрати насіння (думки, ідеї), яке вона посіє в Саду свого серця, тому що насіння дає паростки відповідно до своєї природи».

Слова вчителя сиплються, мов кольорове конфеті. Учні підхоплюють знання, переймаються ними серйозно, беруть їх у свій досвід як важливу і кошовну річ. Досліджувані явища автоматично шикуються і створюють єдину систему, займають в ній самою природою відведене для них місце.

Багато знаків свідчать про те, що нове знання адресоване кожному в класі – як спеціальна місія, послання й особисте доручення. Щедрий сонячний блиск мандрує обличчями дітей, що сяють внутрішнім світлом. Досить послухати в цей час дзвінк, сповнені щастя відгуки дітей, щоб відчути захопливий трепет, який охопив їх у процесі пізнання і відкриття нового.

Вечір уроку. Фаза закриття. Виконання творчих практичних завдань. Підбиття підсумків уроку.

Прислів'я і приказки про вечір:

Ранній пізньому кланяється.

Не хвали день зранку, а хвали увечері.

Вечір покаже, який був день.

Психофізіологічна **фаза закриття** відповідає природним станам осені (активна фаза закриття) та зими (пасивна фаза закриття). У добовому циклі це відповідає вечору (активна фаза закриття) і ночі (пасивна фаза закриття). У життєвому циклі людини це зрілість (активна фаза закриття) і старість (пасивна фаза закриття). У фізіологічному стані – видих (активна фаза закриття) і затримка на видиху (пасивна фаза закриття).

Активна фаза закриття уроку співвідноситься з **етапом застосування отриманих знань на практиці, виконанням практичних творчих завдань**. Цій фазі притаманні: впевненість у собі, обґрунтування, сила, цілеспрямованість, знаходження сенсу, запал, гумор, переконання інших, докази, прагнення до успіху і перемоги, критичність, знаходження істини. Віддається перевага «вищому», «цінному», «значущому».

Минають хвилини, сповнені жару до знань. Золото заходу сонця і насичено-сині шпалери оксамитового вечора. Містерія присмерку! Палаючи шляхетним запалом, на який їх надихнув учитель, діти тепер прагнуть підтвердити, обґрунтувати отриману істину, вигадати нові конфігурації, звабливі комбінації своєї мандрівки-пізнання якимось іще не випробуваним маршрутом.

Коли мрії і проекти починають прагнути реалізації, надходить час осені. Пора надзвичайної гармонії, тонкої краси, буяння, гами всіх бавних октав від золотого до червоного. Скільки дум і можливостей навівають осінні простори, з шелестом і неповторним запахом опадаючого листа.

Розвиваючи фантазії учителя, діти примножують безцінний фонд осені – її щедрі плоди, врожай.

Тема відкривається зсередини безкінечної перспективою. Трансформації знань у все коштовніші поєднання тривають без кінця. І починають проявлятися речі нечувані та сяйливі – справжня тайна вечеря!

Як після тривалих подорожей повертаються в рідну гавань з дорогими товарами кораблі, так учні в ці солодкі від мудрості вечори з приємністю спостерігають за результатами своїх дій і творчості, отримуючи від вчителя похвалу – щирі віру в можливості кожного.

Пригадайте, будь ласка, якими словами ви підтримуєте, хвалите учнів? Скільки слів пригадали? 3? 5? А тепер – якими словами можна дитину похвалити, присоромити? Скільки слів і фраз можете назвати? 10? 20? Добре вчительське слово діє на дитину, як жива вода, що потрапила на зів'ялу квітку.

Методична скарбничка похвал.

«Велике спасибі тобі, ти мене порадував!», «Вірю в тебе!», «Чудово! І з цим завданням ти впорався!», «Так тримати!», «Розумниця!», «Хороша робота!», «Ціную твої старання!», «Приємно чути таку відповідь!», «Я заслухалася, яка чудова відповідь!», «Прекрасно! Такі відповіді надовго запам'ятовуються!», «Грандіозно!», «Незабутньо!», «Як розумно сказано!», «Відмінно!», «Неповторно!», «Сенсаційно!», «Це неймовірно!», «Фантастика!», «Просто здорово!», «Незрівнянно!», «Блискуче!», «Багата фантазія!», «Божественно!», «Щиро!», «Як по писаному!», «Майстер!», «Молодчина!», «На висоті!», «Винахідливо!», «Незвичайно!», «Неперевершено!», «Відмінно!», «Світла голова!», «Талановито!», «Дивовижно!», «Ефектно!», «Краса!», «Як у казці!», «У твоєму творі є цікаві думки», «Твоя відповідь – просто чудо!», «Якими чудовими думками ти володієш!», «Приголомшлива відповідь!», «Це якраз те, що потрібно!», «Ух!!!», «Працювати з тобою – просто радість!», «Які важливі слова ти сказав!», «Твоя розповідь мене дуже зворушила», «Відмінна робота!», «Ти робиш це дуже добре», «Так тримати!», «Незвичайно!», «Чудово! Це найкраще, що я коли-небудь бачив (ла)!», «Блискуча ідея!», «Ти чудово все зрозумів (ла)», «Ти робиш це сьогодні значно краще», «Це була першокласна робота!», «Свіжа думка», «Ти дуже швидко вчишся», «Ти вибрав (ла) правильний спосіб, щоб виконати цю роботу», «Який оригінальний спосіб вирішення!», «Дуже приємно вчитися таких розумних дітей», «Ти зробив (ла) це дуже добре», «Ось що я називаю майстерно виконаною роботою», «Ти робиш це дуже красиво!», «Це дуже правильне зауваження!», «Не можу не висловити тобі своє захоплення», «Твоя робота принесла мені багато радості!», «Мені подобається хід твоїх думок!», «Ти перевершив (ла) сам (а) себе сьогодні», «Ти зробив сьогодні багато роботи», «Це твоя перемога!», «Для мене твоя сьогоднішня відповідь така сама яскрава, як сонечко!» та ін.

Не менш важливі для дитини, ніж слова, а іноді й більш ефективні, різні форми несловесної підтримки: усмішка, міміка, відкриті жести, обійми, потискання руки тощо.

Етап **підбиття підсумків, оцінювання, рефлексії, прощання** у природному ритмі уроку збіга-

ється з **пасивною фазою закриття**, для якої при-
тамнанні умиротворення, сердечність, милосердя,
бажання спокою і відпочинку, сентиментальність,
малорухливість, насолода спокоєм і благополуч-
чям.

Ніч, як гармонійне завершення плідного дня,
заворожує і надихає. Небо стає густим, у ньому про-
зирають зірки. Все навколо стає кольоровим.
Глибоко дихається нічним озоном. Умиротворення,
спокій, розслабленість розливається в теплому
повітрі. Ніч повільно дихає й пульсує, в її серцевині
закипає величезне й безмежне.

Останні хвилини уроку несуть у собі абсолютну
філософію ночі. Тут і глибина переживань, і трепет
усеохопної єдності, і космічна безмежність. Такої
ночі навідується щасливі думки, єдність зі світом,
виникає бажання замислитись про вічне. У класі
урочисто, світло і тихо.

Таємнича краса ночі оспівана митцями всіх часів
як чарівна пора роздумів, відпочинку, глибокого
самозанурення, зворотної мандрівки до себе.
Надходить час поділитися внутрішніми відчуттями,
думками, розумінням – етап **рефлексії**. Можна
влаштувати затишні посиденьки зі свічкою, ліхтарем
або лампою, коли хочеться розмовляти пошепки,
щоб не злякати якогось дива. І класна кімната
наповнюється рідкісними звуками, такими ніжними і
неповторними, ніби сама природа щось шепоче.

Методична скарбничка прийомів рефлексії.

«Чарівна свічка». Чарівна свічка, яка потрапить
до рук кожного, дасть змогу вам висловити свою
думку на питання:

- Що вам найбільше сподобалось?
- Які почуття виникали під час уроку?
- Який настрій супроводжував вас?

«Експрес-інтерв'ю». Коротко продовжити
фразу.

Я:
Дізнався...
Замислився...
Був вражений...

«Книга відгуків». Зазвичай, подорожуючи,
люди залишають свої відгуки і побажання. Учням
пропонується на завершення уроку заповнити
«Книгу відгуків і пропозицій».

«Вузлики в дорогу». Висловіть одним рече-
нням те повчальне, що взяли ви в життя з нашого
уроку.

«Острови». На великому аркуші паперу нама-
льована карта із зображенням емоційних «остро-
вів», наприклад: Острів Радості, Острів Смутку,
Острів Здивування, Острів Тривоги, Острів
Очікування, Острів Відкриттів, Острів Просвітлення,
Острів Наснаги, Острів Задоволення, Острів
Насолоди, Острів Натхнення, Острів Невпевненості,
Острів Роздумів, Острів Несподіванки, Острів
Пустоти, Острів Нудоти тощо. Карта островів виві-
шується на дошці (стіні) і кожному учню пропонуєть-
ся вийти до карти і маркером намалювати свій
кораблик у відповідному районі карти, який відобра-
жає душевний, емоційно-чуттєвий стан.

«Барометр настрою».

П.І.Б. учня _____

На початку уроку	Мої почуття	Наприкінці уроку
	Піднесеність	
	Радість	
	Упевненість у собі	
	Тривожність	
	Незадоволення	
	Задоволення	
	Сум	
	Не визначився	

«Малюнок відчуттів». Створити малюнок від-
чуттів до твору.

«Реклама книги». Завершіть речення: «Я раджу
вам прочитати твір ... тому що...»

«Незакінчене речення».

- Коли б я був Гамлетом...
- У поезіях (автор) мене приваблює...
- Цей урок допоміг мені усвідомити...
- Я сьогодні збагнув одну життєву істину...
- Ця подорож навчила мене...
- Завдяки мандрівці я зрозумів (зрозуміла),
що...
- Герой твору мені близький тим, що ...
- Я розумію ... (героя твору), тому що ...
- Я хотів би порадити ... (героєві твору)
- Для мене великим відкриттям на сьогодніш-
ньому уроці стало...

«Обери супутника для мандрів». Кого із геро-
їв, які завітали до нас на урок, ви обрали б собі в
супутники для подорожі? Чому?

«Вірш про себе».

(зразок-шаблон отримує кожен учень)

Я _____ (дві характерні для тебе риси)
Я хотів би (хотіла б) знати _____ (те, що тебе
цікавить)
Я чую _____ (уявний звук)
Я хочу _____ (реальне бажання)
Я _____
(повтор першого рядка)
Я уявляю собі _____ (те, що ти собі уявляєш)
Я турбуюсь про _____ (те, що тебе турбує)
Я плачу _____ (те, що тебе дуже засмучує)
Я _____
(повтор першого рядка)
Я знаю _____ (істина, в якій ти впевнений)
Я стверджую _____ (те, у що ти віриш)
Я мрію _____ (те, про що ти
мрієш)
Я намагаюся _____ (те, що ти намагаєшся
робити)
Я сподіваюся _____ (те, на що ти сподіваєшся)
Я _____
(повтор першого рядка)

[4, с. 36].

«Маска». Відобразити враження від уроку від-
повідною мімікою.

«Символ уроку». Сьогодні ви повинні оцінити нашу роботу на уроці. У вас приготовлені кольорові олівці. Який символ уроку ви намалюєте, якщо урок сподобався? А який, якщо урок для когось був не дуже цікавим? Чому ви вибрали саме таку позначку?

Три «М» + «Д». Запропонувати учням назвати три моменти, які у них вийшли добре в процесі уроку, і одну дію, яка покращить їхню роботу на наступному уроці.

«П'ятірочка». Учні малюють на аркушах паперу свою руку, обводючи її контур. Кожен палець – це певна позиція, з якої необхідно висловити свою думку.

Варіант 1.

- великий палець – я дізнався...
- вказівний – для мене важливо і цікаво...
- середній – мені було складно ...
- безіменний – мій настрій...
- мізинець – мені не вистачало...

Варіант 2.

- великий палець – дізнався;
- вказівний – зрозумів;
- середній – хочу знати;
- безіменний – цікаво;
- мізинець – питання.

«Хмари і сонце». На великих аркушах написані питання (по одному на кожному аркуші), і зображений позитивний або негативний знак – малюнок, що зображає сонце (наприклад, біля питання: «Що особливо сподобалося?»), або хмара (наприклад, біля питання: «Що зовсім не сподобалося?»).

Рефлексивний твір «Дякую» – за темою уроку. Наприклад, після вивчення трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»:

Дякую Джульєтті: вона навчила мене... (в неї я навчилась...; вона змусила мене побачити те, що...)

Дякую Ромео: він допоміг мені зрозуміти, що... (він переконав мене в тому, що...; спостерігаючи за ним, я усвідомив...; я побачив, що...)

«Рюкзак». Наповніть рюкзаки враженнями від уроку, побажаннями.

Я навчився _____
Я запам'ятав _____
Мені дуже сподобалось _____
Я хочу подякувати _____

«Три обличчя». Учитель показує картки із зображенням трьох облич: веселого, нейтрального і сумного. Учні пропонується вибрати малюнок, який відповідає їхньому настрою.

«Ваш новий комп'ютер». Матеріали: по 4 різнокольорові липкі папірці, аркуш ватману, на якому намальовані контури комп'ютера. Всі деталі комп'ютера (процесор, монітор, клавіатура, мишка) різних кольорів. Учитель просить учнів підписати, а потім наклеїти папірці на різні частини комп'ютера. «Монітор» – що побачив нового на уроці, «клавіату-

ра» – чого навчився, «процесор» – що зрозумів, «мишка» – твій настрій.

«Пантоміма». Учні за допомогою пантоміми повинні показати результати своєї роботи. Наприклад:

- руки вгору – задоволені,
- голова додолу – не задоволені,
- закрити обличчя руками – байдужість.

«Веселка». На екрані (аркуші ватмана) намальована веселка. Кожен колір – позиція, з якої можна висловити думку про урок:

- червоний колір – «Тепер я можу...»
- оранжевий – «Я навчився...»
- жовтий – «Було складно...»
- зелений – «У мене вийшло...»
- блакитний – «Було цікаво...»
- синій – «Мене здивувало...»
- бузковий – «Сьогодні я дізнався (лась)...»

«SMS-повідомлення». Учні пропонується на малюнку мобільного телефону написати SMS-повідомлення з 16 слів про те, як пройшов урок, що нового дізналися, оцінити, як вони себе почували на уроці.

«Термометр». Необхідно підкреслити «температуру» свого стану наприкінці уроку:

- холодно прохолодно нуль тепло приємно +

«Кошик ідей». Учні висловлюють на папірці свою думку про урок (анонімно). Усі папірці кладуть в кошик, потім вибірково вчитель читає записки.

«Пейзаж – дзеркало настрою». Учні демонструються зображення чотирьох сезонів року. Учні пропонується обрати одне зображення, де б вони хотіли зараз опинитися, і прокоментувати свій вибір.

Літо (спека) – збудження.

Весна (тепло) – працездатність.

Осінь (прохолодно) – рівновага.

Зима (холод) – тривога.

«Всесвіт». Необхідно заповнити картку небесних мандрівників.

Я _____
Планета Почуттів (мої почуття) _____
Планета Думок (найбільш важливим та цікавим було) _____
Планета Дій (чого навчився) _____

«Вигуки». Обрати вигук:

- Знаю, можу!
- Впораюся!
- Ура!
- Відмінно!
- Складно!
- Допоможіть!

«Твір-враження». Уявіть, що ви стоїте на галявині в лісі. Опишіть природу, що вас оточує, відповідає вашому настрою в даний момент часу. Яка це пора року, який день (сонячний, дощовий або сніжний), що ви бачите навколо себе...

«Прогноз погоди». Визначте свій емоційний стан у градусах від 0°C до 12°C де 12 – найкращий настрій.

«Ланцюжок почуттів». Запишіть ланцюжок почуттів, що виникли у вас під час уроку. Наприклад: несподіванка – таємничість – загадковість – зацікавлення – радість – переживання...

Переповнені ідеями та планами, хвилюючими душу очікуваннями, мріями про прекрасне, діти довірливо діляться враженнями. У них виникає бажання зберегти набуте: світорозуміння, правила, цінності. Настає усвідомлення того, що нові знання гармонійно вписуються у цілісну картину світу.

Час на уроці минув непомітно. Закінчується день солодкою піснею солов'я. Це звучать слова прощання і побажання вчителя.

Методична скарбничка прийомів прощання.

«Побажання від учителя».

– Ви в мене добрі, розумні, талановиті і працюю в житті. Залишайтеся такими й надалі!

– Тож побажаємо один одному удачі і великого бажання вчитися, читати, мислити, співпереживати.

– Дякую вам за роботу на уроці! Бажаю вам такого ж гарного настрою і надалі.

«Сюрприз». Подарунок від учителя – наприклад, буклет, фотографія, цукерка з побажаннями.

«Комплімент». Учні оцінюють внесок кожного в урок. Це може бути:

комплімент-похвала;

комплімент діловим якостям;

комплімент-почуття.

«Дякую...» Наприкінці уроку вчитель пропонує кожному учню вибрати тільки одного з однокласників, кому хочеться подякувати за співпрацю та пояснити, в чому саме ця співпраця проявилася. Вдячне слово педагога є завершальним. При цьому він обирає тих, хто отримав найменшу кількість компліментів, прагнучи знайти переконливі слова вдячності і цим учасникам подій.

Вправа «Імпульс». Учні встають у коло і потиском руки передають один одному приємні емоції: добра, дружби, радості, взаємопідтримки, довіри тощо.

«Побажання із чарівного глечика». Учня пропонується дістати по одному папірцю з чарівного глечика. Ці побажання підбадьорюють дітей, надають їм впевненості. Приклади побажань із «чарівного глечика»:

Тобі сьогодні особливо пощастить!

Життя готує тобі приємний сюрприз!

Все складається для тебе найкращим чином!

Сьогодні твій день, щастя тобі!

Сьогодні Фортуна з тобою разом!

Пам'ятай: ти народився, щоб бути щасливим!

У тебе є все, щоб насолоджуватись життям!

Сьогодні з тобою разом спокій та радість!

Окрилені, легкі, натхненні, учні йдуть з уроку, маючи перед собою ціле майбутнє, світлі перспективи, нескінченний шлях... Вони знають, що завтрашній день принесе їм найбільші виклики в їхньому житті, і все ж прощаються з учителем у радісному очікуванні нового світанку.

Резюме. Ритм – це універсальна властивість живих систем. Своє спілкування з дітьми, навчання і виховання бажано будувати з урахуванням природних ритмів і можливостей людини.

«Ранок», або початок уроку (фаза розкриття) збільшує життєвий простір дитини, а останні хвилини уроку («вечір», фаза закриття) призначені для функціонального освоєння її життєвого простору. Якщо зовнішні умови забезпечують можливості переходу дитини в стан наступної фази, то в неї виникає відчуття психологічного, інтелектуального, фізіологічного комфорту. У той час як тривалі відхилення від природних циклів породжують деструкцію, стрес.

Урахування природних біоритмів людського організму скорочує час на вивчення будь-якого предмета в 3-4 рази, дає змогу у стільки ж разів підвищити ефективність набуття знань і умінь, вивільняє ресурси здоров'я учнів.

Урок як окремий цикл пізнання, маленький відрізок життя дитини, має бути природовідповідним, гармонійним, цілісним.

Література

1. Антоненко Н.В., Ульянова М.В. Педагогіка ноосферного розвитку. – Севастополь, 2012. – 224 с.

2. Жалай Ю. Виростимо на уроці «Дерево мудрості» // Всесвітня література в школах України. – 2015. – № 9. – С. 33-35.

3. Кашуба Є. Таке різне літо... Урок за оповіданням Р. Бредбері «Прощай, літо!» та «Усе літо в один день» // Всесвітня література в школах України. – 2014. – № 9. – С. 40-41.

4. Мосійчук І. Чарівний книжковий світ. Уроки за поезією М. Цветаєвої «Книги в червоній палітурці» за методикою навчального діалогу // Всесвітня література в школах України. – 2016. – № 4. – С. 34-36.

5. Павлів І. Уроки за повістю Зірки Мезантюк «Таємниця козацької шаблі» // Дивослово. – 2015. – № 2. – С. 6-13.

6. Рашкофф Д. Шок настоящего: когда всё происходит прямо сейчас. 2013 [Электронный ресурс]. –

Режим доступа: http://www.koob.ru/rushkoff_douglas

7. Слотницька І. Становлення нової української літератури // Дивослово. – 2015. – № 9. – С. 11-15.

8. Тутко Н.І. Герої, з якими завжди весело. Урок-зіставлення (порівняльна характеристика образів Тома Сойера і Федька-халамидника) // Зарубіжна література в школах України. – 2014. – № 7-8. – С. 61-63.

А.І. Богосвятська,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри гуманітарної освіти
Львівського обласного інституту
підсвідомої педагогічної освіти,
член-кореспондент НАНО

З'ясування понять «довіра» та «людина, яка заслуговує на довіру»

Тренінгові заняття з лідерами учнівського самоврядування
за Програмою формування довіри

Заняття №1

Мета: сприяти розумінню лідерами учнівського самоврядування значення поняття «довіра» та усвідомлення її ролі в житті людини; формувати в учнів уміння складати концепцію «людини, яка заслуговує на довіру»; спонукати визнавати рівні довіри, вчити створювати «коло довіри»; розвивати критичне мислення школярів, вміння формулювати власну позицію та захищати її.

Очікувані результати: Після цього заняття учні зможуть:

ідентифікувати поняття «довіра», пояснювати значення довіри в житті людей;

називати та характеризувати особистісні якості «людини, яка заслуговує на довіру»;

розмірковувати про наявність або відсутність у собі рис характеру та якостей «людини, яка заслуговує на довіру»;

критично характеризувати різні погляди людей на довіру.

Обладнання: комп'ютерна техніка, комп'ютерна презентація, оповідання В.О.Сухомлинського «Білка і Добра Людина»; висловлювання користувачів інтернету про довіру.

Перебіг заняття

I. Вступна частина

Підготовка до обговорення понять «довіра» та «людина, яка заслуговує на довіру»

Робота з оповіданням В.Сухомлинського «Білка і Добра Людина»

Спрямоване слухання оповідання

Педагог. Я хочу розпочати наше заняття невеликим оповіданням для дітей В.Сухомлинського. Будь ласка, прослухайте його і будьте готові дати відповідь на запитання: Що врятувало білочку від неминучої смерті?

Василь Сухомлинський

Білка і Добра Людина

Ішла собі лісом Добра Людина. Дивилася на трави й квіти ласкавими очима. Не наступила на квіти, бо

помітила їх. Ось підійшла Добра Людина до високої сосни. Побачила білочку. Білочка стрибала по гілках, а за нею гнався якийсь рудий звірок. Добра людина впізнала куницю. Це лютий білоччин ворог. Ось-ось куниця наздожене білку й розірве своїми лютими пазурами. З жалем і болем у серці глянула Добра Людина на бідолаху. Побачила білочка очі Доброї Людини, плгнула з дерева й сіла їй на плече. А зла куниця втекла в темний ліс. Погладила Добра Людина білочку та й сказала:

Стрибай собі до свого дупла.

Глянула білочка вдячно Добрій Людині у вічі й пострибала додому. Дітки давно вже чекали її. Вона й розповіла їм про Добру Людину.

Обговорення за запитаннями:

Висловіть своє припущення, що допомогло білочці врятуватися від смерті? (*Білка знайшла захист у людини*).

Ми знаємо, що білочки надто полохливі тваринки, щоб іти до рук людини. Як ви можете пояснити, чому «білочка сіла на плече людини», яке почуття вона до неї відчувала? (*Довіру*)

Чи були підстави для того, щоб у білочки виникло це почуття? (*Так, тваринка побачила добрі очі людини, відчувала її любов до природи*).

На що сподівалася білочка, коли звернулася по допомогу до людини? (*Очевидно, вона розраховувала, що добра людина її не скривдить, захистить і врятує від куниці*).

Педагог. Отже, зробимо висновок. Білка довірилася людині і була врятована. Ось таке дитяче оповідання змушує нас поглянути на серйозні реальні проблеми, які пов'язані з поняттям довіри.

II. Основна частина

Обґрунтування актуальності проблеми збереження довіри до людей

Чому для нас так важливо зосередитися на понятті «довіра»?

Слово педагога. Очевидно, довіра – це та категорія, яка допомагає людині жити повноцінно і щасливо. У кожної людини є своє оточення – вас чують, вам довіряють. Проте рано чи пізно кожен може зустрітись з такою проблемою, як втрата довіри до близької людини. Часто це стає великим потрясінням, особливо для молодшої людини, яка опиняється в глухому куті життя, з якого інколи самотійно вибратися надзвичайно важко.

Отже, піднімати проблему формування довіри потрібно і актуально.

Оголошення теми та завдань тренінгового курсу

Педагог. Наш тренінговий курс присвячено формуванню довіри та різним аспектам довіри. Протягом п'яти занять ми навчатимось з вами створювати довірливе середовище в сім'ї, школі, спільноті.

Мої очікування (сподівання)

Гадаю, той невеликий курс занять, які я проведу з вами, допоможуть вам не втратити довіри до рідних, близьких, друзів, однокласників, просто людей і зберегти довіру до себе з боку оточуючих. До того ж, особливо для вас, лідерів шкільного самоврядування, довіряти іншим і відчувати довіру до себе – надзвичайно важливо. Саме від міри цієї довіри залежить успішність вашої діяльності.

Мої обіцянки

Я обіцяю, що заняття будуть цікавими і корисними для вас.

Знайомство з правилами ДОВІРИ (TRUST)

ПРАВИЛА TRUST	
Т Говори	Говори відверто та чесно, по одному. Поважай інших – у кожного є почуття, які ми повинні берегти
Р Поважай	
У Унікальний	Кожна людина унікальна і має свої особливості.
С Уявляй	Уяви себе на місці іншої людини, подумай про його почуття, перш ніж щось сказати.
Т Робота в команді	Разом команда може зробити більше, ніж кожен її член окремо.

Словникова робота. З'ясування значення слова «довіра»

Лінгвістичне завдання. Який «ключ» ви помітили в слові «довіра», який допоможе з'ясувати значення цього слова? (*Віра*).

Отже, довіряти – значить вірити.

У що саме вірити?

Робота з презентацією

(Вірити у любов і розуміння рідних. Вірити у чесність і порядність. Вірити, що тобі допоможуть і підтримають. Вірити, що твої таємниці будуть збережені. Вірити у виконання обіцянок. Вірити, що тебе не зрадять).

ДОВІРЯТИ - ВІРИТИ		
 Вірити у любов і розуміння рідних	 Вірити у чесність і порядність	 Вірити, що тебе підтримають
 Вірити, що твої таємниці будуть збережені	 Вірити у виконання обіцянок	 Вірити, що тебе не зрадять

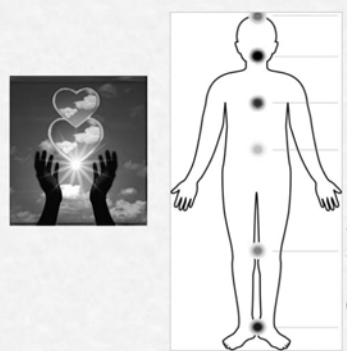
Робота в парах

Завдання. Обговоріть, сформулюйте і запишіть своє визначення поняття «довіра».

Орієнтовний варіант. Довіра – це віра і впевненість у чесності, порядності, добросовісності, щирості, підтримці та обов'язковості іншої людини.

Критичний коментар

Завдання. Розгляньте концепцію «людини, яка заслуговує на довіру», зображену на слайді презентації. Чи погоджуєтесь ви, що людині з такими якостями можна довіряти? Які якості, на вашу думку, не надто важливі? Які б якості ви додали?

Людина, яка заслуговує на довіру	
	Відкрита
	Чесна
	Щира
	Смілива
	Надійна
	Турботлива

Робота в парах

Об'єднайтеся в пари.

Запропонуйте свою концепцію «людини, яка заслуговує на довіру». Запишіть риси такої людини на аркуші паперу. Будьте готові презентувати свою концепцію «людини, яка заслуговує на довіру».

Практична робота в малих групах

З'ясування значень різних аспектів довіри

I група

Завдання. Дати визначення поняттю *чесність*. Змодельовати ситуацію, яка ілюструє важливість чесності у створенні довірливого середовища

II група

Завдання. Дати визначення поняттю *сміливість*. Змодельовати ситуацію, яка ілюструє важливість сміливості у створенні довірливого середовища.

III група

Завдання. Дати визначення поняттю *доброта*. Змодельовати ситуацію, яка ілюструє важливість доброти у створенні довірливого середовища.

IV група

Завдання. Ознайомтеся з моделями двох ситуацій. Оберіть із них ту, яка ілюструє поняття *відкритість*. Сформулюйте визначення поняття *відкрита людина*.

Ситуація 1.

Наталя сиділа на ігровому майданчику, розмовляла зі своїми друзями і сміялася. Поблизу проходила вчителька, яка зацікавилася тим, що роблять дівчатка. Вона підійшов до гурту й запитала: «Що тут відбувається, дівчатка?» Наталя відповіла: «Ми просто обговорювали, як повеселилися на дні народження Олі минулого вихідного. Її брат вимагав все її обличчя тортом, це було кумедно».

Ситуація 2.

Антон і Юра стояли у школі біля ігрових снарядів і сміялися з дітей, які грали у піратів. Вони показували пальцем і сміялися з того, як грають інші. Вчителька побачила це і підійшла до хлопчиків. Вона запитала: «Антоне, Юро, що ви робите?» Антон відповів: «Нічого, ми просто розмовляємо». Потім хлопчики пішли.

V група

Завдання. Ознайомитися та обговорити реальну історію, яка трапилася з відомим мандрівником Міклухо-Маклаєм. Визначити, що допомогло мандрівнику встановити довірливі стосунки з тубільцями.

Історія про Міклухо-Маклая

Це було в затоці Астролібії, де до того ще не ступала нога білої людини і де восени 1871 роки висадився 25-річний Міклухо-Маклай. Молодий чоловік з густою темною бородою і вусами вийшов з хатини в тропічній гущавині і попрямував до селища папуасів. У руці в нього був якийсь згорток. Чоловік йшов поволі, але рішуче, немов не помічаючи насторожених, недружніх поглядів, що проводжали його всю дорогу. Але кінчилися чагарники, далі – відкритий майданчик, на якому стояв житла. Дві стріли одна за одною просвистали біля самої голови мандрівника. Він зупинився. Навколо нього утворилося вороже кільце. Войовничі пози, підняті списи. Ще один крок, один рух – і вони встромляться в прибульця.

Чоловік все так само неспішно розгорнув згорток, це була рогожа. Розстелив на землі під розкидистим деревом. Потім спокійно зняв черевики, витягнувся на рогожі і заснув. Коли через дві години Микола Михайлович прокинувся, навколо сиділо декілька тубільців. Зброя зникла, на обличчях розуміння – людина втомилася, людині відпочити треба – і цікавість: хто ж він, безстрашний і довірливий, такий, що прийшов з розкритими долонями до них? Незабаром папуаси зуміли оцінити людинолюбство, витримку, чесність і правдивість «карі тамо» – людини з Місяця, як вони прозвали свого нового друга за його незмінну шанобливість і делікатність.

Створення «кола довіри»

Завдання. Заповніть «коло довіри»

1. У центрі кола впишіть тих, кому ви найбільше довіряєте (можливо, це ваші батьки, вчителі). У наступному колі вкажіть тих, кому ви здебільшого довіряєте (можливо, друзі тощо), і в зовнішньому колі – тих, кому ви довіряєте, але в меншій мірі.

2. Впишіть у відповідне коло, що ви можете довірити цим людям (оберіть із запропонованого переліку). Прокоментуйте.

3. Зробіть висновок про рівні довіри.

Звернення до власного досвіду

Завдання Назвіть тих людей, кому ви не можете довіряти. Поясніть, чому.

Обмін думками

Об'єднайтеся в пари. Скажіть своєму сусідові по парті, чому йому можна довіряти. Наприклад,

«Катрусю, я можу тобі довіряти, бо ти надійна людина, умієш зберігати чужі секрети».

«Трибуна відвертості»

Скажіть, чому вам варто довіряти. Які ви маєте для цього риси характеру та особистісні якості?

III. Заклучна частина

Критичний коментар

Робота в малих групах (кожна група отримує одне висловлювання, обговорює та коментує його)

Завдання. Прокоментуйте критично висловлювання людей про довіру, розміщені на одному із сайтів в інтернеті.

I група

«Довіра для мене є дуже важливою. Я довіряю лише своїм рідним, тому що знаю: вони ніколи не бажають мені нічого поганого».

Леся, хімік

II група

«Я не довіряю нікому. У наш час не можна довіряти людям!»

Мар'яна, банкір

III група

«Я живу за принципом: довіряй, але перевірай!»

Наталія, журналіст

IV група

«Я дуже довірлива. Завжди вірю людям».

Влада, учениця

V група

«Довіра – це коли ти знаєш, що людина тебе не зрадить. І взагалі, довіра перевіряється на практиці».

Оля, студентка

Педагог. Щоб жити в довірливому середовищі, потрібно докладати неабияких зусиль для його створення. А для цього важливо придбати певні знання і вміння.

Завдання. Визначте ООП (потреби, очікування, обіцянки) від занять тренінгового курсу.

Орієнтовне заповнення таблиці

Потреби	Очікування	Мої обіцянки
Мені потрібно дізнатися якомога більше про різні аспекти довіри	Гадаю, тренінгові заняття допоможуть мені сформувати довірливе середовище в сім'ї, школі, спільноті	Обіцяю бути уважним та дисциплінованим на заняттях, виконувати всі завдання, творчо і відповідально підходити до навчання

І.С. Котова,

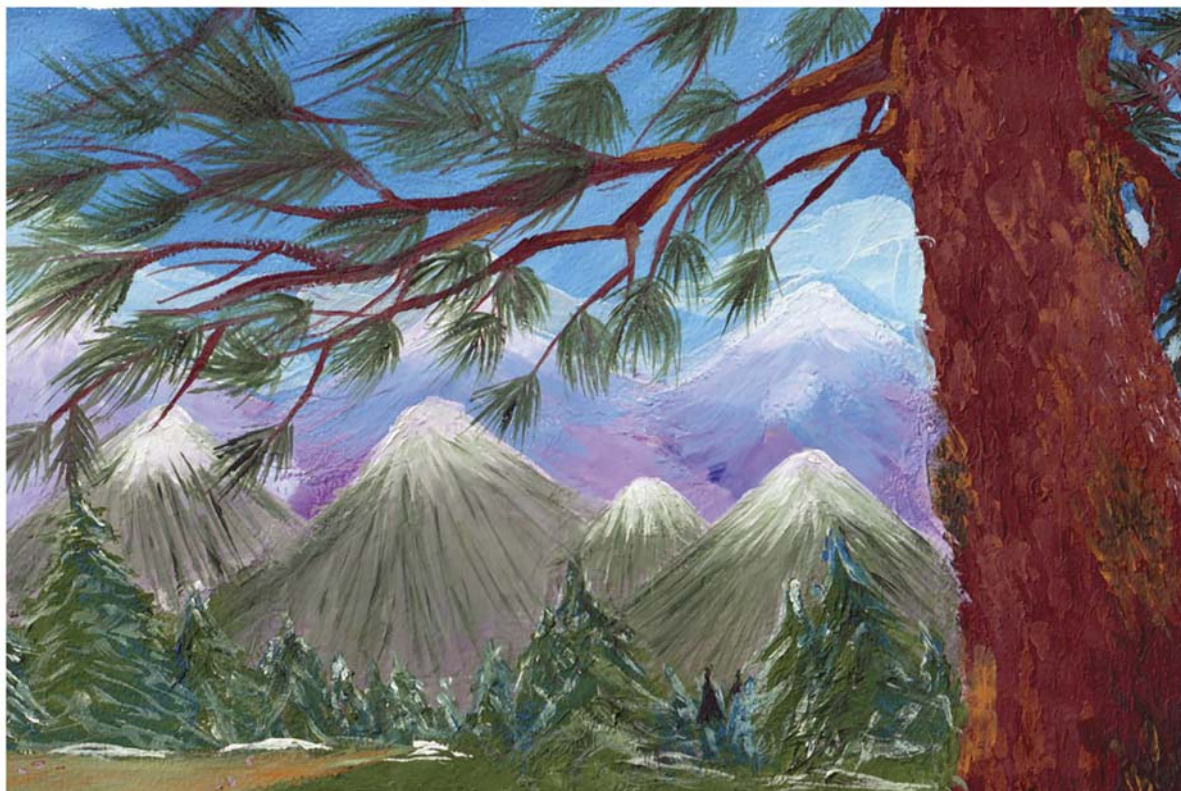
заступник директора з виховної роботи
Смілянської ЗОШ І-ІІІ ступенів №2
Черкаської обл.

Ілюстрація до повісті Я.Кавабати "Тисяча журавлів".

Автор: Анжеліка Павлючук-Шуганова, учениця 11 класу Луцького ліцею №28
Луцької міської ради Волинської обл. **Вчитель:** Оксана Демчук

Ілюстрація до поезії «Сосна біля південної галереї» Лі Бо.

Автор: Анна Люшненко, учениця 8 класу Бродівського ОЗЗСО I-III ст. №4 Львівської обл.
Вчитель: Галина Вишневська.

Ілюстрація до хоку. **Автор: Вероніка Дуюн**, учениця
6 класу Солоненський ліцей «Лідер» Павлівської
сільської ради Запорізького району Запорізької обл.
Вчитель: Ольга Булига